

Henri Heikintalo

ASUKKAIDEN HYVINVOINTIKÄSITYKSET ”MUN TAMPERE” -OSALLISTUVAN BUDJETOINNIN IDEOIDEN KUVAUKSISSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Henri Heikintalo: Asukkaiden hyvinvointikäsitykset ”Mun Tampere” -osallistuvan budjetoinnin ideoiden kuvauksissa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Tammikuu 2023

Lasten ja nuorten hyvinvointi on ajankohtainen keskustelun aihe, ja sen vahvistamiseksi pyritään tekemään toimenpiteitä myös kaupunkitason päätöksenteossa. Hyvinvoinnin käsite on kuitenkin laaja ja monimutkainen. Mikäli pelkästään hallinnon edustajat määrittelevät hyvinvointia päätöksenteossa, kansalaisten omat näkemykset saattavat jäädä varjoon. Tämän tutkielman tarkoituksena on laajentaa ymmärrystä kansalaisten omista hyvinvointikäsityksistä.

Tutkielman konteksti liittyy osallistuvaan budjettiin. Osallistuvassa budjetoinnissa asukkaat osallistuvat suunnittelemaan, millaiseen toimintaan kaupungin varoja käytetään. Tämän tutkielman aineisto perustuu Tampereella vuosina 2020–2021 toteutettuun ”Mun Tampere” -osallistuvaan budjettiin, jossa osallistujat ehdottivat ideoita lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Tutkielmassa tarkastellaan, millaisia käsityksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen osatekijöistä ”Mun Tampere” -osallistuvaan budjettiin lähetettyjen ideoiden kuvauksissa ilmaistaan. Kuvauksista muodostettuja hyvinvointikäsityksiä peilataan myös vakiintuneisiin hyvinvointiteorioihin. Tutkielmassa käytettävät hyvinvointiteoriat ovat Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien teoria, Len Doyalin ja Ian Goughin tarve teoria, sekä Amartya Senin alun perin kehittämä ja Martha Nussbaumin jatkama toimintamahdollisuuksien teoria.

Aineistona tutkielmassa käytetään ”Mun Tampere” -osallistuvaan budjettiin lähetettyjen ideoiden kuvauksia, joita on yhteensä 385 kappaletta. Tutkimusmenetelmänä tutkielmassa hyödynnetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysissa ideoiden kuvauksista muodostetaan ensin pelkistettyjä ilmaisuja, jonka jälkeen ilmaisut luokitellaan hyvinvointia kuvaaviin kategorioihin. Näitä kategorioita yhdistelemällä määritellään kaksi hyvinvointikäsitystä. Aineistosta johdettujen hyvinvointikäsitysten sisältämiä kategorioita peilataan hyvinvointiteorioihin.

Ideoiden kuvauksista johdetut hyvinvointikäsitykset nimetään itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitykseksi sekä suhteessa ympäristöön olemisen hyvinvointikäsitykseksi. Ensimmäisenä mainitussa käsityksessä hyvinvoinnin nähdään syntyvän yksilön itsensä toteuttamisen ja omannäköisen elämisen mahdollisuuksien kautta. Toisessa käsityksessä hyvinvointi liittyy enemmän yksilön ja hänen ympäristönsä väliseen suhteeseen, ja hyvinvointi syntyy ympäristössä. Nämä hyvinvointikäsitykset ovat pääsääntöisesti samansuuntaisia hyvinvointiteorioiden kanssa. Luonnon ja ympäristönsuojelun hyvinvointivaikutusten rooli korostuu hyvinvointikäsityksissä enemmän kuin hyvinvointiteorioissa. Tästä voidaan päätellä, että nykyaikaisessa hyvinvointikäsityksessä luonnon ja ympäristön merkitys on entistä olennaisempi. Kaikkiaan tutkielma osoittaa myös, että asukkaiden osallistumisen kautta saadun tiedon avulla voidaan selvittää heidän näkemyksiään myös hyvinvoinnin kaltaisista laajemmista teemoista. Tällöin heidän käsityksensä voidaan sisällyttää osaksi tiedon yhteistuotantoa.

Avainsanat: hyvinvointi, osallistuva budjetointi, hyvinvointitutkimus, paikallisdemokratia, osallistuminen, hyvinvointikäsitykset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Osallistuva budjetointi	4
2.1 Osallistuvan budjetoinnin taustaa	4
2.2 Osallistuva budjetointi, osallisuus ja hyvinvointikäsitteiden yhteistuotanto	7
2.3 Mun Tampere -osbu	10
3. Teoreettisia näkökulmia hyvinvointikäsitteisiin	12
3.1 Allardtin ”having, loving, being” -ulottuvuudet.....	13
3.2 Doyalin ja Goughin tarveteoria	18
3.3 Sen ja Nussbaum: toimintamahdollisuudet.....	22
3.4 Teoriat kokonaisuutena ja analyysissä	30
4. Tutkimuksen toteutus	33
4.1 Laadullisen tutkimuksen lähtökohdat	33
4.2 Aineisto ja tutkimuksen luotettavuus.....	35
4.3 Sisällönanalyysi	38
5. Analyysi: Hyvinvointikäsitteet ja niiden suhde teorioihin	42
5.1 Itsenä olemisen mahdollisuudet	43
5.1.1 Itsensä kehittäminen ja oppiminen.....	45
5.1.2 Mahdollisuudet harrastaa ja ilmaista	49
5.1.3 Hyvinvoinnin tukeminen	54
5.1.4 Tasavertaisuus	58
5.2 Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuudet.....	63
5.2.1 Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	65
5.2.2 Yhdessäolo ja yhteisöllisyys.....	69
5.2.3 Luontosuhde ja ympäristönsuojelu.....	74
6. Johtopäätökset ja pohdinta	79
Lähteet.....	85

1. Johdanto

Hyvinvointi on nyky-yhteiskuntamme keskeisimpiä käsitteitä, ja hyvinvoinnin edistäminen tai siinä olevien vajeiden korjaaminen ovat yleisiä motivaation lähteitä niin yhteiskunnalliseen kuin yksilölliseenkin toimintaan, sekä tyypillisimpiä sen oikeuttamisen argumentoinnin taustalla olevia arvoja. Olemme tilanteessa, jossa hyvinvointi on – ehkä täysin perustellustikin – noussut lähes hegemoniseen ja kyseenalaistamattomaan asemaan sen tavoiteltavuudessa, mutta samanaikaisesti sen subjektiivinen käsitettävyyys jää taka-alalle. Kyse ei ole ainoastaan siitä, *miten* hyvinvointi käsitetään, vaan myös siitä, *keiltä* hyvinvointikäsitteitä kysytään. Korostuneesti etenkin lasten ja nuorten hyvinvointi on viime aikoina puhututtanut julkisessa keskustelussa, varsinkin ongelmanäkökulmista käsin. Pahoinvoinnin lisääntymisen ehkäisemiseksi on paikannettava keinoja hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta tätä ennen on olennaista selvittää, millaisia käsityksiä hyvinvoinnista ylipäätään on, ja mitä siten nähdään tärkeänä ja tarpeellisenä sen vahvistamiseksi.

Lisäksi alueellinen eriytyminen on käynnissä oleva trendi (esim. Hynynen 2020; Kortteinen & Vaattovaara 2015). Paikallisuutta korostavat, eli esimerkiksi kaupunkikohtaiset kartoitukset hyvinvointikäsitteistä voivat olla hyödyksi tarkastellessa sitä, millaisia kulttuurisia tekijöitä hyvinvointierojen taustalla on. Alueellista eriytymistä tutkiessa hyvinvointia käsitellään kuitenkin useimmiten esimerkiksi tulo- tai koulutustason kaltaisten, yksipuolisten ja materiaalistien muuttujien ja niiden hyvinvointivaikutusten kautta mitattuna. Tällöin näkemys hyvinvoinnista päätetään jo tutkimuksen alkuvaiheessa, ja siitä ei pyritäkään luomaan ennalta määrättyjen tekijöiden (esimerkiksi taloudelliset resurssit) summaa monimuotoisempaa käsitystä. Tämä pro gradu -työni suuntaa katseen hyvinvoinnin konseptiin kontekstisidonnaisena, muuttuvana ja jatkuvasti uudelleenmäärittelyn alaisena käsitteenä, ja kyseenalaistaa siten etukäteen määritellyt, staattisena pidetyt hyvinvointikäsitteet. Kun näkökulmaksi otetaan asukkaiden omat hyvinvointikäsitteet, voidaan tarkastella sitä, mistä oikeastaan puhutaan hyvinvoinnista puhuttaessa juuri tässä kontekstissa.

Tutkimuksessani tarkastelen käsityksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen tarpeista vuosina 2020–2021 Tampereella toteutettuun osallistuvaan budjetointiin ("Mun Tampere - osbu") lähetetyissä asukkaiden ideoiden kuvauksissa ja perusteluissa. Haluan

tutkimuksellani selvittää, millaisten tarpeiden täyttämisen asukkaat käsittävät lasten ja nuorten hyvinvoinnille oleelliseksi. Asukkaiden ideat hyvinvoinnin lisäämiseksi heijastavat samalla heidän käsityksiään siitä, mitä hyvinvointi heille tarkoittaa, ja mikä sitä edistää. Käytännössä toteutan tutkimukseni aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, tyypittelemällä ideoiden kuvauksia hyvinvointikäsitteiksi ilmentäviin kategorioihin. Analyysissäni peilaan näitä käsityskategorioita myös aiempaan hyvinvoinnin käsiteteoreettiseen tutkimukseen.

Samalla kun asukkaat kertovat ideoistaan hyvinvoinnin edistämiseksi ja siten osallistuvat hyvinvointia lisäävien käytännön toimenpiteiden suunnitteluun, he osallistuvat myös määrittelemään sitä, mikä käsitetään hyvinvointia edistäväksi. Hyvinvointi on monitasoinen ja vähintään osittain tilannekohtaisesti rakentuva käsite, jota tuskin on syytäkään pyrkiä määrittelemään tyhjentävästi ja täysin yleistettävästi (esim. Niemi ym. 2017, 9–10). Hyvinvointi on käsitteenä helppo asettaa hallinnon toteuttamien, osallistuvan budjetoinnin kaltaisten osallistumistoimenpiteiden tavoitteeksi, mutta sen määrittely voi myös tapahtua ei-osallistavasti ja yksipuoleisesti ns. ”ylhäältä alas”. Tällöin asukkaiden aito osallistuminen on kyseenalaistettavissa, sillä vaikkakin heitä konsultoidaan valmiiksi määritettyjen tavoitteiden edistämiseksi, tavoitteiden taustalla olevien käsitteiden määrittelyn legitimitetti voi jäädä täysin hallinnon määritettäväksi ja arvioitavaksi (vrt. Arnstein 1969). Kansalaisten osallisuuden edistämisen voidaan perustellusti nähdä tarkoittavan myös sitä, että heidän käsityksensä otetaan huomioon hyvinvoinnin kaltaisten, kontekstisidonnaisten tavoitteiden määrittelyssä. Tästä syystä tutkimukseni aihe on relevantti myös osallisuuden edistämisen näkökulmasta; se nostaa esiin käsityksiä, joiden kautta asukkaat itse arvioivat, mikä hyvinvoinnille on tarpeellista.

Tutkimukseni paikantuu osaksi hyvinvointitutkimuksen kenttää. Lähiympäristön, kuten asuinalueiden, merkitys hyvinvoinnille on hyvin relevantti esimerkiksi sen tuomien mahdollisuuksien ja rajoitteiden kautta (Raijas 2011, 248–251). Muun muassa lähiympäristön virikkeet, vapaa-ajanviihtelyn mahdollisuudet sekä turvallisuus ovat tyypillisiä arjen hyvinvoinnin edistäjiä (em. 254–255). Hyvinvoinnin käsite on itsessään laaja, jonka lisäksi on olemassa monia toisistaan eriäviä ja ristiriidassakin keskenään olevia lähestymistapoja ja painotuksia siitä, mitä hyvinvoinnin ulottuvuuksiin kuuluu (Saari 2011, 9). Aineisto ja tutkimukseni tavoite määrittävät, miten itse lähestyn hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Asukkaiden esittämät ideat ilmentävät hyvinvointikäsitteiksi nimenomaan hyvinvoinnin tarpeiden ja mahdollisuuksien näkökulmasta; millaisia mahdollisuuksia

hyvinvoinnin edistäminen tarvitsee. Tästä syystä olen valinnut tutkimukseni teoreettisiksi perspektiiveiksi tarveteoreettisia sekä toimintamahdollisuuksiin liittyviä näkökulmia hyvinvointiin.

Vaikka millä tahansa hyvinvointiteorialla on rajoitteensa hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuuden vangitsemisessa, tarveteoreettisen näkökulman etu on sen pyrkimys muodostaa jossain määrin objektiivisesti jaettua käsitystä hyvinvoinnin tarpeista, unohtamatta kuitenkaan sen subjektiivista ulottuvuutta (esim. Hirvilampi 2015, 28). Toimintamahdollisuuksien näkökulma tuo mukaan ajatuksen siitä, että mahdollisuudet hyvinvoinnille ovat olennaisempia kuin se, mitä yksilöt tosiasiallisesti valitsevat tehdä. Esittelen tutkimuksessani muutamia relevantteja tarveorientoituneita hyvinvointiteorioita sekä toimintamahdollisuusteorian, joita peilaan analyysivaiheessa aineistosta muodostettuihin hyvinvointikäsitteisiin. Vakiintuneet teoriat auttavat hahmottamaan analyysissäni esiin nousevia hyvinvointikäsitteitä suhteessa laajempaan kontekstiin, ja täten tutkimukseni asettuu osaksi laajempaa hyvinvointitutkimuksen ja siihen kuuluvien teorioiden soveltamisen jatkumoa.

2. Osallistuva budjetointi

”Mun Tampere -osbu” noudattaa toimintamalliltaan tyypillistä osallistuvan budjetoinnin toteutustapaa, jossa asukkaat osallistuvat päättämään, mihin etukäteen korvamerkitty määräraha (tässä tapauksessa 450 000 euroa) kohdennetaan. Motiivit osallistuvan budjetoinnin käyttämiseen liittyvät asukkaiden ja hallinnon välisen yhteistyön vahvistamiseen, sekä avoimuuden, luottamuksen ja kansalaisten osallisuuden kaltaisten arvojen ylläpitämiseen ja edistämiseen (Pihlaja 2017). Vaikka osallistuvan budjetoinnin tarkka toteutustapa on aina tapauskohtainen, sen perusajatuksena on siirtää päätösvaltaa resurssien käytöstä hallinnolta kansalaisille (Häikiö, Lehtonen & Salminen 2016). Tässä luvussa käsittelen ensiksi osallistuvan budjetoinnin taustaa ylipäätään tarkemmin, sitten tarkastelen sen suhdetta kansalaisten osallistumiseen ja hyvinvointikäsitteiden rakentamiseen, jonka jälkeen esittelen ”Mun Tampere -osbun”, johon aineistoni perustuu. Kaikkiaan luvun tarkoituksena on luonnehtia sitä, millaisen areenan osallistuva budjetointi antaa hyvinvointikäsitteiden ja niiden tuottamisen tutkimiselle.

2.1 Osallistuvan budjetoinnin taustaa

Osallistuvan budjetoinnin juuret ovat Brasiliassa, Porto Alegressa, jossa osallistuvan budjetoinnin toimintatapaa hyödynnettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1989. Motiivit tälle olivat alusta alkaen samat kuin ne, joilla osallistuvaa budjetointia perustellaan useimmiten nykypäivänäkin – haettiin tapoja rakentaa vaihtoehtoja päätöksentekijöiden autoritaariselle vallalle, vähentää demokratian näennäisyyttä ja vahvistaa kansalaisten osallistumista päätöksentekoon. Vaikka aluksi menetelmän hyödyntämisessä oli haasteensa, osallistuva budjetointi osoittautui viimeistään 90-luvun alkupuolen aikana toimivaksi ja tehokkaaksi tavaksi edistää kansalaisten vaikutusvaltaa resurssien käyttämisessä. (Santos 1998).

Vaikka Porto Alegren kokeiluissa mainitut motiivit ovat yhä vahvasti läsnä, sittemmin huomio on kiinnittynyt myös taustalla oleviin muihin motiiveihin, joita ei ehkä samalla tavalla lausuta ääneen. Osallistuvan budjetoinnin, ja ylipäätäänkin kansalaisten osallistamisen myötä voidaan myös suojella hallinnon legitimitettä ja rakentaa kuvaa tasavertaisesta

yhteistyöstä ja päätöksenteosta kansalaisten ja päätöksentekijöiden välillä, minkä toteutuminen käytännössä on kyseenalaistettavissa (esim. Salminen, Häikiö & Lehtonen 2016). Keskustelut ja tutkimukset osallistuvan budjetoinnin ympärillä liittyvätkin usein juuri valtasuhteiden uudelleenrakentamisen potentiaaliin tai ongelmiin siinä.

Vaikka osallistuva budjetointi onkin todistetusti vahvistanut kansalaisten osallistumista, kansalaisten päätöksentekovallan yhdistäminen laajempaan, totutusti hallintolähtöiseen päätöksentekojärjestelmään voi olla usein haastavaa (Häikiö, Lehtonen & Salminen 2016). Tämä voi olla syynä siihen, että osallistuvaa budjetointia on yleisesti ottaen hyödynnetty yksittäisinä tilaisuuksina, eikä se ole toistaiseksi integroitunut kiinteäksi, toistuvasti käytetyksi osaksi päätöksentekojärjestelmiä. Lisäksi osallistuvaan budjetointiin liittyvissä keskusteluissa nousee usein esille ristiriita sen radikaalin, kansalaislähtöisen demokratian edistämisen potentiaalin yhdistämisessä valtaa pitävien instituutioiden toimintaan (esim. Salminen, Häikiö & Lehtonen 2016, 7–10). Voidaan kyseenalaistaa, voiko hallinnon ohjaama käytäntö koskaan olla aidosti kansalaisten valtaa edistävä. Hallinnon ja kansalaisten välinen valtasuhde voidaan nähdä oleellisena osana demokratiaa (esim. Mouffe 2000), jolloin osallistuvan budjetoinnin kaltaista toimintaa voidaan kyseenalaistaa pyrkimyksenä sen häivyttämiseksi. Toisaalta osallistuva budjetointi voidaan nähdä tapana lisätä vuoropuhelua hallinnon ja kansalaisten välillä, jolloin päätöksentekijöiden valtaa ja kansalaisosallistumista ei nähdä toisiaan pois sulkevinä, vaan keskenään yhdistettävänä.

Valta ei kuitenkaan tarkoita pelkästään kysymystä siitä, millä taholla on eniten mahdollisuuksia tehdä konkreettisia päätöksiä. Sillä on myös potentiaalia rakentaa merkityksiä, käsityksiä ja määritelmiä arjessa esiintyvillä asioilla ja käsitteillä, kuten hyvinvoinnille. Omassa tutkimuksessani osallistuvan budjetoinnin tarkastelu keskittyy tiedon ja käsitysten tuottamiseen – siihen, millaisia käsityksiä hyvinvoinnista voi rakentua osallistuvan budjetoinnin kaltaisen toimintatavan kautta. Tällöin olennaista on myös se, ketkä kansalaisista osallistuvat osallistuvaan budjetointiin. Jo Porto Alegren osallistuvan budjetoinnin kokeiluissa heräsi kritiikkiä siitä, että tulokset heijastivat vain tietyn väestöosan ajatuksia ja elämäntilanteita, sillä suuri osa osallistujista kuului rikkaampiin ja etuoikeutetumpiin yhteiskuntaluokkiin (Santos 1998, 20–27).

Tämä väestöryhmien kesken epätasavertainen osallistuminen on yleinen ongelma osallistuvassa budjetoinnissa, sillä hankalammassa sosiaalisessa asemassa olevat ihmiset ovat usein samalla myös niitä, keitä osallistuvan budjetoinnin myötä tapahtuva edistys voisi hyödyttää eniten. Riskinä on, että käytännössä kehitysideoita keskittyvät ainoastaan jo

valmiiksi hyväosaisempien väestöryhmien tilanteiden parantamiseksi entisestään. Yksi tapa ehkäistä tätä on esimerkiksi rajata osallistuvan budjetoinnin kohde tiettyyn kaupunginosaan tai asuinalueeseen, jolloin ehdotuksetkin ovat lähempänä juuri tietyn paikallisen yhteisön todellista arkea (vrt. esim. Häikiö, Lehtonen & Salminen 2016). Tasavertaisuuden merkitystä hyvinvointikäsitteiden rakentumisessa käsittelemme tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Osallistuva budjetointi on vuosien saatossa levinnyt ympäri maailmaa. Joissain paikoissa kyse on yksittäisistä kokeiluista, ja joissain osallistuva budjetointi on saanut enemmän jalansijaa hyödyllisenä menetelmänä kansalaisten osallistumisen edistämiseksi. Osallistuvan budjetoinnin yleispiirteet vaikuttavat kuitenkin säilyvän suhteellisen samankaltaisina monissa maissa. Porto Alegresta alkaneeseen, ”klassiseen” osallistuvan budjetoinnin malliin yhdistetään usein vakiintuneempia, aluekohtaisia ja tietyn paikan toimintakulttuuriin sopivia käytäntöjä.

Esimerkiksi Saksassa ja Iso-Britanniassa toteutettujen osallistuvan budjetoinnin kokeilujen voidaan nähdä myös kuvastavan tyypillisiä ristiriitoja osallistuvan budjetoinnin motiivien ja toteutuksen suhteen. Kansalaisosallistuminen nähdään enemmän päätöksentekijöiden työkaluna kuin aitona demokratian käytäntöjen haastajana, ja yksittäiset osallistuvan budjetoinnin tapaukset eivät välttämättä vaikuta laajemmin poliittiseen kulttuuriin. (Röcke 2014.) Toisin sanoen osallistuvan budjetoinnin potentiaali päätöksentekovallan aitona uudelleenjakajana jää useimmiten varjoon. Tällöin myös osallistujien todellinen osallisuus ja heidän valtansa osuus prosessissa saattaa olla kyseenalaista. Samalla – ja oman tutkielmani teemaan relevanttimmin liittyen – jää varjoon se, millä tavoin osallistuvassa budjetoinnissa luodaan ja sanallistetaan käsityksiä ympäröivästä todellisuudestamme, ja kenen ääni sosiaalisen todellisuuden rakentajana siinä korostuu.

Myös Suomessa osallistuvaa budjetointia on toteutettu useissa eri kaupungeissa, Tampereen lisäksi esimerkiksi Helsingissä, Lahdessa ja Riihimäellä. Nina Ahola (2020) kuvaa Helsingissä toteutettua OmaStadi -yhteiskehittämistä ja siihen kuulunutta osallistuvan budjetoinnin toimintaa hyvin samankaltaisin tavoin, kuin Tampereen vastaavaa voidaan kuvata: etukäteen nimetty budjetti kohdistettiin asukkaiden äänestyksen myötä valittuihin hankesuunnitelmiin. Ahola näkee ”asukkaiden tasavertaisen mahdollisuuden vaikuttaa kaupunkinsa kehittämiseen” (em.) osallistuvan budjetoinnin ytimenä myös Helsingin osallistuvan budjetoinnin tapauksessa. Perustelut ja oikeutukset osallistuvan budjetoinnin toteuttamisen taustalla eivät katsaukseni perusteella vaikuta juurikaan vaihtelevan sijainnin mukaan. Samalla myös tyypilliset kysymykset aidon yhdenvertaisuuden toteutumisesta

vaikuttavat nousevan esille toistuvasti. Helsingin osallistuvan budjetoinnin analyysissä nostetaan myös esiin se, että osallistuvan budjetoinnin vaiheiden, kuten ideoiden lähettämisen tai äänestämisen toteuttaminen digitaalisesti ei välttämättä edistä yhdenvertaisuutta suoraviivaisesti. Vaikka digitaalisesti voidaankin tavoittaa enemmän ihmisiä, saatetaan samalla myös eristää osallistujista ihmisiä, joiden digitaaliset kyvyt eivät riitä osallistumiseen. (Ahola 2020, 10.) Yhdenvertainen osallistuminen näyttäytyy siis samanaikaisesti osallistuvan budjetoinnin perusteluna sekä haasteena.

2.2 Osallistuva budjetointi, osallisuus ja hyvinvointikäsitusten yhteistuotanto

Kuten aiemmassa alaluvussa jo esitin, kansalaisten osallisuuden ja osallistumisen tukemista käytetään usein osallistuvan budjetoinnin merkittävimpana perusteluna. Osallistuvasta budjetoinnista käytävän keskustelun problematiikka pyörii usein niin sanotun ”aidon osallistumisen” tai osallistumisen näennäiseksi jäämisen ympärillä. Osallistumisen asteita on mallintanut esimerkiksi Sherry Arnstein (1969) klassikkoartikkelissaan, jossa hän hahmotti osallistumisen portaina: portaiden alapäässä kansalaisia lähinnä informoidaan hallinnon ajatuksista, kun taas yläpäässä kansalaiset ovat tosiasiallisesti mukana päätöksenteossa. Sen sijaan osallistuvan budjetoinnin välittömät ja välilliset vaikutukset hyvinvoinnille vaikuttavat jäävän vähäiselle tarkastelulle. Lisäksi osallistuvaa budjetointia voidaan ajatella sosiaalisen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivän toiminnan myötä myös käsitysten ja tiedon rakentumisen areenana. Juuri tämä rakennettu sosiaalinen todellisuus – johon kuuluvat käsitykset hyvinvoinnista – on se näkökulma, josta käsin omassa tutkielmassani lähestyn osallistuvaa budjetointia eniten.

Sosiaalitieteellisten ajattelutapojen ja metodien kautta voidaan osallisuuden toteutumisen lisäksi tarkastella myös, miten osallistuvassa budjetoinnissa rakennetaan käsityksiä hyvinvoinnista, millaisia ne ovat ja keiden ääni niissä kuuluu. On selvää, että tässäkin fokuksessa myös tasavertaisuuden ja aidon osallisuuden ja osallistumisen toteutuminen on tärkeää, jotta asukkaat pääsevät osallistumaan tiedon muodostamiseen ja käsitysten rakentamiseen mahdollisimman yhdenvertaisesti. Vaikka tutkielmani ydin onkin

hyvinvointikäsitteissä, niiden rakentuminen osallistuvassa budjetoinnissa liittyy väistämättä myös osallisuuteen.

Osallisuus ja osallistuminen vaikuttavat usein keskenään vaihtokelpoisilta käsitteiltä, mutta niillä voidaan myös nähdä olevan eroavaisuuksia. Oman tutkielmani viitekehysessä näen osallistumisen konkreettisena toimintana – esimerkiksi idean lähettämisenä osallistuvaan budjettiin. Osallisuuden näen sen sijaan abstraktimpana sisäinen kokemuksena ja tunnetilana, joka lähtökohtaisesti syntyy ja voimistuu osallistumisen kautta. Hyvinvointiin liittyen merkitystä voidaan ajatella hieman karrikoidusti jananä, jossa osallistuminen luo osallisuutta, ja osallisuus puolestaan hyvinvointia. Tämä on kuitenkin vain yksi tapa hahmottaa osallisuuden käsitettä, eikä ”virallista” totuutta sen määritelmästä ole. Salminen ym. (2021) erottelevat kolme kehää, joista osallisuus muodostuu: merkityksellisistä sosiaalisista suhteista, palvelujen ja elinympäristöjen tarjoamasta turvasta sekä yhteiskunnan jäsenenä osallistumisesta. Kaikkia näitä kehiä voidaan ajatella myös hyvinvoinnin edistäjinä tai turvaajina. Osallistuvan budjetoinnin kautta niihin voidaan pyrkiä vaikuttamaan positiivisesti, esimerkiksi ehdottamalla ideoita uudistuksista, jotka kehittävät elinympäristön tarjoamaa turvaa tai mahdollistavat sosiaalisten suhteiden luomista. Lisäksi ideoiden ehdottaminen, perustelut, ja niiden sisältämät ilmaisut hyvinvoinnille tärkeistä asioista voivat tukea edellä mainittujen teemojen tärkeyttä osallisuuden ja hyvinvoinnin tekijöinä, tai vaihtoehtoisesti laajentaa tai jopa kumota näitä käsityksiä.

Osallistuvan budjetoinnin suhde hyvinvointiin voidaan nähdä siis kaksitasoisena. Ensimmäisellä tasolla osallistuvan budjetoinnin toivotusti tuottama osallisuus saattaa luoda hyvinvointia, joskin osallistuvan budjetoinnin vaikutuksia asukkaiden hyvinvointiin ei juurikaan ole tutkittu (Campbell, Escobar, Fenton & Craig 2018). Omakaan tutkielmani ei vastaa tähän kysymykseen suorista vaikutuksista, vaan keskittyy niin sanottuun toiseen tasoon, eli siihen, miten osallistuvassa budjetoinnissa ilmaistaan, rakennetaan ja muokataan käsityksiä hyvinvoinnista.

Osallistuva budjetointi ei ainoastaan tuo asukkaita lähemmäs käytännön päätöksentekoa, vaan ainakin ideaalitapauksessa asukkaat pääsevät osallistumaan myös tiedon ja käsitysten yhteistuotantoon sen myötä. Osallistuvaan budjettiin osallistumista voidaan siis ajatella päätöksentekoon vaikuttamisen lisäksi myös käsitysten – tässä tapauksessa hyvinvointikäsitteiden – rakentamiseen osallistumisena. Tämä näkökulma pohjautuu sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen, jossa käsitykset esimerkiksi hyvinvoinnista rakentuvat sosiaalisen vuorovaikutuksen, varsinkin kielen kautta (esim. Berger & Luckmann

1966, 47–52). Vaikka osallistuvassa budjetoinnissa toimintatavat eivät olekaan keskustelua tai muuta perinteistä sosiaalista vuorovaikutusta, ideat, niiden kuvaukset ja niiden implikoimat käsitykset muovautuvat yhtä lailla kielenkäytön myötä. Vuorovaikutus on tiedon yhteistuotannon olennaisin työkalu, ja merkityksiä sekä käsityksiä esimerkiksi hyvinvoinnista rakennetaan ja muovataan vuorovaikutuksessa myös silloin, kun niiden määritelmiä ei eksplisiittisesti nosteta puheenaiheiksi.

Asukkaiden tuottamat hyvinvointikäsitykset osallistuvan budjetoinnin ideoiden kuvauksista saattavat erota perinteisistä, julkishallinnon ylläpitämistä hyvinvointikäsityksistä tai niiden painotuksista, joiden perusteella alueellisia hyvinvointiin liittyviä päätöksiä lähtökohtaisesti tehdään. Mikäli asukkaiden ideoiden kuvauksien ja kuvauksien ilmaisemat hyvinvointikäsitykset otetaan tosiasiallisesti huomioon, asukkaiden voidaan nähdä osallistuvan tiedon yhteistuotantoon hyvinvoinnin määrittelemisessä. Arnsteinin (1969) osallistumisen portaita mukaillen tässä mielessä osallistuvaa budjetointia voidaan nähdä ainakin ”keskitason” portaisiin kuuluvana konsultointina; asukkaat otetaan mukaan päätöksentekoon vaikuttavaan vuorovaikutukseen, vaikka vuorovaikutuksen mahdollistava toiminta onkin hallinnon ohjaamaa (em. 219–220).

Lehtonen ja Tuurnas (2021) ovat käsitelleet artikkelissaan osallistuvaa budjetointia tiedon yhteistuotannon mahdollistajana. Heidän mukaansa julkishallinnon tieto on perinteisesti määritelty teknisesti hallinnon omissa raameissa. Kansalaisten osallistumisen kautta saatava kokemustieto voi laajentaa tietovarantoa, joskin sen hyödyntäminen voi olla haastavaa. Lisäksi asukkaiden tuottama kokemustieto korostaa Lehtosen ja Tuurnaksen mukaan enemmän tietyn alueen ominaispiirteitä ja paikallisuuden roolia käsitysten muotoutumisessa. (Em.)

Voidaan ajatella, että myös hyvinvointi julkishallinnon päätöksenteossa toistuvana teemana määritellään yleensä kapea-alaisesti ja objektiivisuutta olettaen, kun taas osallistumisen kautta saatavat hyvinvointikäsitykset vievät hyvinvoinnin määritelmää subjektiivisempaan ja kokemusperäisempään suuntaan. Koska osallistuva budjetointi on kuitenkin hallinnon ohjaamaa toimintaa, riskinä on, että asukkaiden ilmaisemat käsitykset hyvinvoinnista eivät aidosti tule osaksi hyvinvoinnin määrittelyä julkishallinnon käytännöissä. Kaikkiaan asukkaiden osallistumisen kautta ilmenevät käsitykset ovat merkittävässä osassa hyvinvointikäsitysten muodostumisessa. Tämä on myös olennainen perustelu sille, miksi nämä käsitykset ovat mielekkäitä tutkimuskohteita selvitetessä sitä, miten hyvinvointia voidaan tulkita laaja-alaisesti. Oman tutkielmani aihepiirin kannalta relevanteinta

osallistuvan budjetoinnin toimintatapaan liittyen on siis ymmärrys siitä, että asukkaiden ilmaisemat hyvinvointikäsitteet ovat osa tiedon yhteistuotantoa, ja siten ne kytkeytyvät laajempaan sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, jossa käsitteille annetaan merkityksiä kielen avulla.

2.3 Mun Tampere -osbu

Aiemmissa alaluvuissa esiteltyt ajatukset osallistuvan budjetoinnin ominaispiirteistä, haasteista ja osuudesta sosiaalisen todellisuuden ja käsitteiden merkitysten rakentamisessa pätevät myös tutkielmani aineiston taustalla olevaan spesifiin osallistuvan budjetoinnin hankkeeseen, "Mun Tampere -osbuun". Porto Alegresta lähtenyt perusmallia muovattiin Mun Tampere -osbun tapauksessa esimerkiksi niin, että tarkempi teema, joihin budjetointi kohdistui, oli kaupungin etukäteen määrittelemä. Lisäksi prosessi oli monivaiheinen. Mun Tampere -osbun teemana oli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen, joten ideoiden tuli koskea tätä aihepiiriä. Varsinaista budjetointia kuvataan Tampereen kaupungin verkkosivuilla seuraavasti:

"Osallistuvan budjetoinnin eli osbun ideoiden toteutukseen oli varattu 450 000 euroa. Määräraha suunnattiin tasaisesti eri puolille kaupunkia. Jokaiselle kaupungin viidestä alueesta (etelä, kaakko, keskusta, koillinen, länsi) oli varattu 70 000 euroa. Koko kaupungin alueella toteutettavaan osbu-toimintaan oli käytössä 100 000 euroa." (Tampereen kaupunki 2022.)

Mun Tampere -osbun prosessiin kuului neljä vaihetta. Ideointivaiheessa kerättiin ideoita ja niiden kuvauksia tamperelaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Työpajavaiheessa työpajoihin osallistuneet asukkaat muovasivat ideoiden pohjalta 120 toteutussuunnitelmaa. Äänestysvaiheessa tamperelaiset 12 vuotta täyttäneet asukkaat äänestivät näistä suunnitelmista toteutukseen jatkavat, ja toteutusvaiheessa nämä toteutettiin. Lopulta ideoista kulki yhteensä 12 kappaletta toteutukseen asti. (Em.)

Karsintaa alkuperäisistä ideoista, joiden kuvauksista oma aineistoni koostuu, tehtiin siis merkittävästi prosessin aikana. Karsintaa tekivät lähtökohtaisesti kaupunkilaiset itse, sekä työpajoihin osallistumalla että äänestämällä. Vaikka työpajoissa tapahtunut jalostus ja sitä

seuraava äänestys koskivatkin konkreettisia ideoita ja niiden toteuttamista, voidaan ajatella, että asukkaiden tekemän karsinnan kautta myös osa ideoiden kuvauksista ilmaisemista hyvinvointikäsitteistä sai enemmän tukea kuin toiset, sillä ideoiden perustelujen yleinen argumentti on ”juuri tämä on tärkeää hyvinvoinnille” -tyylinen määrittely. Tällöin myös työpajoihin ja äänestykseen osallistuneet asukkaat esittivät implisiittisesti käsitystään siitä, mikä hyvinvoinnille on heidän näkökulmastaan tärkeintä. Tämä osoittaa sitä, kuinka syvällä tiedon yhteistuotanto on osallistumisen käytännöissä ja niiden sisältämässä vuorovaikutuksessa. Juuri tämä tiedon yhteistuotanto luonnehtii sitä, millainen areena osallistuva budjetointi käytäntöineen on hyvinvointikäsitteiden rakentamisessa ja ilmaisemisessa. Seuraavassa luvussa esittelen hyvinvointiteorioita ja niiden käsityksiä hyvinvoinnista, joita tulen analysissani peilaamaan osallistuvassa budjetoinnissa tuotettuihin hyvinvointikäsitteisiin.

3. Teoreettisia näkökulmia hyvinvointikäsitteisiin

Tässä luvussa nostan esiin kolme hyvinvointiteoriaa, joita tulen käyttämään aineistosta johdettujen hyvinvointikäsitteiden analysoinnissa. Käsittelemäni teoriat ovat Erik Allardtin "having, loving, being" -malli, Len Doyalin ja Ian Goughin tarveteoriat sekä Amartya Senin kehittämä ja Martha Nussbaumin elaboroima toimintamahdollisuusteoria. Teorioiden esittelyn jälkeen vertailen niiden pääpiirteitä keskenään ja pohdin, millainen synteesi niistä muovautuu hyvinvointikäsitteiden tutkimista ajatellen. Usean eri teorian integroiminen osaksi tutkimustani tuo mahdollisuuksia käsitellä aineistoa monitahoisemmin. Hyvinvointi on käsitteenä niin laaja ja määritelmät sille ovat niin moninaisia, että vain yhden teorian viitekehyksellä aineiston analysointi saattaisi helposti jäädä yksinkertaistavaksi pintaraapaisuksi.

Jotta hyvinvointikäsitteiden runsaus ja ennen kaikkea asukkaiden äänet niiden sanoittajina kuuluvat läpi tulkinnasta, myös teoreettisen viitekehyksen täytyy olla niille tarpeeksi responsiivinen. Yksi teoria saattaisi ohjata tulkitsemaan aineistosta nousevia hyvinvointikäsitteitä vain kyseisen teorian implikoiman käsityksen mukaisesti, jolloin riskinä on, että viitekehys hylkii aineistosta tulkittavien käsitteiden moninaisuutta, ja tutkielma ei pysy niinkään aineistopainotteisena, vaan asukkaiden käsitykset ahdataan osaksi yksittäisen teorian linjaamaa käsitystä. Myös useampaa teoriaa hyödyntäessä aineiston ja teoreettisen viitekehyksen hyvinvointikäsitteiden sekoittuminen keskenään on tietenkin väistämätöntä ja tietyiltä osin toivottavaakin, mutta myös moninaisuuden säilyttäminen on tällöin mahdollisempaa.

Hyvinvointikäsitteisiin liittyviä teorioita on monia, mutta päädyin valitsemaan juuri nämä kolme vaihtoehtoista teoriaa, sillä ne sekä kytkeytyvät toisiinsa että eriyvät toisistaan sopivissa määrin. Vaikka kolmen näkökulman kautta on mahdotonta luoda täydellistä kuvaa hyvinvoinnista, nämä kolme teoriaa esittävät sekä subjektivistisia että objektivistisia hyvinvointinäkökantoja, riippuen siitä, nähdäänkö hyvinvoinnin tekijät objektiivisesti määriteltävinä vai täysin yksilön subjektiiviseen kokemukseen pohjautuvina (Lagerspetz 2011, 85). Allardtin sekä Doyalin ja Goughin teoriat pyrkivät objektiivisten tarpeiden määrittelyyn, mutta vastapainoksi Senin toimintamahdollisuusteoriassa myös subjektiivisuus ja hyvinvoinnin tekijöiden määritelmien muuttumiskyky korostuvat. Näiden kolmen teorian taustalla on tavalla tai toisella kysymys siitä, mitä hyvinvointi tarvitsee

toteutuakseen. Vastaavan kysymyksen voidaan nähdä olevan taustalla aineistossa, kun asukkaat ehdottavat ideoita hyvinvoinnin lisäämiseksi. Tällöin kysymys hyvinvoinnin tekijöistä toistuu sekä teoreettisen viitekehyksen että käytännön aineiston välillä, ja teoria ja aineisto voidaan saattaa kommunikoimaan keskenään.

3.1 Allardtin ”having, loving, being” -ulottuvuudet

Ensimmäisenä tarveteoreettisista hyvinvointimalleista esittelen Erik Allardtin (1976) teorian hyvinvoinnin arvoista ja tarpeista. Allardt näkee, että hyvinvoinnin taso määrittyy tarpeiden tyydyttymisen kautta ja on täten objektiivisemmin käsitettävissä kuin pelkkä subjektiivisempi onnellisuuden käsite. Subjektiivisen onnellisuuden ja objektiivisemmän hyvinvoinnin tason erottelu on tässä ajattelussa merkittävää, sillä Allardtin mukaan hyvinvoinnin mitattava taso ja subjektiivinen kokemus hyvinvoinnista voivat olla hyvinkin eriäviä toisistaan (em. 10). Tämä eriävyys saattaa hämärtää, mikäli hyvinvointia tarkastellaan vain aineellisten ja fyysisten tekijöiden (kuten tulotason tai terveydentilan) kautta. Tärkeä lähtökohta Allardtin teorialle onkin hänen esittämänsä kritiikki hyvinvointitutkimuksen liiallisen aineelliseen orientaatioon, esimerkiksi sosiaalisen yhteisyyden tai vieraantumisten kokemusten huomioinnin kustannuksella (em. 18).

Laajentaakseen ajatusta hyvinvoinnin ulottuvuuksista Allardt esittää eronteon hyvinvoinnin ja onnellisuuden lisäksi myös kahden muun käsitteen, elintason ja elämänlaadun, välille. Elintaso tarkoittaa nimenomaan aineellisia tarpeita; elintason tarpeet tyydyttyvät, kun tarvittavat aineelliset resurssit ovat saatavilla. Elämänlaatu sen sijaan on ikään kuin inhimillisempää pääomaa, ja se liittyy sosiaalisten sekä itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydyttymiseen. (Em. 32.) Kaikkiaan voidaan siis ajatella, että Allardtille hyvinvointi tavoiteltavana tilana tarkoittaa ennen kaikkea tilannetta, jossa yksilöllä on resursseja tyydyttää elintason ja elämänlaatuun liittyviä tarpeitaan. Lisäksi Allardtin mukaan ”tyydytetyt tarpeet ovat usein itsessään resurssi” (em. 36), eli esimerkiksi sosiaaliset suhteet, jotka voidaan nähdä selkeänä aineettomana tarpeena, muodostavat samalla itse resurssin, joka vaikuttaa mahdollisuuksiin tyydyttää muita tarpeita.

Elintason ja elämänlaadun välisen eronteon lisäksi Allardt jatkaa ulottuvuuksien ryhmittelyä pidemmälle, jotta ne saavuttaisivat mitattavan muodon. Allardtin hyvinvointiteorian ytimessä

on hyvinvoinnin tarpeiden jaottelu kolmeen kategoriaan: elintason eli materiaalsiin resursseihin liittyviin tarpeisiin (having), yhteisyyssuhteisiin eli rakkauteen, kumppanuuteen ja solidaarisuuteen liittyviin tarpeisiin (loving) sekä itsensä toteuttamiseen tai vieraantumisen välttämiseen liittyviin tarpeisiin (being). (Em.) Elintason tarpeet ovat näistä oletettavasti helpoiten käsitettävissä, sillä ne ovat lähtökohtaisesti helpoiten konkreettisesti tunnistettavissa ja osoitettavissa; Allardt itse hahmottelee elintason eli having-ulottuvuuden osatekijöiksi tulo- ja asumistason, työllisyyden, koulutuksen ja terveyden (Allardt 1976, 50). Myös myöhemmissä HLB-luokittelua soveltavissa tutkimuksissa having-ulottuvuuden osatekijät vaikuttavat pysyvän suhteellisen samanlaisina (esim. Kunnari 2017). Yhteisyyssuhteet, eli loving-ulottuvuus, pohjautuu ihmisen luontaiseen tarpeeseen tuntea rakkautta ja huolenpitoa toisia ihmisiä kohtaan, ja saada tätä myös vastavuoroisesti osakseen toisilta. Tämän ulottuvuuden osatekijöiksi Allardt nimeää paikallisyhteisyyden, perheyhteisyyden ja ystävyysuhteet. Ehkä kaikista abstraktein ulottuvuus eli itsensä toteuttaminen, "being", voidaan Allardtin mukaan käsittää yksilön saaman arvonannon, korvaamattomuuden kokemuksen, poliittisten resurssien sekä vapaa-ajan toiminnan mahdollisuuksien kautta. (Allardt 1976.) Korvaamattomuuden kokemus being-ulottuvuudessa tarkoittaa, että yksilö nähdään persoonana eikä "korvattavissa olevana esineen kaltaisena oliona" (em. 159–160).

Allardtin hyvinvointiteoriassa on merkittävää ansiota sen pyrkiessä tuomaan subjektiivista hyvinvointikäsitystä objektiivisemmin mitattavaksi ja hyvinvoinnin osatekijöitä nimettäväksi, ja siten Allardtin jaottelutapa on toimiva myös osallistuvaan budjetointiin osallistuneiden asukkaiden hyvinvointikäsitteitä tarkastellessa. Eriyisen merkittävää omalle tutkimusasetelmalleni Allardtin luokittelussa on myös se, että kun paikallisuutta ja siten myös alueellista hyvinvointia käsitellään useimmiten nimenomaan materiaalistien muuttujien kautta (esim. Kestilä 2019, 2), aineettomien resurssien korostaminen tuo myös tähän laajemman näkökulman. Samalla on kuitenkin tärkeää ymmärtää, että Allardtin jaottelu ei ole täydellinen, ja on täysin perusteltua kyseenalaistaa, miksi juuri tietyt osatekijät yhdistetään tiettyihin luokkiin.

Hyvinvointi on moniselitteinen ilmiö, ja lopullisesti ratkaisevia määrittäjiä sille on mahdotonta löytää. Allardt itsekin toteaa, että luokittelun virheettömyyden sijaan olennaisinta on, että hyvinvointia käsitellessä otetaan huomioon kaikki hyvinvointiin kuuluvat aspektit (vrt. em. 51), eikä keskitytä esimerkiksi pelkkään materiaalistien tarpeiden tyydyttymiseen. Hyvinvoinnin käsittäminen tarpeiden kautta vaatii myös jatkuvaa uudelleentulkintaa, sillä

tarpeet ovat yhteydessä tiettyyn aikaan sidottuihin sosiaalisiin arvoihin. Allardt ei siis itsekään pyrkinyt jaottelullaan tarpeiden lopulliseen tai ylihistoriallisesti kaikkiin konteksteihin yleistettävissä olevaan määrittelyyn (em. 26–28). Vaikka hyvinvoinnin lopullisesti pätevä määrittely ei olekaan täysin mahdollista, HLB-luokittelu ja sen sovellettavuuden potentiaali tarjoavat inhimillisen ja laajan ymmärryksen hyvinvoinnin moniulotteisuudesta. Lisäksi HLB-luokittelu korostaa mielekkäästi sitä, etteivät hyvinvoinnin ulottuvuudet siiloudu toisistaan erillisiksi, vaan kytkeytyvät ja vuorovaikuttavat toistensa kanssa (vrt. esim. Turtiainen 2020, 96; Hirvilammi 2015, 32).

Allardt'n hyvinvoinnin ulottuvuuksien ja tarpeiden jaottelua on hyödynnetty monissa aiemmissa tutkimuksissa. HLB-luokittelun sovellettavuutta erilaisiin tutkimuskonteksteihin voidaan perustella Allardt'n ajatuksella siitä, että hyvinvoinnin tarpeiden tyydyttämiseen ”kelpaavat” resurssit ovat ainakin osittain muunnettavissa ja vaihdettavissa (Allardt 1976, 42). Hyvinvoinnin ulottuvuudet siis nähdään universaalisti pätevinä, mutta käytännön keinot tarpeiden tyydyttämiseksi vaihtelevat yksilöllisesti ja kulttuurisesti (esim. Hirvilammi 2015, 88).

Esimerkiksi Pirjo Turtiainen (2020) jäsentelee nuorten omia hyvinvointikäsitteitä käyttäen apunaan HLB-luokittelua väitöskirjassaan, jonka tuloksissa korostui toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön, ihmissuhteiden (loving) sekä yksilöllisten mahdollisuuksien (being) tärkeys hyvinvoinnin tekijöinä. Turtiaisen tutkimuksen tavasta hyödyntää HLB-luokittelua nousee konkreettisesti esiin se, että vaikka ulottuvuudet olisivat ennalta nimetyt, tutkijan täytyy silti päättää oman tutkimuksensa kohdalla, mitkä tekijät kytkeytyvät mihinkin kategoriaan. Turtiainen pohtii väitöskirjassaan, miten koulumenestys saattaisi arvonannon ja lisääntyvien valinnanmahdollisuuksien kautta kuulua being-kategoriaan, mutta toisaalta se voidaan yhtä lailla nähdä resurssina esimerkiksi hyvätuloiseen työpaikkaan pääsyyn (em. 92). Yksittäisten asioiden jaottelu HLB-kategorioiden alle on aina kontekstisidonnaista määrittelyä, harkintaa ja tulkintaa vaativa tehtävä. Voidaan kuitenkin ajatella, että tämä jatkuvan määrittelyn välttämättömyys ei ole HLB-luokittelun tai muunkaan yksittäisen hyvinvointiteorian epäkohta, vaan se ilmentää hyvinvoinnin käsitteen perustavanlaatuisia sidonnaisuutta sosiaaliseen kontekstiinsa, jonka myötä myöskään sen ulottuvuuksien lopullinen määrittely ei ole mielekäs tavoite.

Toisessa tutkimuksessa hyvinvointia edistävän kouluympäristön piirteitä on jäsennetty samaisen kolmijaon kautta, jolloin koulun fyysiset olosuhteet yhdistettiin having-kategoriaan, kouluun kytkeytyvät sosiaaliset suhteet loving-kategoriaan sekä koulun mahdollistamat

"itsetäyttymyksen" (self-fulfilment) mahdollisuudet being-kategoriaan (Konu & Rimpelä 2002). Lasten itse kertomia kokemuksia heidän hyvinvoinnistaan on analysoitu peilaten niitä Allardtin jaotteluun (Puroila, Estola & Syrjälä 2012). Having- ja loving -ulottuvuudet koskivat tässä tutkimuksessa tyypilliseen tapaan aineellisia ja sosiaalisia resursseja, kun taas being-ulottuvuudelle annettiin merkityksiä lapsen aseman kautta. Ulottuvuuden alle käsitettiin esimerkiksi lapsen autonomia suhteessa aikuisten auktoriteettiin, lapsen yksilöllisyys suhteessa lapsiryhmiin ja lapsen valinnanvapaus suhteessa päiväkotinstituution käytäntöihin (em. 350). Vastaavanlaisesti Kunnari (2017) tarkasteli väitöskirjassaan aikuisten hyvinvointihuolia ja hyvinvoinnin heikentäjiä määritellen hyvinvoinnin osa-alueet HLB-luokittelun kautta. Kunnarin tutkimuksessa terveyden rooli hyvinvoinnin tekijänä ilmentää hyvin HLB-luokittelun muuntuvuutta ja ulottuvuuksien keskinäistä kommunikaatiota: Allardtin alkuperäisessä mallissa terveys nähtiin nimenomaan having-kategoriaan kuuluvana, mutta Kunnari sijoitti sen being-ulottuvuuteen (Kunnari 2017, 29), sillä terveys voidaan nähdä resurssina itsensä toteuttamiselle.

Lisäksi suomalaisten nuorten hyvinvoinnin eroja ylipäätään on kartoitettu HLB-luokittelun kautta osana THL:n tekemää suomalaisten hyvinvoinnin kartoitusta (Kestilä ym. 2019). Kuten tavalla tai toisella jokaisessa Allardtin jakoa hyödyntävässä tutkimuksessa, myös tässä jälkimmäisessä esimerkissä tulee ilmi se, kuinka HLB-kategorioita ja niiden osatekijöitä voidaan kääntää sopimaan erilaisiin konteksteihin ja tutkimuskohteisiin suhteellisen luontevasti. Nuorten hyvinvoinnin eroja tarkastellessa having-ulottuvuuden muuttajat olivat verrattain yksiselitteisiä, kuten perheen taloustilanne ja nuorten oma terveystilanne. Loving- ja being-ulottuvuudet ovat ei-aineellisuutensa takia epäsuoremmin käännettävissä mitattaviksi muuttujiksi, mutta tässä tapauksessa loving-kategoriaa mitattiin esimerkiksi "keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa"- ja "ei yhtään läheistä ystävää" -muuttujilla, kun taas being-ulottuvuuteen kuului esimerkiksi mielenkiintoiseen vapaa-ajan toimintaan liittyvä "ei yhtään harrastusta" -muuttuja sekä poliittisiin resursseihin kytkeytyvä "hyvät vaikuttamismahdollisuudet koulussa" -muuttuja. (Kestilä ym. 2019.) Nämä aiempaa tutkimusta esittelevät esimerkit havainnollistavat, miten Allardtin suhteellisen yleisluontoiset kategoriat ovat sovellettavissa käytännön tutkimukseen spesifissä kontekstissa.

Vaikka Allardtin luokittelu on saanut osakseen suurta arvostusta hyvinvoinnin moniulotteisen ja kokonaisvaltaisen ymmärryksen edesauttajana, sitä kohtaan on esitetty myös kritiikkiä. Voidaan esimerkiksi kyseenalaistaa, tuleeko luokittelussa kuitenkaan tarpeeksi esiin, miten eri kategoriat vaikuttavat toisiinsa (vrt. Isola ym. 2017, 9), vai pyrkiikö

teoria liiallisesti erkaannuttamaan ulottuvuuksia toisistaan. Lisäksi HLB-luokittelua voidaan sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnallisen osallisuuden osatekijyyden huomioidusta huolimatta ajatella liiankin yksilökeskeisenä. Allardt itsekin tiedostaa luokittelunsa yksilökeskeisen orientaation teoriaansa esitellessään (Allardt 1976, 38). Nykyajan kontekstissa luokittelun osittaisen yksilökeskeisyyden myötä voidaan kyseenalaistaa, ottaako luokittelu tarpeeksi huomioon ihmisten erilaisia lähtökohtia ja niihin liittyviä eriarvoisuuksia intersektionaalisesta näkökulmasta katsoen.

Ehkä tyypillisin Allardtin teorian kritiikki kohdistuu being-ulottuvuuteen ja sen määrittelyyn; monet ovat katsoneet olennaiseksi nimittää alkuperäisessä mallissa being-ulottuvuuden alle lukeutuvan ”tekemisen” erilliseksi doing-ulottuvuudeksi, johon voidaan nähdä kuuluvan esimerkiksi vapaa-ajan toiminnan tai työnteon itsensä toteuttamisen resurssina (vrt. esim. Kunnari 2017; Hirvilammi 2015). Allardt itsekin pohti alkuperäisen luokittelunsa vakiintumisen jälkeen doing-ulottuvuuden erottamista neljänneksi ulottuvuudeksi, mutta tätä ”virallista” laajennusta luokitteluun ei koskaan tapahtunut (Uusitalo & Simpura 2020, 4). Omassa tutkimuksessani mukailen Allardtin alkuperäistä mallia, jossa mielekäs toiminta on osa being-ulottuvuutta. Kaikkiaan Allardtin luokittelun kritiikkiä voidaan pitkälti kommentoida ulottuvuuksien tutkimus- ja kontekstikohtaisen muuntuvuuspotentiaalın kautta. Ulottuvuuksien alle kuuluvia tekijöitä voidaan määritellä ja perustella lukuisin eri tavoin, joten HLB-luokittelun antama asetelma on epäkohdistaan huolimatta joustava. Myös yksilökeskeisyyden mahdolliseen ongelmaan voidaan jokseenkin vastata sillä, että tarvittaessa voidaan korostaa etenkin being-ulottuvuutta, jonka ”yksilön saaman arvonannon” kaltaisten osatekijöiden sekä itsensä toteuttamisen merkityksen yhteiskunnasta vieraantumisen vastakohtana (Allardt 1976, 46–48) voidaan nähdä ottavan yhteiskunnan rakenteellisten eriarvoisuuksien vaikutukset huomioon.

Kuten muidenkin myöhemmin esiteltävien teorioiden kohdalla, tulen analyysissäni vertaamaan sisällönanalyysin myötä aineistosta nousevia kategorioita Allardtin luokitteluun ja hänen nimeämiensä ulottuvuuksien osatekijöihin. Tämän avulla kontekstisidonnainen aineisto yhdistyy laajemmin käytettyyn teoriaan, ja aineistolähtöisten kategorioiden suhdetta Allardtin laajalti sovellettuihin kategorioihin voidaan tarkastella. Osallistuvaan budjetointiin osallistuneiden asukkaiden hyvinvointikäsityksiä tutkiessa Allardtin teorian avulla subjektiivisia käsityksiä hyvinvoinnista on siis mahdollista tarkastella vakiintuneemman mallinnuksen ja nimettävissä olevien osatekijöiden kautta.

Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että merkittävä osa ideoiden kuvauksia ja siten hyvinvointikäsitteitä kytkeytyisi having-ulottuvuuksiin, sillä osallistuvassa budjetoinnissa on kyse konkreettisten (toisin sanoen aineellisten) muutosehdotusten esittämisestä. Kuten aiemmin esittelemissäni Allardtin luokittelua hyödyntävissä tutkimuksissa, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki materiaalisesti todellisuuteen kuuluva olisi automaattisesti liitettävissä ainoastaan having-ulottuvuuteen ja elintason. Allardt itse esittää paikallisyhteisyyden yhtenä loving-kategorian osatekijänä ja käyttää sitä mittaavina muuttujina ”tunneperäistä juurtumista asuinpaikkakunnalle” sekä ”paikallisryhmiin kohdistuvaa yhteisyyden tunnetta” (Allardt 1976, 50, 146). Voidaan nähdä, että monet aineelliset tekijät ovat resursseja tällaisten tarpeiden tyydyttämiselle: esimerkiksi lasten ja nuorten kohtaamispaikat luovat mahdollisuuksia yhteisyyssuhteiden rakentamiselle ja ylläpitämiselle. Lisäksi monien paikallisten kehitysehdotusten tarkoituksena voidaan nähdä olevan itsensä toteuttamisen, eli being-ulottuvuuden, mahdollisuuksien kasvattaminen esimerkiksi harrastustoiminnan tai vaikuttamismahdollisuuksien fasilitoinnin kautta. Täten osallistuvaan budjetointiin lähetettyjen ideoiden kuvauksia voidaan verrata myös muihin kuin aineellisten tarpeiden having-kategoriaan, ja osallistujien hyvinvointikäsitteitä voidaan peilata Allardtin luokittelun moniulotteiseen hyvinvoinnin ymmärrykseen.

3.2 Doyalin ja Goughin tarveteoria

Myös Len Doyal ja Ian Gough lähestyvät hyvinvointia tarvenäkökulmasta käsin. Heidän teoriaansa voidaan kutsua esimerkiksi universaalien tarpeiden teoriaksi. Universaalius, eli ajatus hyvinvoinnin tarpeiden tietynlaisesta samanlaisuudesta läpi ajan ja kulttuurien (esim. Saari 2011, 58) on tämän ajattelutavan ytimessä. Käsite hyvinvoinnin tarpeiden jonkintasoisesta universaaliudesta voi ensinnäkin olla hyödyksi etsiessä hyvinvoinnille mitattavia muuttujia, hieman samalla tavalla kuin Allardtin HLB-jaottelussakin. Oman tutkimukseni kohdalla hyvinvoinnin käsite konkretisoituu sille nimettyjen tarpeiden ja edellytysten myötä, mikä auttaa myös tulkitsemaan aineistosta nousevia hyvinvointikäsitteitä suhteessa hyvinvointia kuvaaviin teorioihin ja siihen, mikä hyvinvointikäsitteissä on yleistettävissä.

Doyal ja Gough (1991, 50–55) määrittelevät ihmisten hyvinvoinnin perustarpeiksi terveyden ja autonomian. Terveys on oletettavasti näistä kahdesta helpommin ymmärrettävissä, mutta autonomia määritellään tässä teoriassa ensisijaisesti ”kyvyksi tehdä informoituja päätöksiä siitä, mitä pitäisi tehdä ja miten” (em. 53). Autonomian tarpeen tyydyttämiseksi ihmisellä täytyy olla ymmärrystä itsestään ja kulttuurisesta ympäristöstään, sekä kyvykkyyttä käsittää mahdollisuuksiaan toimia ja tehdä valintoja (em. 60). Tiivistettynä näiden tarpeiden universaaliudesta voidaan ajatella, että perustarpeet nimetessään Doyal ja Gough olettavat, että nämä ovat yleistettävissä kaikkiin ihmisiin kaikkina aikoina, mutta tarpeiden saavuttamisen keinoissa on vaihtelua sekä kulttuurisesti että ajallisesti (Gough 2017, 42). Perustarpeet pysyvät objektiivisesti samanlaisina, mutta ymmärryksemme niiden sisällöstä ja tyydyttymisen tavoista muuttuvat, useimmiten laajentuen aiemmista käsityksistä (Doyal & Gough 1991, 151). Esimerkiksi riittävän ruoan saannin varmistaminen voidaan nähdä universaalisti välttämättömäksi ihmisen terveyden ylläpitämiselle, mutta tämä tarve voidaan tyydyttää monella erilaisella ruoalla läpi kulttuuristen ja ajallisten kontekstien. Pyrkimyksessään nimettyjen tarpeiden universaaliuteen Doyal ja Gough eivät siis kuitenkaan sivuuta relativistista ajatusta kulttuurin ja ajan vaikutuksesta ihmisten hyvinvoinnin tavoittelussa. Lisäksi taso, jonka saavutettua tarve nähdään tyydytetyksi, vaihtelee kulttuurisesti (em. 70).

Tärkeää Doyalin ja Goughin teoriaa käsitellessä on ymmärtää, että vaikka perustarpeiden maksimaalinen tyydytys on tavoiteltavaa (Saari 2011, 58–60), terveys ja autonomia ovat silti nimenomaan tarpeita, eivät perimmäisiä kriteerejä hyvinvoinnille itsessään. Jotta tarpeiden tyydyttämistä voidaan ylipäätään ylläpitää ja minkäänlaisia hyvinvoinnin tavoitteita saavuttaa, resursseja näiden mainittujen perustarpeiden tyydyttämiseen täytyy olla jo olemassa (Doyal & Gough 1991, 54, 60). Toisin sanoen tarpeiden tyydyttäminen edellyttää jonkinasteista tarpeiden tyydytyksen tasoa etukäteisesti. Jotta ihminen voi toimia autonomiansa vahvistamiseksi, hänellä täytyy olla autonomiaa toimia. Pelkän perustarpeiden tyydyttymisen sijaan perimmäisiksi hyvinvoinnin kriteereiksi tässä teoriassa nähdään ”vuorovaikutus ja edellytykset osallistua yhteisön elämänmuotoon”, niin sanotusti ”mahdollisimman vähän vaurioitettu sosiaalinen osallistuminen” (Doyal & Gough 1991, 170), joka siis on tarpeiden tyydyttämisen lopullinen ja universaali päämäärä. Huolimatta ajatuksesta yhteisöön osallistumisesta lopullisena päämääränä, teoria on saanut kritiikkiä tämän yhteisöllisen aspektin vaatimattomasta roolista yksilölliseen painotukseen verrattuna (Kajanoja 2005, 98–98, 107).

Teoriassaan Doyal ja Gough erottavat toisistaan jo edellä esitellyt perustarpeet sekä välittävät tarpeet, joiden tyydyttäminen vaikuttaa positiivisesti myös perustarpeiden tyydyttymiseen. Tarkemmin ottaen välittäviksi tarpeiksi he luettelevat tyydyttävän ruoan, veden ja asumisen, turvallisen työympäristön ja fyysisen ympäristön, riittävän terveydenhuollon, merkittävät lähisuhteet, turvallisen lapsuuden, fyysisen ja taloudellisen turvallisuuden, turvallisen synnyttämisen ja peruskoulutuksen (Doyal & Gough 1991, 157–159). Kuten perustarpeet, myös välittävät tarpeet nähdään universaaleiksi, vaikka niissäkin spesifit tarpeiden tyydytyksen keinot vaihtelevat kulttuurisesti, paikallisesti ja ajallisesti. Tarpeet eivät kuitenkaan ole keskenään vaihdannaisia (esim. Gough 2017, 46), vaan jokainen niistä tarvitsee erillistä tyydyttämistä. On selvää, että esimerkiksi riittävän veden saaminen ei korvaa taloudellisen turvallisuuden tarpeen tyydyttymistä.

Tarpeiden universaaliuden ymmärtämisen tärkeyttä voidaan perustella sillä, että sen kautta hyvinvoinnin tarpeet voidaan tuoda mitattaviksi ja vertailtaviksi esimerkiksi aikakausien tai paikkojen välillä. Lisäksi sosiaalisten ja ympäristöllisten tavoitteiden saavuttamisen edistymistä on helpompi hahmottaa, mikäli hyvinvoinnin taustalla olevat tarpeet ovat etukäteen nimettyjä ja yleistettäviä (em. 41–42). Ajatus muuttumattomista universaaleista perustarpeista toimii vasta-argumenttina ajatukselle siitä, että tarpeet sopeutuisivat yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Täten voidaan esimerkiksi nimetä kestävä kehitys tai vastaavien tulevaisuusorientoituneiden strategioiden tavoitteita jo nykyhetkessä; voimme olettaa, että myös tulevilla sukupolvilla on samanlaiset tarpeet kuin meillä, vaikka niiden tyydyttäjät muuttuisivatkin (vrt. esim. Hirvilammi 2015, 87). Tiivistettynä voimme siis tietää, mitä hyvinvointi tulevaisuudessakin tarvitsee. Ottamalla huomioon tyydyttäjien kulttuurisen vaihtelevuuden, universaalien perustarpeiden idea ei kuitenkaan hylkää relativistista näkemystä, jossa hyvinvointi on vähintään osittain myös sosiaalisesti ja diskursiivisesti rakentuvaa. Lisäksi Doyal ja Gough ottavat huomioon spesifeihin ryhmiin, kuten eriarvoisessa asemassa oleviin vähemmistöihin, liittyvät spesifit tarpeet ja niiden tyydyttäjät (Doyal & Gough 1991, 73). Kyseessä on siis pikemminkin pyrkimys luoda synteisiä universalistisesta ja relativistisesta hyvinvointikäsitelmästä (vrt. Hirvilammi 2015, 87), kuin niinkään vastakkainen vaihtoehto relativistiselle käsitykselle.

Tarpeiden nimeämisen ja niiden kaksiportaisen jaottelun lisäksi Doyal ja Gough tekevät myös eron tarpeiden tyydyttäjien ja niin sanottujen ylellisyshyödykkeiden välille. Kuten aiemmin on mainittu, tarpeiden tyydyttäjät ovat palveluja ja resursseja, jotka tyydyttävät perustarpeita suoraan tai välittävien tarpeiden kautta. Ylellisyshyödykkeet sen sijaan eivät

lisää perustarpeiden tyydytystä. (Doyal & Gough 1991, 233; Hirvilammi 2015, 187.) Tätä jaottelua voidaan tulkita niin, että ylellisyshyödykkeiden funktio on ikään kuin ”ylimääräisten”, subjektiivisten ja oletetusti lyhytaikaisempien hyvinvoinnin kokemusten tuottaminen, kun taas perustarpeiden tyydyttäjät ovat välttämättömpiä ja kestäväää hyvinvointia rakentavia. Varsinkin korkean elintason maissa myös ylellisyshyödykkeiden tavoittelua arvotetaan kuitenkin korkealle, joten niiden kulttuurinen merkitys ei ole laisinkaan mitätön, vaikka ne eivät olisikaan tarpeiden tyydyttämisen näkökulmasta relevantteja. Universaalien tarpeiden laaja-alainen ja tasavertainen tyydyttäminen tulee kuitenkin nähdä yhteiskunnallisesti tärkeämmäksi kuin ylellisyshyödykkeiden tuottaminen niitä haluaville; teoria asettaa yhteiskunnallisen veloitteen tarpeiden tyydyttämisen globaalille riittävyydelle (Gough 2017, 62). Riittävä tarpeiden tyydytys kaikille on siis etusijalla verrattuna osan tarpeiden tyydytyksen maksimointiin.

Allardtin jaottelun tavoin Doyalin ja Goughin tarveteoria edustaa määrittelytapaa, jossa hyvinvoinnin käsittäminen laajenee pelkän elintason mittaamista kokonaisvaltaisemmaksi. Kuten monissa muissakin yhteiskuntatieteellisissä hyvinvoinnin käsitettä tarkastelevissa teorioissa, yhtenä lähtökohtana tässäkin on ollut haastaa individualistinen ja puhtaasti materiaaliin resursseihin pohjautuva hyvinvointikäsite, joka ilmenee usein bruttokansantuotteen kaltaisina mittareina (Kajanoja 2005, 100). Yksilöllisyys on kuitenkin tärkeässä roolissa myös Doyalin ja Goughin teoriassa, sillä nimetyt tarpeet tyydyttyvät nimenomaan yksilön tasolla. Kuten aiemmin on mainittu, yhteisöllisempi näkökulma Doyalin ja Goughin teoriassa korostuu siinä, että tarpeiden tyydyttymisen sijaan hyvinvoinnin perimmäiset kriteerit liittyvät kuitenkin yhteisössä elämiseen ja sosiaaliseen osallistumiseen (em. 97–98). Tässä teoriassa voidaan nähdä pyrkimys ”yksityisestä yleiseen”. Yhteisöllisiä ja sosiaalisia päämääriä voisi olla vaikea saattaa suoraan mitattaviksi ja vertailtaviksi muuttujiksi. Lisäksi päämäärän nimeäminen itsessään ei selitä, mitä sen saavuttamiseksi *tarvitaan*, mikä voidaan yleisesti ottaen nähdä yhteiskuntapoliittisesti relevantimmaksi kysymykseksi. Esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa tai sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa juuri tarpeiden havaitsemisen kautta voidaan tuoda esiin konkreettisia tyydytykseen tähtääviä keinoja, joilla hyvinvoinnin vahvistamista voidaan tavoitella.

Käytännössä Doyalin ja Goughin tarveteoriaa on hyödynnetty esimerkiksi Tuuli Hirvilammen väitöskirjan osatutkimuksessa, jossa elintason osatekijöistä osa määriteltiin Doyalin ja Goughin universaaleiksi välittäviksi tarpeiksi (asuminen, ruoka ja terveydenhuolto) ja osa tarpeentyydyttäjiksi, joiden tarkempi määrittely vaihtelee kulttuurisesti (arkiliikenne,

matkailu, harrastukset ja osallistuminen, kodintarvikkeet ja vaatetus). (Hirvilampi 2015, 203.) Oman tutkimuksen aineiston voidaan nähdä liittyvän suoraan nimenomaan tarpeiden tyydyttämisen keinoihin. Osallistuvan budjetoinnin myötä syntyvät kaupunkikehittämisen toimenpiteet voidaan käsittää tarpeiden tyydyttämisen keinoiksi, jolloin myös ideoiden kuvaukset saattavat viitata nimenomaan tarpeiden tyydyttämiseen: ideaa x voidaan kuvailla tärkeäksi, koska sen nähdään potentiaalisesti tyydyttävän tarvetta y. Tällä tavalla ideoiden kuvaukset ja niistä muodostettavat kategoriat ilmaisevat myös tarpeita, sillä tietyn keinon nimeäminen edellyttää siihen liittyvän tarpeen määrittelyn.

Goughia mukaillen tarpeiden universaaliudesta huolimatta on tärkeää, että spesifit sosiaaliset ryhmät tunnistavat tarpeet ja ennen kaikkea niihin kontekstisidonnaisesti sopivat tyydyttäjät. Relevanttien tarpeiden ja tyydyttäjien identifiointi edellyttää kyseessä olevan ryhmän jäsenten (eli esimerkiksi tietyn alueen asukkaiden) omaa arjen tietämystä, jota oma tutkimuksenikin tarkastelee. (Gough 2017, 50.) Yksittäisetkin viittaukset tarpeisiin heijastavat samalla käsitystä hyvinvoinnista ja siitä, millaisia nimettäviä tarpeita sen vahvistaminen pitää sisällään. Doyalin ja Goughin jaottelua perustarpeisiin ja välittäviin tarpeisiin voidaan hyödyntää aineistoni analyysissä rinnastamalla heidän nimeämiään tarpeita siihen, millaisia tarpeita ideoiden kuvauksista voidaan tulkita, ja miten niitä priorisoidaan. Teorian hyödyntäminen on siis hyvin samanlaista kuin Allardtin jaottelun kohdalla: aiemmin luotuja hahmotelmia hyvinvoinnin käsittämisestä peilataan konkreettisen, tapauskohtaisen aineiston implikaatioihin. Hyvinvoinnille nimettävät tarpeet heijastavat samalla sitä, miten hyvinvointi ylipäättään käsitetään, ja kuinka paljon esimerkiksi lähisuhteiden ja turvallisuuden kaltaiset, Doyalin ja Goughin teoriassa välittäviin tarpeisiin kuuluvat abstraktimmat tarvekäsitykset tulevat esiin verrattuna materiaalsiin, elintason liittyviin tarpeisiin.

3.3 Sen ja Nussbaum: toimintamahdollisuudet

Kolmas teoreettinen näkökulma hyvinvointiin perustuu Amartya Senin alun perin kehittämään ja Martha Nussbaumin omalla tahollaan jatkamaan ajatukseen toimintamahdollisuuksista. Verrattuna aiemmin esiteltyihin teorioihin, toimintamahdollisuusteoriaa ei ole nimetty varsinaiseksi hyvinvointiteoriaksi, vaan se on

pikemminkin viitekehys, jonka avulla ihmiskunnan tilaa ja kehitystä voidaan tarkastella (esim. Robeyns 2008, 86). Hyvinvointi on kuitenkin äärimmäisen olennainen osa tätä kokonaiskuvaa, ja toimintamahdollisuusteorian näkökulma rakentaa välillisesti myös tapaa käsittää hyvinvoinnin olemusta. Vaikka teorian lähtökohdat ja alkuperäiset motiivit ovat pelkkää hyvinvoinnin käsittelemistä moninaisemmat, voidaan ajatella, että toimintamahdollisuusteoria on myöhemmän soveltamisen ja arvioinnin myötä vakiintunut myös hyvinvointiteorioihin luettavaksi (esim. Balamoune-Lutz 2006, 3). Hyvinvoinnin tarkastelua toimintamahdollisuusteorian kautta on tehty aiemmissa tutkimuksissa, ja toimintamahdollisuusteoriaa on rinnastettu tarveteorioiden kaltaisiin, suoranaisemmin hyvinvoinnin tekijöitä selittäviin teorioihin (esim. Hirvilampi 2015; Lagerspetz 2011). Tämän pro gradu -tutkielman teoreettinen viitekehys jatkaa tätä teorioiden yhteensovittamisen perinnettä.

Senin ajatus toimintamahdollisuuksista tiivistyy ideaan siitä, että ihmisen elämää (ja sovellettuna myös hyvinvointia) tarkastellessa tulee kiinnittää huomiota hänen tosiasiallisiin mahdollisuuksiinsa ja kykyihinsä tehdä ja saavuttaa hänelle arvokkaita asioita (Sen 1993, 30). Elämää ja hyvinvointia tulee siis arvioida sen perusteella, millaisia *mahdollisuuksia* ihmisellä on toimintaan, ei pelkästään sen, mitä hän valitsee käytännössä tehdä. Tämä eronteko mahdollisuuksien ja realisoituvan toiminnan välillä on koko teorian olennaisimpia lähtökohtia, ja Sen hahmottaa sitä määrittelemällä toimintojen (*functionings*) ja toimintamahdollisuuksien (*capabilities*) käsitteet. Toimintamahdollisuudet tarkoittavat ihmisen tekemisen ja olemisen tapoja, joita hänellä on mahdollisuus toteuttaa. Toiminnot sen sijaan tarkoittavat niitä tekemisen ja olemisen tapoja, joita ihminen valitsee toteuttaa mahdollisuuksiensa joukosta. (Sen 2005, 3; 1999, 75; 1993, 31.) Toisin sanoen toimintamahdollisuudet voidaan nähdä erilaisista toiminnoista koostuvina ”paketteina”, joiden välillä toimija voi valita. Kun hyvinvointia ja sen tekijöitä määritellään toimintamahdollisuusteorian näkökulmasta, otetaan huomioon ihmisen tekemisen ja olemisen tapojen lisäksi myös se, millaisia mahdollisuuksia hänellä olisi toimia myös muilla hänen arvostamillaan ja hyvinvointia vahvistavilla tavoilla. Tässä mielessä Senin teoriaan perustuva hyvinvointikäsitelmä kytkeytyy korostetun vahvasti vapautteen hyvinvoinnin saavuttamisen tavoissa (Hirvilampi 2015, 27).

Kuten Allardtin sekä Doyalin ja Goughin hyvinvointiteorioiden kohdalla, myös Senin toimintamahdollisuusteorian lähtökohtainen motiivi on ollut laajentaa käsitystä hyvästä elämästä (ja täten myös hyvinvoinnista) tulo- ja elintason kaltaisten materialististen

mittareiden ulkopuolelle (esim. Naz 2020, 4; Sen 1999, 20). Ajatuksena on, että ihmisten elämät eroavat toisistaan niin monella tavalla, että tulotason kaltaiset mittarit eivät anna oikeaa kuvaa siitä, mitä ihmiset arvottavat hyvinvoinnilleen ja elämälleen tärkeäksi (Sen 1999, 80). Samalla toimintamahdollisuusteoria torjuu ajatuksen pelkistä preferensseistä luotettavina hyvinvoinnin määrittäjinä, sillä yksilön preferenssit muotoutuvat sosiaalisen ympäristön vaikutuksen kautta (Naz 2020, 9).

Ajatus toimintamahdollisuuksista hyvinvoinnin taustalla luo entistä kokonaisvaltaisempaa kuvaa siitä, mitä hyvinvointi voi olla ja mitä se voi tarvita. Täten voidaan ajatella, että vaikka Senin alkuperäinen motiivi ei ollutkaan rakentaa pelkkää hyvinvointiteoriaa, ajatus toimintamahdollisuuksien tärkeydestä luo väistämättä myös käsitystä hyvinvoinnin sisällöstä etenkin silloin, kun toimintoja tai toimintamahdollisuuksia vertaillaan eri ihmisten tai ihmisryhmien välillä (esim. Robeyns 2017, 118). Toimintamahdollisuuksien yhteyttä hyvinvointiin on myös tutkittu, ja niillä näyttää olevan merkittävä vaikutus hyvinvoinnin tasoon (Anand, Hunter & Smith 2005), jonka lisäksi toimintamahdollisuudet vaikuttavat selittävän hyvinvoinnin tasoa ja kehitystä (Muffels & Headey 2013).

Keskittymällä vapauden ja arvonannon kaltaisiin abstrakteihin teemoihin ja huomioimalla ”sen, mitä voisi olla” ilman rajoittumista pelkästään ”siihen, mitä on”, toimintamahdollisuusteoria voidaan nähdä filosofisesti kunnianhimoisempana ja sosiaalipoliittisesti kehitysorientoituneempana kuin tarpeisiin ja resursseihin keskittyneet verrokkinsa. Samalla tämä laajuus saattaa hämärtää teorian sovellettavuutta käytäntöön. Sen ei ole missään vaiheessa teoriansa hahmottelussa nimennyt spesifejä toimintamahdollisuuksia, joiden avulla esimerkiksi hyvinvointia voitaisiin suoraan mitata joka tilanteessa. Päätös olla listaamatta toimintamahdollisuuksia oli häneltä tietoinen, sillä hän näki niiden olevan niin kytköksissä sosiaaliseen kontekstiin ja julkiseen keskusteluun siitä, mikä nähdään arvokkaana, että etukäteen määritelty toimintamahdollisuuksien lista olisi väistämättä pelkistetty ja liian dogmaattinen (Sen 2005, 7–10).

Hyvinvoinnin tarkastelu toimintamahdollisuuksien kautta edellyttää aina tilanteeseen soveltuvien toimintojen nimeämistä, eikä sitä voida tämän näkökulman mukaan tehdä preskriptiivisesti yleistettäväksi (Robeyns 2017, 172; Alkire 2005, 13). Sen on kuitenkin maininnut joitakin hyvinvoinnille merkittäviä yksittäisiä toimintoja, kuten ravittuna olemisen ja itsekunnioituksen saavuttamisen (Sen 1993, 37). Lisäksi Senin mukaan jotkut toiminnot voivat olla tärkeämpiä ja painotetumpia kuin toiset (Sen 1999, 76), mutta näitä painotuksia ei ennalta määritellä. Voidaan perustellusti ajatella, että Senin

toimintamahdollisuusteoriassa yksittäisten toimintojen listaamisen sijaan tärkeämpää on ymmärrys toimintojen valitsemisen ja toteuttamisen mahdollisuuksista hyvinvoinnin perustana (esim. Naz 2020, 11). Toimintamahdollisuuksien moninaisuuden painottaminen huomioi sen, että ihmiset elävät erilaisia elämiä erilaisine arvoineen, ambitioineen ja motiiveineen. Toimintamahdollisuuksien vaikutus hyvinvointiin on laaja-alaista ja monella eri tasolla toteutuvaa: vapauten saavuttaa hyvinvointia liittyvät yhtä lailla ravitsemuksen kaltaiset perustavanlaatuiset ja konkreettiset tekijät, kuin myös kompleksimmat itsekunnioituksen kaltaiset piirteet. Moninaisuuden korostamisen perusteltavuudesta huolimatta Senin toimintamahdollisuusteoria on saanut huomattavasti kritiikkiä sen määrittelemättömyydestä, sillä se hankaloittaa usein teorian operationalisoimista sovellettavaksi tutkimuksessa (esim. Dang 2014, 23; Alkire 2008, 41).

Toimintamahdollisuuksien määrittelemättömyys voidaan nähdä varsinkin osallisuuden näkökulmasta arvokkaana, sillä tällöin arvokkaiden toimintojen määrittely voidaan jättää paikallistasolle, demokraattisesti yhdessä tehtäväksi (Scott 2012, 23–24). Sen itse esittää, että toimintamahdollisuuksia ei voida johtaa pelkästä teoriasta, vaan tilannekohtaisesti nimettävien toimintamahdollisuuksien lista täytyy olla julkisen osallistumisen tulosta (Sen 2005, 8). Tätä ajatusta voidaan soveltaa tutkielmani aineiston tarkasteluun, jolloin asukkaiden hyvinvoinnin taustalla olevat toimintamahdollisuudet voidaan johtaa nimenomaan asukkaiden omista käsityksistä. Koska hyvinvointiin vaikuttavat toiminnot ja toimintamahdollisuudet ovat teorian mukaan kiinteästi sidottuja sosiaaliseen kontekstiin, niiden määrittely konteksti- ja paikkasidonnaisesti vaikuttaa perustellulta. Lisäksi tämä osallistava pyrkimys mahdollistaa hyvinvoinnille merkittävän subjektiivisen kokemuksen huomioinnin, kun ihmiset voivat ainakin teoriassa itse vaikuttaa siihen, millaisia toimintoja nähdään heille arvokkaina. Kuten muutenkin osallisuuteen liittyvissä kysymyksissä, tämänkin suhteen on tietenkin tilannesidonnaista ja mahdollisesti kyseenalaista, kuinka hyvin esimerkiksi asukkaiden vapaus määritellä toimintojen arvoa toteutuu käytännössä. Arvottamisen vapauden toteutumista voidaan itsessään ajatella yhtenä hyvinvointiin kytkeytyvänä toimintona.

Omassa tutkimuksessani toimintamahdollisuudet näyttäytyvät hyvinvoinnin tekijöinä, vastaavasti kuin esimerkiksi Allardtin HLB-tekijät. Toimintamahdollisuuksien lähtökohtainen määrittelemättömyys sopii siinä mielessä tutkimukseeni luontevasti, että se mahdollistaa määrittelyn johtamisen aineistosta käsin, toisin sanoen kansalaisten oman äänen ja ruohonjuuritason kuuntelemisen kautta, mihin Senin ajatus nimenomaan kannustaakin.

Määrittelemättömyyden voidaan nähdä laajentavan mahdollisia tapoja ja tiedonlähteitä hyvinvoinnin tekijöiden havaitsemiseen (vrt. Comim 2008, 160). Laajennettuja tiedonlähteitä voivat olla esimerkiksi asukkaiden omat hyvinvointikäsitteet, ja Senin ehdottama toimintamahdollisuuksien määrittelemättömyys mahdollistaa niiden määritelmien juontamisen asukkaiden omista käsityksistä.

Samanaikaisesti määrittelemättömyyden voidaan nähdä tuovan omankin tutkimuksen kohdalla samanlaista haasteellisuutta, josta sitä on kritisoitu laajemminkin: toimintamahdollisuuksien käsite jää kaikesta huolimatta abstraktiksi verrattuna esimerkiksi Allardtin sekä Doyalin ja Goughin spesifeihin tarvelistauksiin, ja aineistosta nousevien hyvinvointikäsitteiden suhteuttaminen pelkkään toimintamahdollisuuksien olemassaoloon ei välttämättä ole hedelmällistä. On tärkeää käsittää, millaisia konkreettisia hyvinvoinnin tekijöitä toimintamahdollisuuksien teorian pohjalta voidaan nostaa esiin. Tämän vuoksi on olennaista myös havainnollistaa, millaisin tavoin toimintamahdollisuuksien käsitettä on konkretisoitu esimerkiksi aiemmissa tutkimuksissa.

Yksi tapa operationalisoida toimintamahdollisuuksia on ajatella niitä pääomina; esimerkiksi inhimillisenä, sosiaalisena, kulttuurisena ja psykologisena. Tällöin esimerkiksi terveys voidaan nähdä yhtenä toimintamahdollisuutena, johon voidaan pääomavertaus käyttäen "sijoittaa" esimerkiksi liikunnalla. Lisäksi toimintamahdollisuuksien näkeminen pääomina luo näille myös mittareita: esimerkiksi sosiaalista pääomaa voidaan mitata sosiaalisten suhteiden, luottamuksen ja konsensuksessa toisten ihmisten kanssa elämisen kautta. (Muffels & Headey 2013, 4–10.) Toimintamahdollisuuksia ja toimintoja voidaan myös jaotella esimerkiksi eri elämänalueisiin, kuten Luc Van Ootegemin ja Elsy Verhofstadtin (2012) tutkimuksessa käytettyihin onnelliseen elämään, unelmien ja tavoitteiden saavuttamiseen, terveeseen elämään, koulutukseen, tietämykseen ja kulttuuriin, sosiaaliseen elämään, ympäristöön sekä henkilökohtaiseen loukkaamattomuuteen. Tällaisten jaottelujen myötä eri alueisiin kytkeytyviä toimintamahdollisuuksia voidaan arvioida konkreettisilla kysymyksillä, kuten "millaisia mahdollisuuksia sinulla on tavoitella onnellisuutta?" (em. 5).

Lähtökohtaisesta määrittelemättömyydestä huolimatta tutkimuskohtaisesti on siis mahdollista löytää mittareita tai muita tekijöitä, joiden avulla toimintamahdollisuuksia voidaan havainnoida. Tekijöiden määrittely muistuttaa lopulta paljon tarveteorioiden tarvemääritelmiä, sillä erotuksella, että niitä ei ole etukäteen nimetty alkuperäisessä teoriassa. Esimerkiksi terveys, turvallisuus, vapaus, sosiaaliset suhteet, ravinto ja vastaavat tekijät nähdään olennaisiksi hyvinvoinnille myös toimintamahdollisuuksien soveltamisessa

käytännön tutkimukseen (esim. Dang 2014, 18–22). Toimintamahdollisuudet nousevat usein esiin lähinnä implisiittisesti, mutta eri toimintojen kartoittaminen voi antaa kuvaa siitä, millaisia mahdollisuuksia henkilöllä on toimia muillakin elämänalueilla (Anand & Hunter & Smith 2005, 8). Yksittäisiä toimintoja voidaan operationalisoida samalla tavalla kuin aiemmissa teorioissa esiteltyjä tarpeita: jos esimerkiksi sosiaalinen tuki nähdään toimintona, se voidaan määritellä ajatukseksi siitä, onko henkilöllä joku kenelle puhua tarvittaessa (Robeyns 2006, 7). Tämäkin logiikka on hyvin samankaltainen kuin esimerkiksi Allardtin loving-ulottuvuudessa sekä Doyalin ja Goughin välittävissä tarpeissa.

Edellä mainitut esimerkit havainnollistavat toimintamahdollisuuksien soveltamista hyvinvoinnin tekijöiden käsittelemiseen. Omassa tutkielmassani toimintamahdollisuuksia tai toimintoja voidaan löytää aineistosta nousevista hyvinvointikäsitteistä vastaavalla tavalla ja tulkita niitä sen kautta, missä määrin ne ilmentävät erilaisia hyvinvoinnille tärkeitä tekijöitä. Esimerkit ovat kuitenkin selkeästi tutkimus- ja tilannekohtaisia, eikä näiden perusteella voida nimetä selkeää listaa toimintamahdollisuuksista ja toiminnoista, verrattuna Allardtin sekä Doyalin ja Goughin määritelmiin. Koska omassa tutkielmassani aineistoa ei ole kerätty toimintamahdollisuuksien havainnointia varten, vaan käsitykset toimintamahdollisuuksista hyvinvoinnin tekijöinä tulkitaan aineistosta, on mielekästä edes pyrkiä löytämään toimintamahdollisuuksille mahdollisia määritelmiä myös etukäteen, jotta tulkinta luontevoituu.

Martha Nussbaum on pyrkinyt edistämään Senin toimintamahdellisuusteoriaa viemällä sitä määrittelemättömyydestä ja absoluuttisesta tilannesidonnaisuudesta lähemmäs objektiivisuutta, ja samalla selvittämään, olisiko kaikesta huolimatta olemassa joitakin yleistettävissä ja etukäteen määriteltävissä olevia toimintamahdellisuuksia. Nussbaumin lähestymistapa toimintamahdellisuuksiin on poliittisesti kantaaottavampi ja kunnianhimoisempi kuin Senin. Hän näkee toimintamahdellisuudet ensisijaisesti periaatteina, joita kansalaisilla on oikeus vaatia hallinnolta (Nussbaum 2011, 28–29; 2000, 12). Näkökulmaa voidaan silti soveltaa myös hyvinvointikäsitteisiin, sillä Nussbaumin tapa käsittää toimintamahdellisuuksien olemus ei edeltä mainittua määrittelemistä lukuun ottamatta eroa radikaalisti Senin käsityksestä. Sen sijaan Nussbaum yhtä lailla toteaa toimintamahdellisuuksien olevan tapa tarkastella elämänlaatua (em. 6), vaikkakin hän näkee sen rajoittuneempänä lähestymistapana kansalaisoikeusajatukseen verrattuna. Lisäksi Nussbaumin poliittis-aktivistisen ajattelutavan hyödyntämistä tutkimuksessani voidaan perustella jo aiemmin tutkielmassa käsiteltyä ajatusta siitä, että kansalaisten

elämän parantamiseksi tulee ensin tietää, mitä kansalaiset käsittävät hyväksi elämäksi, tai tässä tapauksessa hyvinvoinniksi.

Nussbaumin nimeämät ”keskeiset toimintamahdollisuudet” ovat tärkeitä ihmisyydelle itsessään, eivätkä siis pelkästään välineitä jonkin suuremman tavoittelulle (Nussbaum 2000, 74). Lisäksi nämä toimintamahdollisuudet eivät ole keskenään vaihdannaisia; kaikki ovat tärkeitä, eikä yhden toteutuminen korvaa toista, vaikka eri toimintamahdollisuudet ovatkin selkeästi yhteyksissä toisiinsa (em. 81). Nämä luonnehdinnat tuovat samankaltaisuutta Nussbaumin keskeisten toimintamahdollisuuksien sekä aiemmin esiteltyjen tarveteorioiden välille. Nussbaum listaa kymmenen keskeistä toimintamahdollisuutta: elossapysymisen, ruumiillisen terveyden, ruumiillisen integriteetin, kyvyn käyttää aisteja, mielikuvitusta ja ajattelua, tunteet, järjenkäytön, elämän suhteessa muihin lajeihin, leikin, yhteyden muihin, sekä oman ympäristön hallinnan. Vaikka kaikkien näiden toimintamahdollisuuksien tärkeys on merkittävä, Nussbaum nostaa yhteyden muihin (affiliation) sekä järjenkäytön (practical reason) esiin erityisen olennaisina ihmisyyden toteutumisen turvaamiseksi. Yhteys muihin koostuu sekä kyvystä elää muiden kanssa että itsekunnioituksen turvaavasta sosiaalisesta perustasta, kun taas järjenkäyttö tarkoittaa kykyä pohtia kriittisesti oman elämän suunnittelua sekä muodostaa käsitystä hyvästä. (Em. 78–80.) Näiden kahden keskeisen toimintamahdollisuuden olennaisuus korostuu siksi, että niiden toteutuessa ihmisellä on väistämättä mahdollisuus valita toimintoja, ja jos ne eivät toteudu, mahdollisuus toimintojen valitsemiseen ei myöskään toteudu (Nussbaum 2011, 39).

Nussbaumin tapa eritellä nimettäviä keskeisiä toimintamahdollisuuksia tuo toimintamahdollisuusteorian lähemmäs aiemmin esiteltyjen tarveteorioiden kaltaisia tapoja tarkastella hyvinvointia ja peilata aineistosta nousevia käsityksiä. Ylipäätään toimintamahdollisuusteoria tuo omaan tutkimukseeni merkittävällä tavalla hyvinvointikäsitysten tutkimista laajentavan ajatuksen siitä, että muukin kuin tietyllä hetkellä realisoitua hyvinvoinnin tila on olennainen. Voidaan ajatella, että osa aineistosta nousevista hyvinvointikäsityksistä keskittyy nimenomaan mahdollisuuksiin, eikä pelkästään senhetkiseen hyvinvoinnin tilaan, sillä ”mitä hyvinvoinnin edistämiseksi pitäisi tehdä” - tyylinen kysymyksenasettelu on lähtökohtaisesti mahdollisuuskeskeinen ja osittain tulevaisuusorientoitunut. Lisäksi osallistuvaa budjetointia voidaan toimintana ajatella toimintamahdollisuusteorian puoltamana toimintana, jossa hyvinvoinnille tärkeitä tekijöitä juonnetaan ruohonjuuritasolta, asukkaiden omien määritelmien kautta. Seuraavassa

osiossa esittelen kolmen teorianäkökulman muodostaman viitekehyskokonaisuuden merkitystä tutkimuksessani.

3.4 Teoriat kokonaisuutena ja analyysissa

Kuten jo ennen teorioiden esittelyä kerroin, jokaisella edellä mainitulla teorialla on sekä selkeitä kytköksiä toisiinsa että jonkinlaisia eroavaisuuksia toisiinsa nähden. Ylipäätään esiteltyjen teorioiden yhtäläisyydet ovat aineiston analyysia silmällä pitäen olennaisempia kuin niiden erot. Yhdessä teoriat maalaavat hyvinvoinnista ja sen käsitystavoista monipuolisen kuvan, jonka avulla asukkaiden ideoiden kuvauksia voidaan yhdistää laajempaan kehykseen hyvinvoinnin käsittämiseksi. Jokainen teoria vastaa omalta osaltaan siihen, millaisia asioita hyvinvoinnin edistämiseksi voidaan nähdä tarvittavan. Nämä vastaukset sisältävät aina myös käsityksen siitä, mistä hyvinvointi koostuu – eli mitä hyvinvointi lopulta on. Samanlaisen, osittain implisiittisen kysymyksen ja vastauksen voidaan nähdä sisältyvän myös asukkaiden ideoiden kuvauksiin, joten teoreettisia tulkintoja ja asukkaiden näkemyksiä voidaan yhdistää ja peilata keskenään hyvinvointikäsitteiden näkökulmasta.

Yhtenäinen ajatus kaikkien esiteltyjen teorioiden taustalla on, että hyvinvointia voidaan lisätä edistämällä tiettyjä hyvinvointia tukevia asioita yhteiskunnallisella tasolla. Allardtin sekä Doyalin ja Goughin teorioissa nämä asiat nimetään tyydytettäviksi tarpeiksi, kun taas Senillä ja Nussbaumilla edistettävät asiat ovat toimintamahdollisuuksia. On toki myös huomioitavaa, että Senin ja Nussbaumien toimintamahdollisuusajattelu ei keskity niinkään hyvinvoinnin edistämiseen, vaan laajemmin ihmisyyden toteuttamiseen. Oman tutkimukseni käyttötarkoituksissa tiukka eronteko tarpeiden ja toimintamahdollisuuksien välille ei kuitenkaan ole mielekäästä, sillä niillä on keskenään enemmän yhtäläisyyttä kuin eroavaisuuksia: molemmat ovat yhteiskunnallisesti tavoiteltavia ja saavutettavia tekijöitä, jotka toteutuessaan vahvistavat yhteiskunnan jäsenten hyvinvointia. Käytännön tasolla toimintamahdollisuudet eivät kuitenkaan eroa radikaalisti hyvinvoinnin tarpeista, sillä ”ihmisyyden toteutuminen” vaikuttaa edellyttävän ja sisältävän tyydyttävän tason hyvinvoinnin. Ihmisyyttä ja yhteiskunnallista toimijuutta ei siis voida erottaa hyvinvoinnista.

Yhteiskunnallisen ihmisyyden ja hyvinvoinnin yhteys liittyy samanaikaisesti toiseen merkittävään ajatukseen, joka yhdistää teorioita: toisin kuin esimerkiksi julkisessa keskustelussa ajoittain esiintyvässä individualistisessa hyvinvointipuheessa, näissä hyvinvointiteoriassa hyvinvoinnin edistämistä ja toteutumista ei niinkään nähdä yksilön tehtävänä tai vastuuna, vaan sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti rakentuvana ja toteutettavana ilmiönä. Vaikka tarveteoriat ovat ajoittain saaneet kritiikkiä

yksilölähtöisyydestään, voidaan silti ajatella, että niidenkin nimeämien tarpeiden tyydyttäminen on ainakin osittain yhteiskunnan vastuulla. Tämä itsessään kytkeytyy myös ajatukseen osallistuvasta budjetoinnista hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävänä yhteisöllisenä toimintatapana. Koska osbu-kyselyyn vastanneet asukkaat näkevät oletetusti osallistuvan budjetoinnin toimivana vaikuttamisen tapana, voidaan ajatella, että heidänkin käsityksissään hyvinvoinnin lisäämisen yhteiskunnallinen ja sosiaalinen ulottuvuus korostuvat.

Senin toimintamahdollisuuskäsitystä lukuun ottamatta teoriat pyrkivät määrittelemään etukäteen nimettyjä ja enemmän tai vähemmän yleistettäviä hyvinvoinnin tekijöitä. Nussbaum on kuitenkin elaboroinut Senin ajatusta niin, että vastaavanlainen hyvinvoinnillekin olennaisten toimintamahdollisuuksien lista on löydettävissä ja hyödynnettävissä teoriasta. Vaikka määrittelemättömyyttä voidaan perustellusti tukea subjektiivisen kokemuksellisuuden ja tilannesidonnaisuuden kaltaisilla argumenteilla, yhdistettäessä teoreettista viitekehystä aineiston analyysiin etukäteen nimetyistä hyvinvoinnin osa-alueista ja niiden ilmentämistä käsityksistä on merkittävää hyötyä. Aineiston ideoiden kuvaukset ovat yksittäisten vastaajien subjektiivisiin käsityksiin ja kokemuksiin perustuvia ajatuksia hyvinvoinnista, sekä oletettavasti myös huomattavan kontekstisidonnaisia suhteessa Tampereeseen, lapsiin ja nuoriin kohderyhmänä, sekä siihen, millaisia asioita paikallisdemokratian piirissä voidaan toteuttaa. Asettamalla asukkaiden subjektiivisia käsityksiä sekä teoreettisen viitekehysten osittain objektiivisuuteen pyrkiviä näkökulmia keskustelemaan keskenään analyysin on mahdollista ylittää objektivististen ja subjektivististen hyvinvointikäsitysten jaottelun raja, ja täten nähdä hyvinvointikäsitysten rakentuvan sekä objektiivisten tarpeiden että subjektiivisten kokemusten kautta.

Käytännössä tulen luomaan aineiston ja viitekehysten välille kommunikointia seuraavanlaisesti: aineistolähtöisen sisällönanalyysin johdosta ideoiden kuvauksista syntyvät kategorioita ja niistä abstrahoituja hyvinvointikäsityksiä – yläluokkia, joiden tarkoitus on ilmentää, millaisia käsityksiä osbu-ideointiin osallistuineilla asukkailla vaikuttaa ideoiden kuvauksien perusteella olevan hyvinvoinnista. Yhdistän näitä esiin nousseita kategorioita ja käsityksiä edellä mainittujen teorioiden hyvinvointikäsityksiin ensisijaisesti peilaamalla niitä kaikkien kolmen teorian esittämiin määrittelyihin hyvinvoinnille olennaisista tekijöistä. Senin toimintamahdollisuusteorian kohdalla tulen hyödyntämään myös Nussbaumin elaboroimaa määritelmää, jossa olennaisia toimintamahdollisuuksia on erikseen nimetty. Kategoriat tulevat varmasti yhdistymään useamman teorian käsityksiin ja määrittelyihin hyvinvoinnin

tekijöihin, jolloin minun on mahdollista vertailla niitä useampaan eri teoriaan. Tarkoituksena ei ole suoraviivaisesti pelkästään yhdistää yhtä aineistosta syntynyttä kategoriaa yhteen teoriaan tai teorian ilmaisemaan hyvinvoinnin tekijään, vaan tuoda teorioiden ilmaisemia hyvinvoinnin tekijöitä lähelle asukkaiden ideoiden kuvauksien ilmentämiä hyvinvointikäsitteitä niiden välisen keskustelun kautta. Täten käsittelen jokaista teoriaa jokaisen kategorian yhteydessä.

Kun ideoiden kuvauksien ilmentämissä käsitteissä nousee esiin yhteneväisyyksiä tai eriävyyksiä suhteessa teorioiden esittämiin käsitteisiin, nostan niitä esille. Mikäli esimerkiksi turvallinen ympäristö nousee tärkeäksi hyvinvoinnin tekijäksi asukkaiden kuvauksien kautta muovautuvissa kategorioissa, rinnastan tämän analyysini ohessa teorioiden hyvinvointikäsitteisiin, joissa jokaisessa turvallisen ympäristön merkitys nousee esiin hyvinvoinnin osa-alueena. Asukkaiden hyvinvointikäsitteet ovat tutkimukseni kohde, mutta teorioiden hyvinvointikäsitteet tukevat niiden sulautumista osaksi laajempaa kehystä, kun aineiston käsitteet asettuvat yhteyteen niiden kanssa. Tarkoitukseni on antaa ensisijainen ääni asukkaiden implikoimille käsitteille ja esitellä niitä, mutta teoriakehyksen kautta asukkaiden käsitteitä voidaan yhdistää laajempaan ja pitkäaikaisempaan jatkumoon hyvinvoinnin käsittämisestä, pelkän yksittäisen ja tilannesidonnaisen tapauksen yli. Ennen varsinaista analyysia käsittelen kuitenkin seuraavassa osiossa tutkimuksen toteuttamista sekä laadullisen sisällönanalyysin ominaisuuksia.

4. Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni käsittelee seuraavaa tutkimuskysymystä:

Millaisia käsityksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen osatekijöistä ”Mun Tampere” - osallistuvaan budjetointiin lähetettyjen ideoiden kuvauksissa ilmaistaan?

Seuraavissa alaluvuissa taustoitan tarkemmin tutkimusprosessini laadullista sisällönanalyysia.

4.1 Laadullisen tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimusprosessini toteutuu laadullisena tutkimuksena. Tällä tarkoitan menetelmällisten valintojen lisäksi ennen kaikkea tapaa, jolla asennoidun aineistoni tulkintaan ja siitä juontuvaan analyysiin. Laadullisen tutkimuksen metodologia ja sen taustalla oleva ajattelutapa on asetelmaani sopiva monestakin syystä. Ensinnäkin on olennaista huomata, että en pyri tutkimuksellani analysoimaan aineistoa tilastollisesti yleistettäväksi, vaan kuvaamaan hyvinvointikäsitusten ilmenemistä osallistuvan budjetoinnin ideoissa *ilmiönä*. Tämä ilmiön kuvaaminen ilman pyrkimystä tilastolliseen yleistettävyyteen on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan ihmisten ilmiöille antamia merkityksiä ja niiden kokonaisuutta, eli elämismaailmaa (Varto 1992) tai subjektiiviseen tajuntaan pohjautuvia ilmiöitä (Puusa & Juuti 2020, 73–74). Näkökulma ilmiöön pohjautuu siis tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemuksiin ja ajatuksiin, eikä se ole ainoastaan johdettu tutkimuksen tavoitteista käsin. Tämä merkityskeskeisyys on oman tutkimusasetelmani ydintä, sillä näen hyvinvointikäsitusten syntyvän nimenomaan ihmisten tulkintojen ja keskinäisen vuorovaikutuksen kautta.

Ymmärrän laadullisen tutkimuksen perinteen mukaisesti, että analyysini ei tuota objektiivista tietoa, eli esimerkiksi objektiiviseksi faktaksi ajateltavaa lausuntoa siitä, miten tamperelaiset käsittävät hyvinvoinnin (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 20). Tutkimukseni subjektiivinen tulkinnallisuus on kaksiportaista: ideoita lähettäneiden käsitykset hyvinvoinnista ja niistä juontuvat kategoriat ovat sisäsyntyisen subjektiivisia itsessään, mutta myös analyysin tekijänä tuon oman aiemman ymmärrykseni ja tulkintani mukaan asetelmaan ja analyysiin.

Tutkijan esiymmärryksen roolin huomiointi on merkittävä laadullisen tutkimuksen lähtökohta (Varto 1992, 26–27). Tästä seuraava, väistämättä tulkitsijasta riippuva tulkintatapa on sisäsyntyisesti epätäydellinen, minkä tiedostamista kutsutaan hermeneuttiseksi tarkastelutavaksi (Varto 1992, 59). Tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa siis hyvinvointiteorioista muodostuva viitekehys sekä oma kokemuksellinen tulkintani siitä, mitä ideoiden kuvaukset voivat ilmentää. Esiymmärrykseni ja ennako-oletukseni kytkeytyvät aineistoon hermeneuttisessa vuorovaikutuksessa (vrt. Puusa & Juuti 2020, 70), ja analyysin lopullinen muoto ja päätelmät syntyvät tämän dialogin tuloksena varsinaisen ymmärryksen kasvaessa ja tulkinnan syventyessä. Laadullinen tutkimusote tiedostaa esiymmärryksen vaikutuksen, tekee sen asetelmassa näkyväksi ja kyseenalaistaa vaatimuksen objektiivisen tiedon tuottamisesta.

Vaikka esiymmärryksellä on hermeneuttisen ajatuksen mukaisesti merkittävä rooli laadullisessa tutkimuksessa, käytännössä tutkimukseni pyrkii tuottamaan johtopäätökset aineistolähtöisesti (vrt. Puusa & Juuti 2020, 10). Tässä tulkinnallisella, hermeneuttisella lukutavalla on suuri merkitys: tutkimuskohde ja esimerkiksi teoriataustaan pohjautuva oma esiymmärrys on erotettava toisistaan (Varto 1992, 63), jonka jälkeen näiden keskinäistä suhdetta voidaan tarkastella ja saattaa vuorovaikutukseen, josta analyysi syntyy. Koska tutkimukseni on aineiston merkitystä ja sieltä nousevia käsityksiä korostava, aiemmin esittelemäni hyvinvointiteoriat toimivat apuvälineinä aineistosta esiin tulevien käsityksien analysoinnissa, mutta eivät ohjaa tutkimusta itsessään. Aineistoon perustuvat hyvinvointikäsitykset asettuvat tutkimuksessani vuoropuheluun hyvinvointiteorioiden kanssa, ja teen analyysia hyvinvointiteorioiden tuottamien näkökulmien kautta (vrt. Puusa & Juuti 2020, 79–81). Käsitysten juontaminen aineistosta käsin on olennaista myös tutkimukseni taustalla olevalle idealle siitä, että asukkaiden oma ymmärrys ja itse annetut merkitykset hyvinvoinnille ovat tärkeitä. Mikäli tutkimukseni nostaisi hyvinvointikäsitykset suoraan aiemmista hyvinvointiteorioista ja aineiston rooliksi jäisi peilautua tähän aiempaan ymmärrykseen, asukkaiden omat näkemykset eivät saisi tarpeeksi merkittävää asemaa kokonaisuudessa. Tämän vuoksi analyysiosiossa aloitan käsitysten ja niiden sisältämien kategorioiden esittelyt aineistosta johdetuista näkemyksistä, ja peilaan hyvinvointiteorioita niihin vasta niiden jälkeen.

Laadullisessa tutkimuksessani on siis tärkeää ymmärtää sekä asukkaiden subjektiivisten käsitysten merkittävyys että hermeneuttisesti oman esiymmärrykseni vaikutus tutkimukseen. Aineistolähtöiset menetelmät, kuten tutkimuksessani käytettävä

sisällönanalyysi, ovat luonteeltaan fenomenologisia menetelmiä (em. 68). Fenomenologia korostaa nimenomaan subjektiivisuutta ja henkilöiden omista kokemusmaailmoista juonnettuja merkityksiä: kuten Puusa ja Juuti (em. 35) asian esittävät, fenomenologiassa ”tieto ja kokija ovat aina toisiinsa sijoittuneita”. Fenomenologisen näkökulman avulla tutkimuksen analyysissa arvostetaan asukkaiden kokemustietoa, ja siten heillä nähdään olevan legitiimiä toimijuutta määritellä hyvinvointia itselleen merkityksellisellä tavalla. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtien ja fenomenologisen ajattelutavan voidaan siis nähdä olevan paitsi tutkimukselleni luontevia, myös samalla asukkaiden subjektiivisia näkemyksiä valtaistavia periaatteita. Edellä esittelemieni laadullisen tutkimuksen lähtökohtien valossa tutkimukseni voidaan ajatella kytkeytyvän fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35): painopiste on elämismaailman kokemusten tulkinnassa ja subjektiivisten merkitysten käsittelyssä.

4.2 Aineisto ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseni aineistona toimii Tampereen kaupungin tallentama tietokanta, johon kerättiin ”Mun Tampere -osbuun” lähetetyt ideat tietoineen. Ideoita aineistossa on yhteensä 385. Sain aineiston haltuuni tehdessäni tutkielmaani yhteistyössä osallistuvaan budjetointiin liittyvän, Pauliina Lehtosen ohjaaman ”*A Key to Success? Scrutinising the Communication of Knowledge in the Interpretation of Participatory Budgeting*” -hankkeen (Tampereen yliopisto 2017–2021) kanssa. Hankin aineiston Tampereen kaupungin myöntämän tutkimusluvan myötä Excel-taulukkona, jossa sarakkeet ovat jaoteltu seuraavanlaisesti:

Aihepiiri	Vastuuyksikkö	Alue	Idean otsikko	Idean kuvaus	state	url

Hyvinvointikäsitteitä tutkiessani sisällönanalyysini perustuu ”idean kuvaus” -sarakkeen alla oleviin teksteihin, joissa asukas kuvaa ja perustelee ideaansa. Kuvausten pituudet vaihtelevat yhdestä tai kahdesta lauseesta pidempiin, monikappaleisiin teksteihin. Ideoiden kuvaukset antavat aineiston osa-alueista hedelmällisimmät mahdollisuudet hyvinvointikäsitteiden analysoinnille, sillä ideoiden otsikkoihin verrattuna ne ovat jo

pelkästään tekstien pituuden takia huomattavasti perusteellisempia ja syväluotaavampia, ja siten lähettäjiensä käsitystapaa, merkityksenantoa ja elämismaailmaa avaavampia.

Eettisestä näkökulmasta arvioituna aineisto ei sisällä henkilötietoja ideoita lähettäneistä asukkaista, eivätkä he ole tunnistettavissa taulukosta tai analyysiosiossa käyttämäni katkelmista. Aineistossa ei mainita ideoiden lähettäjien sukupuolta, ikää, Tamperetta tarkempaa sijaintia, tai muutakaan vastaavaa tunnistetietoa. Oma kysymyksensä on se, millaisia johtopäätöksiä aineiston pohjalta voidaan tehdä, ja kuinka luotettavana tutkimustuloksia voidaan pitää. En ole tutkimuksen tekijänä itse kerännyt aineistoa enkä täten valikoinut esimerkiksi satunnaisia osallistujia, vaan aineisto on juuri kyseessä olevaan osallistuvan budjetoinnin kyselyyn osallistuneiden henkilöiden tuottamaa. Toisin sanoen aineisto edustaa hyvin spesifisti määriteltyä joukkoa Tampereen asukkaista, eikä tämän perusteella ole mielekäästä tehdä esimerkiksi yleistyksiä kaikkien tamperelaisten (tai edes valtaosan) käsityksistä hyvinvoinnista tai sille tärkeistä teemoista. Voidaan ajatella, että osallistuvaan budjetointiin osallistumisen taustalla saattaa olla monia tekijöitä vaikuttamassa siihen, miksi tietty henkilö osallistuu kertomalla ideansa ja toinen henkilö ei.

On mahdollista, että osallistuvaan budjetointiin osallistuvat henkilöt ovat alkujaankin tietoisia vaikuttamismahdollisuuksistaan ja ylipäätään kaupunkidemokratian toimintatavoista, ja heillä on usko toimijuuteensa, eli heidän osallisuutensa voidaan nähdä hyvätasoisiksi. Voi olla, että osallistuvaan budjetointiin osallistuvat sellaiset asukkaat, keillä on lähtöjäänkin tietämystä ja taipumusta kansalaisosallistumiseen. Lisäksi osallistuminen saattaa edellyttää aikaa, tiettyjä kognitiivisia resursseja tai teknistä osaamista, joita ei voida ajatella itsestäänselvyytenä läpi asukaskunnan.

Sen lisäksi, että edellä mainitut aspektit kyseenalaistavat osallistuvan budjetoinnin tasavertaisuutta, ne saattavat värittää osallistujien hyvinvointikäsitteitä verrattuna asukkaiden kokonaisväestöön. Kuten aiemmin esitellyissä laadullisen tutkimuksen lähtökohdissa ylipäätäänkin, on tärkeää ottaa huomioon, että tutkimus ei tietynlaisena yksittäistapaustutkimuksena pyri laajempiin yleistyksiin esimerkiksi ”tamperelaisista”, ”kaupunkilaisista” tai vastaavista laajemmista ihmisryhmistä. Yksittäistapaustutkimusta ja sen aineistoa on kuitenkin mahdollista vertailla muihin vastaaviin tapauksiin (esim. Piekkari & Welch 2020, 202), joten laajempi yleistämättömyys ei tarkoita sitä, ettei tutkimus tai sen aineisto kommunikoisi muun tutkimuksen kanssa. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa tutkimuksen ”tiedonantajat” ovat kuitenkin yksi merkittävä osa huomioida (Tuomi & Sarajärvi

2009, 140). Omassa tutkimuksessani tämä tarkoittaa lähinnä edellä hahmoteltua ymmärrystä siitä, mitä osallistuvaan budjetointiin osallistuneet asukkaat edustavat, ja mitä eivät.

Vaikka tutkimukseni yleistettävyys asukasryhmien kannalta on rajoittunutta, kuten laadullisessa tutkimuksessa usein, sitä on mielekästä arvioida siirrettävyyden käsitteen kautta. Siirrettävyys tarkoittaa käytännössä sitä, kuinka mahdollisia samankaltaiset tulokset olisivat toisessa tutkimusympäristössä, ja voisiko aihetta ylipäätään tutkia uudelleen (Aaltio & Puusa 2020, 172). Osallistuva budjetointi on yleistyvä työkalu kansalaisosallistumiseen pyrkivässä päätöksenteossa, ja ”Mun Tampere -osbun” toimintamalli on hyvin tyypillinen tapa toteuttaa osallistuva budjetointi. Voidaan siis ajatella, että vastaavanlainen sisällönanalyysi ja tutkimusasetelma ylipäätäänkin on mahdollista toteuttaa myös esimerkiksi muiden kaupunkien toteuttamissa osallistuvan budjetoinnin aineistoja tarkastellessa. Täten siirrettävyys ja vertailtavuus toteutuvat yksittäistapausasetelmassakin. Yksi olennaisimmista laadullisen tutkimuksen luotettavuuden edellytyksistä on tutkijan subjektiivisen tulkinnan esiin tuominen (esim. Aaltio & Puusa 2020, 169). Aineiston tulkinnan subjektiivisuutta on käsitelty jo laadullisen tutkimuksen lähtökohtia esitellessä, mutta tämän tutkimuksen aineiston kohdalla se korostuu eniten, kun pohditaan sitä, mitä osallistuvan budjetoinnin aineisto kertoo välittömästi, ja mitä siitä nimenomaan *tulkitaan*. On äärimmäisen tärkeää ottaa huomioon, että osallistuvan budjetoinnin ideointiin osallistuneilta ei ole kysytty ”Miten käsität hyvinvoinnin?”- tai ”Mitä näet hyvinvoinnille tarpeelliseksi?” - tyyllisiä kysymyksiä, vaan hyvinvointikäsitteet ovat ainoastaan tulkittavissa aineistosta.

Tämä aineiston ja tutkimuskysymyksen välinen tulkinnallisuus on tärkeää sanallistaa ja perustella. Teoriakehyksellä on merkittävä rooli tutkimuksen kestävyiden vahvistamisessa suhteessa tulkinnallisuuteen. Peilaamalla ja hyödyntämällä erilaisia hyvinvointiteorioita aineisto analyysissa on mahdollista yhdistää yksittäistapauksen tuottamaa tietoa vakiintuneempiin ja syvällisempiin tapoihin ymmärtää hyvinvointia. Lisäksi teoriakehyksen myötä voidaan osoittaa, millaisesta aiemmin tuotetusta tiedosta analyysi ja tulkinta on vaikuttanut. Ottamalla huomioon erilaisia teoreettisia näkökulmia analyysissa voidaan edistää luotettavuutta, sillä analyysin perspektiivi on tällöin laajempi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 145). On kuitenkin selvää, että teoriakehyksen vahvistamasta luotettavuudesta huolimatta tulkinta syntyy omien ajatusprosessieni ja painotuksieni kautta (vrt. esim. em. 136); toinen tutkija saattaisi tulkita samaa aineistoa hyvin eri lähtökohdista, ja siten päätyä

eriäviin tulkintoihin. Tästä syystä tulkinnan taustalla olevan päättelyn läpivalaisu on tärkeää (em. 170–171). Päättelyketju subjektiivisen tulkintani takana on tiivistettynä seuraavanlainen:

- 1) Osallistuvaan budjetointiin osallistuneet asukkaat haluavat lisätä oman lähiympäristönsä hyvinvointia.
- 2) Asukkaiden esittämät ideat ja niiden kuvaukset tähtäävät pohjimmiltaan hyvinvoinnin lisäämiseen tarpeiden tyydyttämisen ja/tai toimintamahdollisuuksien vahvistamisen kautta.
- 3) Täten kuvaukset heijastavat sitä, mitä asukkaat näkevät hyvinvoinnin tarvitsevan, ja siten myös sitä, millaiseksi he käsittävät hyvinvoinnin.

Laadullista tutkimusta tehdessä aineiston koon merkitys on usein tapauskohtainen ja vaikeasti etukäteen arvioitavissa (Aaltio & Puusa 2020, 175). Lisäksi Tuomi ja Sarajärvi (2009, 85) huomauttavat, että ainakin pro gradu -tason tutkimuksessa aineiston koko ei ole niinkään prioriteetti, vaan tutkielman laatu määrittyy enemmän ”tulkintojen kestävyuden ja syvyyden” perusteella. Lisäksi on mahdollista, että aineisto saavuttaa saturaatiopisteen, jonka jälkeen siitä ei löydy merkittäviä uusia piirteitä, vaan se ikään kuin toistaa itseään jo havaitun mallin mukaisesti (Aaltio & Puusa 2020, 175; Tuomi & Sarajärvi 2009, 87). Kuvaukset saattavat siis pidemmän päälle toistaa tietynlaisia hyvinvointikäsitteitä ilmentäviä ajatuksia, jotka puolestaan peilautuvat teoriakehyksen kuvaamiin käsitystapoihin. Kaiken kaikkiaan voidaan ajatella, että analyysin tulkinnallisuus ja subjektiivisuus ovat ennemminkin laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä kuin tutkimuksen luotettavuuden esteitä, eivätkä ne myöskään tee tutkimuksen siirrettävyydestä tai tietynasteisesta vertailtavuudesta mahdotonta. Kuten Aaltio ja Puusa (2020, 169) esittävät, laadullisen tutkimuksen luotettavuus arvioidaan ”kyseisen tutkimuksen antamissa kehyksissä”.

4.3 Sisällönanalyysi

Tutkielmani tutkimusmenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Menetelmänä sisällönanalyysi voidaan tiivistää tekstimuotoisten dokumenttien systemaattiseksi analysoinniksi. Sisällönanalyysille on tyypillistä dokumenttien tiivistäminen niin, että aineistosta voidaan nostaa esille tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat. (Sarajärvi & Tuomi 2009). Tässä tapauksessa dokumentti tarkoittaa edellä esiteltyä taulukkoa, josta

asukkaiden lähettämien ideoiden kuvaukset löytyvät. Sisällönanalyysi tarjoaa työkalun keskittyä tekstissä olennaiseen, eli kuvauksiin ja ennen kaikkea niiden ilmentämiin hyvinvointikäsitteisiin. Kyseessä ei siis ole pelkästään tekstisisältöjen erittely toisistaan, vaan juuri käsitysten havainnointi tuo menetelmän käyttöön analyyttisen lähestymisen.

Asukkaiden ääni hyvinvointikäsitteiden rakentajana on yksi tutkielmani olennaisimmista painopisteistä. Tämän takia juuri aineistolähtöinen analyysitapa on tutkielmalleni hyödyllisin. Tyypitellessäni aineiston hyvinvointikäsitteitä, jätin analyysin tekemisen ajaksi aiemmin esiteltyt hyvinvointiteoriat sivuun, ja rakensin käsitystyyppit puhtaasti aineistosta lähtöisin. Tällöin asukkaiden käsitykset eivät jääneet vakiintuneiden teorioiden varjoon, vaan saivat nimenomaan pääroolin hyvinvointikäsitteitä muodostettaessa. Aineistolähtöisyys oli siis käytännöllisen hyödyn lisäksi myös tapa varmistaa, että tulokset syntyivät asukkaiden äänestä käsin tutkimuskysymyksen mukaisesti, eikä teoreettinen viitekehys manipuloinut aineistosta nousevia tuloksia.

Hyvinvointiteoreettisella viitekehyksellä on kuitenkin merkittävä osa tutkielman kokonaisuudessa, mutta hyvinvointiteoriat tulivat mukaan vasta aineistoon pohjautuvien käsitystyyppien ollessa valmiita. Tällöin analyysin toisessa vaiheessa, jonka olen kirjoittanut auki seuraavaan lukuun, vertailen keskenään aineistosta käsin muodostunutta kokonaisuutta ja aiemmin esiteltyjä, vakiintuneita hyvinvointiteorioita. Periaatteessa tutkielmani analyysiosuus voidaan siis nähdä kaksiportaisena: ensimmäisessä vaiheessa vain aineistosta nousevilla käsityksillä on merkitystä, ja toisessa vaiheessa nämä saatetaan osaksi laajempaa hyvinvointiteoreettista kontekstia.

Sisällönanalyysin eri tyylien väliset rajanvedot eivät kuitenkaan ole selkeitä, ja tätäkin tutkielmaa voitaisiin perustellusti kuvata myös teoriaohjaavaksi, mikäli hyvinvointiteorioiden ”mukaan tuleminen” toisessa osiossa nähtäisiin painottuneempana kokonaisuudessa. Koska analyysin olennaisimmat tulokset – eli asukkaiden hyvinvointikäsitteiden tyypit – rakentuvat kuitenkin puhtaasti aineistosta käsin, tutkielmani voidaan nähdä ensisijaisesti aineistolähtöisenä siitä huolimatta, että myöhemmässä vaiheessa hyvinvointiteoriat liittyvät osaksi sitä. Analyysini aineistosta nousseet hyvinvointikäsitteet eivät perustu aiempiin teorioihin, vaan keskustelevat niiden kanssa itsenäisenä kokonaisuutena.

Sisällönanalyysi voidaan nähdä ikään kuin sateenvarjona monella eri tavalla toteutettavalle analyysille, kuten aiemmin esitelty aineistolähtöisen, teoriaohjaavan sekä teorialähtöisen

sisällönanalyysin jako osoittaa. Sisällönanalyysin valitseminen menetelmäksi ei siis itsessään anna tarkkoja ohjenuoria analyysiprosessille. Menetelmän käyttöön on kuitenkin vakiintunut toimintatapoja, ja oman analyysini pohjaan ajatukseen varsinaisen analyysiprosessin kolmivaiheisuudesta, johon sisältyy aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Miles & Huberman & Saldana 2020). Analyysiprosessin kulku oli alkanut jo siinä vaiheessa, kun olin päättänyt olevani kiinnostunut nimenomaan aineiston kuvausosiosta. Lisäksi tutkimuskysymyksen myötä valitsin, mitä tarkalleen ottaen haen kuvauksien teksteistä, eli keskityn kuvauksien hyvinvointikäsitteisiin. Varsinaisessa analyysivaiheessa päätehtäväni oli etsiä aineistosta tarpeeksi samuutta – eli samanlaisia käsitteitä ilmaisevia kuvauksia – jotta aineistosta nousevia, kuvauksien muodostamia kategorioita on mahdollista tyypitellä teoreettisiksi käsitetyypeiksi (vrt. Sarajarvi & Tuomi 2009, 89).

Varsinaisessa analyysiprosessissa ensimmäinen askel on siis aineiston pelkistäminen. Pelkistämisen tarkoituksena on erottaa tekstimassasta analyysin ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset osiot, ja ikään kuin irrottaa ne osuudet muusta kokonaisuudesta ilman, että sisältö kärsii. Omassa aineistossani ideat ja niiden kuvaukset eivät lähtökohtaisestikaan ole pitkiä tekstejä, joten pelkistämisen vaihe ei ollut pitkäkestoinen eikä muutenkaan yhtä merkittävässä osassa kuin tutkimuksessa, jossa alkuperäisen aineiston tekstimäärä olisi suurempi. Suurin osa ideoista ja niiden kuvauksista on pituudeltaan tutkimuskysymykseeni nähden pelkistettyjä jo alkuperäisinä. Pelkistämisen vaiheessa luin kuitenkin aineiston muutamaa otteeseen läpi saadakseni yleiskuvan siitä, ja merkitsin ylös niistä erityisesti hyvinvointikäsitteisiin kytkeytyviä ilmaisuja.

Pelkistämisen jälkeen tarkastelin pelkistämiäni ilmaisuja, ja etsin niistä samanlaisuuksia, eli samankaltaisia implikoituja hyvinvointikäsitteitä. Näiden samanlaisuuksien pohjalta muodostin ilmaisuista kategorioita. Tämä vaihe oli analyysivaiheeni keskeinen osuus, sillä aiemmin käsittelemäni tulkinnallisuus tuli kategorioita muodostaessa vahvemmin mukaan. Muodostamani kategoriat kuvastavat niitä hyvinvointikäsitteitä, joita tulkiten kuvauksien ilmentävän. Kategoriat muodostettuani yhdistelin vielä kerran niitä keskenään, jolloin tuloksena syntyi yläkategorioita. Nämä yläkategoriat ovat aineistoni analyysin tulos: abstrahoidut hyvinvointikäsitteet, joita tulkiten asukkaiden perustelujen ilmentävän, ja jotka täten vastaavat tutkimuskysymykseeni. Nämä yläkategoriat ovat samalla niitä, joihin teoreettisen viitekehyksen hyvinvointiteorioita peilaan ja vertailen.

Pelkistetty ilmaisu	Alkuperäinen kuvaus
<i>Ilmaisu 1</i>	"xxx xxx xxx. xx xxxxx xxx xxx xxx xxxx xxx."

Vaihe 1. Pelkistäminen

Kategoria	Ilmaisut
	<i>Ilmaisu 1</i>
<i>Kategoria 1</i>	<i>Ilmaisu 2</i>
	<i>Ilmaisu 3</i>

Vaihe 2. Kategorioiden muodostaminen

Yläkategoriat eli hyvinvointikäsitkset	Kategoriat
	<i>Kategoria 1</i>
<i>Hyvinvointikäsitys 1</i>	<i>Kategoria 2</i>
	<i>Kategoria 3</i>

Vaihe 3. Hyvinvointikäsitksiä ilmentävien yläkategorioiden muodostaminen

5. Analyysi: Hyvinvointikäsitteet ja niiden suhde teorioihin

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseeni ”*Millaisia käsityksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen osatekijöistä ”Mun Tampere” -osbuun lähetettyjen ideoiden kuvauksissa ilmaistaan?*”. Tämän lisäksi pyrin saattamaan aineistosta esiin löytämäni hyvinvointikäsitteet sekä niiden sisällöt vuoropuheluun aiemmin käsittelemieni vakiintuneiden hyvinvointiteorioiden kanssa. Tällöin tutkimukseni ei jää pelkästään case-esimerkiksi, vaan yhdistyy samalla osaksi laajempaa hyvinvointitutkimuksen perinnettä.

Ydinlöytö aineistosta on, että hyvinvointi käsitetään ensisijaisesti olemisen mahdollisuuksina. Kaksi aineistosta löytämäni päähyvinvointikäsitteistä ovat *itsenä olemisen mahdollisuudet* sekä *suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuudet*. Näiden kummankin alle sisältyy muutamia yksittäisistä hyvinvointikäsitteistä ilmentävistä ilmaisusta luotuja kategorioita, joita esittelen alempana. Samalla pyrin avaamaan itsenä olemisen sekä suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien luonnetta. Hyvinvointiteoriat kulkevat mukana aineiston tuloksiin peilattavina läpi tämän kuvailun. Hyvinvointiteorioiden peilaaminen kahden päähyvinvointikäsitteen lisäksi myös hyvinvointikäsitteiden sisältämiin kategorioihin mahdollistaa käsitteiden syvemmän tarkastelun ja suhteuttamisen teoriaan.

”Olemisen mahdollisuudet” saattavat kuulostaa hyvinkin abstrakteilta käsitteiltä, mutta pyrin konkretisoimaan niitä niiden sisältöä esittelemällä. Tausta-ajatukseni käsitteiden luokittelemisessa tällä tavalla on, että koska hyvinvointi vaikuttaa syntyvän olemisen mahdollisuuksista, osa aineiston perusteella hahmottamistani mahdollisuuksista liittyy enemmän yksilönä kehittymiseen, identiteetin muovautumiseen ja itsensä toteuttamiseen omaehtoisesti, kun taas osa mahdollisuuksista on selkeässä vuorovaikutuksessa muun ympäristön – niin toisten ihmisten kuin olosuhteidenkin – kanssa. Jälkimmäisessä hyvinvointia edistävä toiminta on selkeämmin sidoksissa ympäristöön, ja useasti suoraan kohdistunutkin vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. On selvää, että itsenä olemisen ja suhteessa ympäristöön olemisen eivät ole ainoita mahdollisia tapoja jaotella ilmaisujen perusteella muovattuja kategorioita kahdeksi päähyvinvointikäsitteeksi. Varsinkin osa kategorioista on myös sellaisia, jotka voisivat periaatteessa kuulua kumpaan tahansa, eivätkä olemisen mahdollisuuksien lajit sulje toisiaan pois. Kuten laadullisen tutkimuksen lähtökohtia kuvailevassa luvussa kerroin, taustalla on subjektiivinen tulkintani siitä, liittyvätkö

löytämäni kategoriat enemmän itsenä olemiseen vai suhteessa ympäristön kanssa olemiseen.

Jaottelun taustalla on siis ensisijaisesti se, koskevatko hyvinvointikäsitteiden sisältämät kategoriat enemmän yksilön itsensä sisäistä tai häneen kohdistuvaa hyvinvointia luovaa toimintaa, vai toimintaa ympäristöä kohtaan tai sen kanssa. Kategorisoinnin tarkoituksena ei ole arvottaa itsenä olemisen tai suhteessa ympäristöön olemisen merkitystä keskenään, tai pyrkiä pelkästään suoraviivaisesti vertailemaan niitä. Voidaan ajatella, että hyvinvointi tarvitsee toteutuakseen riittävän määrän molempien mahdollisuustyyppien toteutumista. Itsenä olemisen tuskin mahdollistuu täysin ilman ympäristön antamia mahdollisuuksia. Tapa jaotella hyvinvointikäsitteet itsenä olemisen ja suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksiksi on siis tapa näyttää hyvinvoinnista kaksi toisiaan tukevaa ja osittain päällekkäistäkin puolta, eli yksilöpainotteisen ja ympäristöpainotteisen puolen. Tällöin tarkoitus ei ole pyrkiä binääriseen vastakkainasetteluun tai priorisointiin näiden kahden välillä.

Käytännössä hyvinvointikäsitteiden sisältö näyttää seuraavalta:

Itsenä olemisen mahdollisuudet	Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuudet
Itsensä kehittäminen ja oppiminen	Osallistuminen ja vaikuttaminen
Mahdollisuudet harrastaa ja ilmaista	Yhdessäolo ja yhteisöllisyys
Hyvinvoinnin tukeminen	Luontosuhde ja ympäristönsuojelu
Tasavertaisuus	

5.1 Itsenä olemisen mahdollisuudet

Itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen sisältyvät kategoriat *itsensä kehittäminen ja oppiminen, mahdollisuudet harrastaa ja ilmaista, hyvinvoinnin tukeminen* sekä *tasavertaisuus*.

Tämä hyvinvointikäsite sisältää toisin sanoen teemoja, jotka liittyvät ennen kaikkea yksilöiden hyvinvoinnin toteutumiseen heidän oman toimintansa ja toiminnan mahdollisuuksien kautta. Käsitteessä yksilön hyvinvointia edistävä toiminta kohdistuu siis

häneen itseensä enemmän kuin hänen ympäristöönsä. Ympäristön rooli tässä hyvinvointikäsitelyssä on mahdollistaa yksilölle vapautta ja työkaluja toimia omien päämääriensä ja halujensa mukaisesti. Hyvinvointikäsitelystä ilmaisevista asukkaiden kuvauksista ilmenee selkeästi ajatus siitä, että yksilö ei voi toteuttaa itseään ja omaa hyvinvointiaan ilman, että ympäristö – tässä tapauksessa ensisijaisesti kaupunki – tarjoaa sille sopivat puitteet. Toiminnan itsensä kohteena ja hyvinvointia lisäävän toiminnan tekijänä on kuitenkin enemmän yksilö kuin ympäristö.

Ajatuksessa hyvinvoinnin käsittämistä itsensä toteuttamisen ja itsenä olemisen mahdollisuuksina on paljon samaa kuin Allardtin HLB-jaottelun being-ulottuvuudessa, joka on usein käännetty nimenomaan ”itsensä toteuttamiseen” liittyviksi tarpeiksi. Koska itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitelyyn kuuluvissa ilmaisuissa käsiteltiin useammin mielekkään toiminnan (esimerkiksi harrastamisen tai oppimisen) mahdollisuuksia, kuin suoranaisesti esimerkiksi puhtaan aineellisia resursseja kuten tulo- tai asumistason parantamista, tämä hyvinvointikäsitely on usein tiiviissä yhteydessä being-ulottuvuuteen. Toisaalta käsityksen suhde HLB-jaotteluun osoittaa myös Allardtin kategorioiden osittain limittäisyyttä (vrt. esim. Hirvilampi 2015, 32), sillä useasti aineellisten resurssien (eli having-ulottuvuuden) ilmaistiin olevan itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien taustalla.

Itsenä olemisen mahdollisuuksissa on jokseenkin vastaavanlainen yhteys myös Doyalin ja Goughin tarveteorian ajatuksiin. Osa kategorioista liittyy heidän perustarvejaotteluunsa viitaten terveyteen, mutta suurempaan rooliin nousee autonomian tarpeen tyydyttäminen. Yhdeksi autonomian osaksi määritellään tässä tarveteoriassa ”kyvykkyys käsittää mahdollisuuksia toimia” (Doyal & Gough 1991, 60), joka voidaan hyvinvointikäsitelyssä tulkita kuuluvan ainakin osittain itsenä olemisen mahdollisuuksiin. Mukailien Hirvilammen (2015, 203) tapaa jaotella Doyalin ja Goughin tarveteorian osatekijöitä, suurin osa itsenä olemisen mahdollisuuksien kategorioista liittyy kulttuurisesti määriteltäviin tarpeentyydyttäjiin, eikä suoranaisesti universaaleihin välittäviin tarpeisiin, eli asumiseen, ruokaan ja terveydenhuoltoon. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmaisuista muodostetut kategoriat osoittavat kulttuurisen ja ainakin osittain relativistisen hyvinvoinnin määrittelyn tärkeyttä, vaikka taustalla olevat perustarpeet nähtäisiinkin universaaleiksi.

Nimensä mukaisestikin molemmat hyvinvointikäsitelyt olemisen mahdollisuuksina yhdistyvät myös Senin toimintamahdollisuusteoriaan. Itsenä olemisen mahdollisuuksien voidaan ajatella korostetusti tarkoittavan nimenomaan ”tekemisen ja olemisen tapoja” ja

niiden mahdollisuuksia (vrt. esim. Sen 2005). Monet tähän hyvinvointikäsitteeseen kuuluvista, yksilöön kohdistuvista ja yksilön toimintaan liittyvistä aineiston ilmaisuista koskevat nimenomaan mahdollisuuksia tehdä erilaisia asioita. Kauttaaltaan aineistosta nousseet ilmaisut ilmentävät nimenomaan ajatusta siitä, että olennaisinta hyvinvoinnin toteutumiseksi on tarjota mahdollisuuksia valita ja tehdä omannäköisiä ja subjektiivisesti hyvinvointia tuottavia asioita – on siis toissijaista, millaisia mahdollisuuksia kukin yksilö valitsee käyttää. Senin ajatusta mukaillen toimintamahdollisuudet näyttäytyvät siis tärkeämpinä kuin itse toiminnot.

Itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen sisältämät kategoriat voidaan nähdä tilanteellisina esimerkkeinä siitä, mitä Senin etukäteen määrittelemättömät toimintamahdollisuudet saattavat olla, kuten muissakin Senin teoriaa hyödyntävissä tutkimuksissa (esim. Dang 2014; Van Ootegem & Verhofstadt 2012). Toisaalta ainakin osa Nussbaumin elaboroimista, nimetyistä toimintamahdollisuuksista nousevat myös esiin kategorioissa, vaikkakin samanaikaisesti osa niistä vaikuttaa niin perustavanlaatuisilta, että ne eivät vaikuta relevanteilta aineistossa. Esimerkiksi elossapysyminen ja kyky käyttää aisteja (Nussbaum 2000, 79) ovat perustason välttämättömyyksiä, jolloin voidaan ajatella, että osallistuvaan budjetointiin osallistuttaessa ja hyvinvoinnin edistämistä suunnitellessa ne ovat jo lähtökohtaisesti tarpeeksi täytettyjä, ja niihin ei erikseen puututa. Sen sijaan esimerkiksi järjenkäytön toimintamahdollisuus määriteltynä kyvyksi pohtia ja suunnitella omaa elämää (em. 80) on selkeästi osa sellaista itsenä olemisen mahdollisuuksien toteutumista, jota voidaan myös osallistuvan budjetoinnin tasolla edistää.

Avaan käsitysten ja niiden sisältämien kategorioiden yhteyttä hyvinvointiteorioihin tarkemmin seuraavissa, yksittäisiä kategorioita kuvaavissa alaluvuissa. Esitän jokaisessa hyvinvointikäsitteeseen kuuluvassa kategoriassa myös konkreettisia, käsitystä ja kategorioita havainnollistavia poimintoja aineistosta. Aineiston ilmaisuun viitattaessa käytän aineiston Excel-taulukon rivien numerointia viittaamaan kyseisen idean numeroa (esimerkiksi "E204"). Taulukossa yksi rivi sisältää yhden idean.

5.1.1 Itsensä kehittäminen ja oppiminen

Itsensä kehittäminen ja uusien asioiden tai kykyjen oppiminen nousivat merkittävään osaan hyvinvoinnin tekijöinä aineistosta tehdyissä havainnoissa. Voidaan ajatella, että hyvinvointia

syntyy itse oppimis- tai kehittymisprosessista ja kokemuksesta omien taitojen ja tietojen vahvistumisesta, eikä ainoastaan oppimisen tai kehittymisen konkreettisista lopputuloksista. Itsensä kehittäminen ja oppiminen ovat tärkeitä tekijöitä itsenä olemisen mahdollisuuksien toteutumisessa, sillä itsenä olemisen taustalla voidaan nähdä olevan mahdollisuus rakentaa omannäköistä elämää kehittymällä itselle mielekkäissä ja motivoivissa asioissa. Oppimisen kautta itsenä olemisen mahdollisuutta toteutetaan paitsi tiedon kertymisen, myös oman elämän suuntaamisen merkityksessä. Oppimisessa on usein kyse myös valintojen tekemisestä siitä, millaisista asioista yksilö haluaa oppia lisää, ja mitä hän itse kokee tärkeäksi. Toimijuus ja mahdollisuudet tällaisten valintojen tekemiseen voidaan nähdä hyvinvoinnin tekijöinä. Tästä syystä on perusteltua luoda itsensä kehittämisen ja oppimisen mahdollisuuksia korostavista ilmaisuista kategoria osaksi itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitystä.

Itsensä kehittämistä ja oppimista sekä sen roolia hyvinvoinnin tekijänä voidaan esitellä aineiston ilmaisuista tehtyjen havaintojen kautta. Kehittäminen ja oppiminen saattoi kohdistua moniin erilaisiin asioihin. Kyse saattoi olla esimerkiksi kädentaitojen kehittämisestä: *"auton entisöintikurssi opettaisi paljon erilaisia hyödyllisiä taitoja"* (E3), Tampereen historiasta oppimisesta: *"Varmasti koko perheelle mielenkiintoinen paikka liikunnan merkeissä käydä tutustumassa kyseiseen paikkaan ja sen merkitykseen Tampereen historiassa!"* (E244) tai tunnetaidoista: *"Nuorten olisi hyvä saada oppia siitä, miten tunteita kannattaa käsitellä"* (E201). Oppimista ja itsensä kehittämistä koskevissa ideoissa oli siis temaattista erilaisuutta, mutta konteksti huomioiden voidaan ajatella, että oppiminen ja kehittyminen nähtiin hyvinvoinnin tekijänä riippumatta siitä, mitä asiaa se tarkalleen koski.

Aineistosta on löydettävissä myös temaattisestikin useammin toistuvia itsensä kehittämiseen ja oppimiseen liittyviä hyvinvoinnin edistämisen ilmaisuja. Selkeästi korostuva teema tässä kategoriassa oli yrittäjyys- ja työelämätaidot. Näiden rooli sitä kautta itsenä olemisen mahdollisuuksissa ja siten hyvinvoinnin edistämisessä toistui esimerkiksi seuraavanlaisissa ideoissa: *"yrittämiseen ja yrityksen perustamiseen liittyviä työpajoja, jossa opastetaan ja selitetään miten yritystoiminta toimii"* (E311), *"Nuori saa 4H-yrittäjänä toimiessa erilaisia työelämätaitoja ja oppii yrittäjämäistä asennetta. Näistä on paljon hyötyä nuoren tulevaisuuden työelämässä."* (E285) ja *"olisi tärkeää päästä itse kokeilemaan ja näkemään, millaisia erilaiset työt ovat."* (E371). Yrittäjyyteen ja työelämään liittyvien taitojen ja tietojen kehittämisessä voidaan nähdä korostuvan tulevaisuusorientoituneen

näkemyksen hyvinvoinnin edistämisestä. Havainto yrittäjyys- ja työelämätaitojen merkityksen korostumisesta hyvinvoinnille osoittaa käsitystä hyvinvoinnin edistämisen tärkeydestä myös tulevaisuutta silmällä pitäen, ei vain nykyhetkessä. Laajemminkin itsensä kehittämisen ja oppimisen voidaan ajatella olevan panostus nimenomaan tulevaisuuden hyvinvointiin, joten tämä kategoria painottaa hyvinvointia, joka saattaa nykyhetken toiminnan avulla toteutua vasta tulevaisuudessa, mutta jota pidetään silti merkittävänä. Hyvinvoinnin tulevaisuus saattaa korostua aineistossa myös sen takia, että ideoiden kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret, joille tulevaisuuden hyvinvointia lisäävä oppiminen nähdään usein erityisen tärkeäksi – ja toisaalta, joilla esimerkiksi työelämä on vielä edessä.

Joskus ajatus kehitymisestä ja oppimisesta hyvinvoinnin tekijänä saatetaan aineistossa sanoittaa eksplisiittisemmin, kuten ilmaisuissa ”*Tapahtumassa tapahtuva uuden oppiminen on myös nuorten mielenterveyttä tukevaa*” (E309) tai ”*Uuden oppiminen kannustaa nuoria aina uusiin ja mahtaviin oivalluksiin omissa elämässään.*” (E329), mutta useimmiten sen tärkeyttä hyvinvoinnille ei varsinaisesti erikseen perustella. Oppiminen ja kehittyminen voidaan siis ajoittain nähdä itseisarvoisena. Toisaalta, kuten itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitelyssä ylipäättäänkin, myös itsensä kehittämisen ja oppimisen kohdalla aineiston perusteella korostuivat nimenomaan mahdollisuudet oppimiselle – edellä mainitut aineistoon perustuvat havainnot puoltavat nimenomaan kehitymis- ja oppimismahdollisuuksien lisäämistä. Sen sijaan se, mihin oppiminen käytännössä milloinkin kohdistuu, voi vaikuttaa laajemmassa kuvassa toissijaisemmalta, joskin ei merkityksettömältä, hyvinvoinnille. Mahdollisuudet itsensä kehittämiseen ja oppimiseen voidaan siis nähdä tämän hyvinvointikäsitelyn kontekstissa väylinä itsenä olemisen toteutumiseksi.

Itsensä kehittämisen ja oppimisen kategoria voidaan kytkeä Allardtin HLB-ulottuvuuksiin ainakin kahdella eri tavalla. Koska having-ulottuvuuteen liitetään tyypillisesti koulutustason ja työllisyyden kaltaisia osatekijöitä (esim. Allardt 1976, 50), etenkin yrittäjyys- ja työelämätaitoihin liittyvät itsensä kehittämisen ja oppimisen aspektit vaikuttavat olevat selkeässä yhteydessä tämän ulottuvuuden kanssa. Toisaalta itsensä kehittäminen ja oppiminen itsenä olemisen toteutumisen väylänä asettaa kategorian myös verrattavaksi being-ulottuvuuteen; kuten aineiston esimerkeistä osa kuvastaa, kehitymisen ja oppimisen perimmäisenä motiivina voidaan nähdä itsensä toteuttaminen ja sen mahdollisuudet tulevaisuudessa. Having- ja loving -ulottuvuuksiin verrattuna being-ulottuvuus vaikuttaa myös – itsensä kehittämisen ja oppimisen kategorian aiempaa pohdintaa mukaillen –

tulevaisuusorientoituneemmalta, eikä keskity yhtä lailla pelkästään nykyhetken tarpeiden tyydyttymiseen.

Being-ulottuvuuteen yhdistettävät ajatukset yksilön tunnistamisesta persoonana ja vieraantumisen välttämisestä ovat olennaisia tulevaisuuden hyvinvoinnin rakentajia, ja niiden tukemista voidaan pitää tulevaisuuteen panostamisena, vastaavasti kuin aineiston kuvauksia kehittymisestä ja oppimisesta hyvinvoinnin tekijöinä. Aineistosta voidaan tulkita, että itsensä kehittäminen ja oppiminen nähtiin enemmän itsensä toteuttamisen väylinä, kuin ainoastaan materiaalistien resurssien tyydyttäjinä. Mitä enemmän kehittymistä ja oppimista nähdään tulevaisuuden hyvinvoinnin tekijänä itsenä olemisen mahdollistumisen kautta, sitä enemmän ne vuorovaikuttavat being-ulottuvuuden kanssa pelkästään materiaalisemman having-ulottuvuuden sijaan.

Itsensä kehittämisen ja oppimisen voidaan nähdä olevan myös tapa edistää autonomiaa, jonka Doyal ja Gough (1991, 50) näkevät hyvinvoinnin perustarpeena. Ennen kaikkea kehittyminen ja oppiminen tuovat mukanaan ymmärrystä sekä itsestä että ympäröivästä maailmasta. Doyalin ja Goughin teoriassa autonomian perustarve nähdään universaalisti tavoiteltavana, ja tätä voidaan perustellusti puoltaa sillä, että aineiston perusteella itsensä kehittäminen ja oppiminen nähtiin usein itseisarvoisesti hyvinvointia edistävänä, eikä siis asiana, jota tarvitsisi erikseen perustella. Lisäksi voidaan ajatella, että ilman toimijuuden kehittymistä ja omista vaikuttamismahdollisuuksista oppimista yksilö ei voi ainakaan täysin tiedostaa omia autonomian mahdollisuuksiaan.

Doyal ja Gough (em. 159) mainitsevat myös yhdeksi välittäväksi tarpeeksi peruskoulutuksen, joka on yksi kehittymisen ja oppimisen olennainen elementti varsinkin ideoiden kohderyhmän ikä huomioon ottaen. Voidaan kuitenkin selkeästi havaita, että aineiston perusteella itsensä kehittäminen ja oppiminen nähtiin huomattavasti laajemmaksi asiaksi, kuin pelkästään koulussa tapahtuvaksi. Kaiken kaikkiaan autonomian perustavanlaatuisen olennaisuuden myötä itsensä kehittämisen ja oppimisen kategoria peilautuu Doyalin ja Goughin ajatteluun etenkin autonomian edistämisen kannalta, vaikkei sitä olekaan spesifioitu välittäväksi tarpeeksi. Tämä kytkeytyy Doyalin ja Goughin mainintaan siitä, että perustarpeiden tyydyttämisen tavat ovat relativistisia, vaikka tarpeet itse olisivatkin universaaleja (Gough 2017).

Vapaus valita tapoja toteuttaa omaa hyvinvointiaan (vrt. Hirvilammi 2015; Sen 2005) on yhteydessä itsensä kehittämiseen ja oppimiseen. Oppimisen kautta ihminen kehitty

tietoisemmaksi omasta toimijuudestaan, ja sitä kautta myös valinnanmahdollisuuksistaan. Tietoisuus toimijuudesta korostuu aineiston havainnoissa esimerkiksi edellä mainituissa tulevaisuuden suunnitteluun liittyvissä yrittäjäys- ja työelämätaidoissa. Kun omat mahdollisuudet esimerkiksi työelämässä opitaan, opitaan samalla myös mahdollisuuksista oman hyvinvoinnin edistämiseksi. Saman voidaan nähdä pätevän myös esimerkiksi myös aiemmin mainittuun tunnetaitojen oppimiseen liittyen. Tämä yhdistää aineiston käsityksiä Senin ja Nussbaumin toimintamahdollisuusajatteluun. Itsensä kehittämisen ja oppimisen kautta syntyy tiedostettavia toimintamahdollisuuksia. Niiden kautta voidaan vahvistaa inhimillistä, sosiaalista, kulttuurista ja psykologistakin pääomaa, jollaisiksi toimintamahdollisuuksia voidaan ajatella (vrt. Muffels & Headey 2013), tai vastaavasti ”mahdollisuuksia onnellisuuden tavoitteluun” (vrt. Van Ootegem & Verhofstadt 2012). Kaikkiaan itsensä kehittäminen ja oppiminen itsenä olemisen hyvinvointikäsitteen kategoriana näyttäytyy hyvinvointiteorioiden valossa väylänä hyvinvoinnin edistämiseen ja tarpeiden tyydyttämiseen, varsinkin tulevaisuusorientoituneessa mielessä.

5.1.2 Mahdollisuudet harrastaa ja ilmaista

Harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien kategoria oli todella merkittävässä roolissa aineiston ilmaisuihin – kategoriaan sisältyi määrällisesti eniten yksittäisiä ilmaisuja ideoista. Kategoria on myös selkeässä vuorovaikutuksessa aiempaan itsensä kehittämisen ja oppimisen kategoriaan; oppiminen ja kehittyminen on yksi motiivi harrastamisen taustalla, ja se voidaan nähdä perusteena harrastusmahdollisuuksien tärkeydelle. Monet ilmaisuihin voivat siis tulkinnasta riippuen sijoittua kumpaan tahansa näistä kategorioista. Näen kuitenkin tarpeelliseksi erottaa nämä kaksi toisistaan, sillä niin monessa ilmaisussa korostettiin harrastus- ja ilmaisumahdollisuuksien tärkeyttä hyvinvoinnille ilman, että niissä mainittiin oppimista tai itsensä kehittämistä. Voidaan ajatella, tällöin mahdollisuuksia harrastamiselle, ilmaisemiselle ja ylipäätään mielekkäälle tekemiselle ajatellaan hyvinvoinnin edistämiseksi itseisarvoisempana, eikä pelkästään yhtenä itsensä kehittämisen ja oppimisen muotona.

Erilaisia harrastusten ja ilmaisumuotojen mahdollisuuksia nimettiin aineistossa hyvin paljon. Suuri osa harrastusmahdollisuuksista liittyi käytännössä liikuntaan ja urheilulajeihin:

"Kumpareelle voisi rakentaa laidoilla kulkevat kuntoportaat, jolloin kesäisin futisjoukkueet sekä huoltajat voisivat niitä hyödyntää" (E15), *"Härmälänrantaan isompi alue, jossa voi nostella painoja, vetää leukoja yms."* (E75), *"Keinonurmi olisi täydellinen alusta futikselle koulupäivinä ja muulloinkin!"* (E150) sekä *"Nuorille suunnattu koulu/kurssi jossa käydään läpi frisbeegolfin perusteita ja annetaan mahdollisimman hyvä alku uudelle mahdolliselle harrastukselle.."* (E232) ovat esimerkkejä liikuntamahdollisuuksiin liittyvistä ilmaisuista. Monissa ideoissa korostui myös liikuntamahdollisuuksien taloudellinen ja sijainnillinen saavutettavuus, joita käsitelien tarkemmin myöhemmin tasavertaisuuden kategorian yhteydessä. Liikunta ja sitä kautta fyysisen terveyden ylläpitäminen nähdään siis selkeästi aineiston perusteella olennaisena tekijänä hyvinvoinnille, jonka lisäksi liikunnan merkittävää roolia voidaan perusteella sillä, että liikuntamahdollisuuksien tarjoaminen nähdään asiaksi, jota kaupunkitason päätöksenteolla voidaan kehittää.

Harrastusmahdollisuuksissa mainittiin toki myös paljon muunlaista toimintaa kuin liikuntaa. Ylipäätään vaikuttaa siltä, että harrastusmuodosta riippumatta mielekkään tekemisen tärkeys hyvinvoinnille nähtiin merkittäväksi. Aineistossa ehdotettiin esimerkiksi *"Voisi olla tietovisoja, askartelunurkkia, musisointihetkiä, pieniä luentoja ja keskustelutilaisuuksia (esim. ilmastonmuutoksesta), open stageja, vitsikisoja jne. Myös eri harrastusseurat voisivat kehittää omia pisteitään ja näin rohkaista nuoria harrastamaan!"* (E183). Joskus varsinaista harrastusmuotoa ei spesifioitu erikseen: *"Tampereen alueen nuorisotilojen ilmaista harrastetoimintaa voisi parantaa niin, että toiminta olisi vakituista ja lapset ja nuoret saisivat äänestää tulevan kauden kerhojen aiheet joka lukukauden alussa."* (E252). Skeittaamisen ja skuuttaamisen harrastusmahdollisuuksien edistäminen nousi myös hyvin usein esiin: *"Mielestäni kaukajärven koulun uusi asfaltti tarvisi kivistä tai muusta kestävästä materiaalista tehtyjä bokseja skeitti/skuutti laudalle"* (E135), *"Ehdotukseni on, että kaupunki satsaisi kunnolla skeittaus- ja skoottaustilojen lisäämiseen pitkin kaupunkia."* (E108). Näiden harrastusmuotojen suosio ideoissa voi selittyä ensinnäkin niiden yleisyydestä kohderyhmän ikäluokan keskuudessa, sekä sillä, että niiden harrastaminen yhdistyy selkeästi kaupunkitilan käyttämiseen.

Osa harrastamiseen liittyvistä ideoista ja ilmaisuista liittyi myös itsensä ilmaisemisen mahdollistamiseen. Itsensä ilmaisemisella tarkoitan ennen kaikkea taiteen tekemisen mahdollisuuksia, jolloin harrastamisen itsensä lisäksi korostuvat myös luovuuden käyttämisen ja omien ajatusten ja tunteiden ilmaisemisen mahdollisuudet taiteen kautta. Esimerkkikatkelmia tällaisista ideoiden ilmaisuista ovat muun muassa *"Rakennetaan*

taidepaja nuorille ja varustetaan se laadukkailla välineillä ja tarvikkeilla -- Kun nuori saa ilmaista itseään luovasti, se antaa voimavaroja arkeen." (E348) ja *"Taideilmaisuus on loistava tapa opetella tunnistamaan omia tunteita ja syventää itsetuntemusta, parantaa itsetuntoa ja oppia hyväksymään jokainen juuri sellaisena, kuin on."* (E350). Kuten näistä esimerkeistä voidaan huomata, itsensä ilmaiseminen taiteen kautta nähdään tärkeänä hyvinvoinnin tekijänä.

Harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuudet, oli niissä sitten kyse mistä tahansa harrastusmuodosta, kytkeytyvät luontevasti itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen. Mahdollisuudet mielekkääseen tekemiseen nähdään samanaikaisesti hyvinvointia tuottavana itsessään, mutta myös välillisesti esimerkiksi itsetuntemuksen ja voimavarojen kaltaisten hyvinvoinnin tekijöiden edistäjänä, kuten aiemmissa taiteeseen liittyvissä esimerkkikatkelmissa. Voidaan ajatella, että itsenä olemisen rakentuu itselle mielekkäiden asioiden tekemisen kautta, ja näille voidaan tuottaa käytännön mahdollisuuksia esimerkiksi kaupungin päätöksenteon tasolla. Yksi esimerkki näistä käytännön mahdollisuuksista on aineistossa esiintynyt harrastustilojen viihtyisyyden, kattavuuden ja turvallisuuden parantaminen. Esimerkkejä viihtyisyyden ja turvallisuuden myötä mahdollisuuksia tukevien tilojen tärkeyden ilmaisuista ovat muun muassa *"Vilusenharjun skeittipaikka on suosittu nuorten keskuudessa ja sinne kulkeville lapsille ja nuorille pitäisi Santaharjun ylittävä suojatie merkata paremmin vaikka valotolpilla."* (E52) ja *"Taloa pitäisi myös ehostaa sisältäpäin, tehdä viihtyisemmäksi, jotta se olisi nuorille viihtyisämpi paikka olla, harrastaa ja vaikuttaa."* (E159).

Hyvinvoinnin käsittelemisen kannalta on myös huomionarvoista, että harrastukset tapahtuvat vapaa-ajalla – niiden suuri määrällinen rooli aineistossa voi olla osoitus siitä, että hyvinvoinnin nähdään rakentuvan merkittävästi koulun kaltaisten virallisten instituutioiden ulkopuolella. Monissa harrastamiseen ja ilmaisemiseen liittyvissä ideoissa korostui lisäksi lasten ja nuorten oma rooli harrastustoiminnan suunnittelemisessa; esimerkiksi *"Peltolammin-Multisillan nuoret ideoivat muraaleja yhdessä muraaliammattilaisen kanssa."* (E242) tai *"Kaikesta parasta olisi jos järjestää porukka joka kysyisi nuorisolta ja lapsilta ulkona mikä olisi hyvä idea. Silloin olisi helppo keksiä mitä voi järjestää."* (E355). Tämä saattaa osoittaa lasten ja nuorten itsensä omaehtoisen osallistumisen olennaisuutta siinä, että harrastaminen aidosti mahdollistaa itsenä olemista heidän omista lähtökohdistaan ja preferensseistään käsin.

Allardtin HLB-ulottuvuuksien hyvinvointiteoriaan peilattuna harrastaminen voidaan ensisijaisesti liittää being-ulottuvuuden itsensä toteuttamista korostavaan (Allardt 1976) hyvinvoinnin osa-alueeseen. Allardt itsekin nimeää yhdeksi being-ulottuvuuden osatekijäksi vapaa-ajan toiminnan mahdollisuudet (em.), joiden voidaan perustellusti tulkita tarkoittavan samanlaista toimintaa kuin harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien kategoria sisältää. Yksi tapa nähdä yksilö ainutlaatuisena ja korvaamattomana persoonana on nähdä hänet tekemisensä kautta. Kun tekemistä on mahdollista valita yksilön omien mieltymysten mukaan, se mahdollistaa aitoa itsenä olemista. Monet harrastamisen mahdollisuudet liittyvät kuitenkin myös materiaaliin resursseihin, esimerkiksi kaupungin tilojen käyttöön ja riittävään varusteluun, jolloin kategorian voidaan nähdä olevan toissijaisesti yhteydessä myös having-ulottuvuuteen. Tämä korostui oletettavasti osittain myös osallistuvan budjetoinnin konkreettisia muutosehdotuksia sisältävän luonteen takia. Kuten itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen kategorioiden kohdalla ylipäättäänkin, Allardtin suhteellisen yksilöorientoitunut näkökulma yhdistyy luontevasti harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien kanssa – molemmissa mahdollisuus mielekkääseen toimintaan nähdään tärkeänä yksilönä olemiselle ja sitä kautta hyvinvoinnille.

Doyalin ja Goughin tarveteoriaan nähden harrastamisen ja ilmaisen mahdollisuudet eivät asetu yhtä selkeään yhteyteen, sillä he eivät nimeä harrastamisen tai vapaa-ajan mielekkään toiminnan kaltaisia tekijöitä ainakaan välittäviksi tarpeiksi. On siis mahdollista tulkita, että harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuudet kääntyvät Doyalin ja Goughin määrittelyssä välillisten tarpeiden sijaan enemmän ylellisyshyödykkeiksi. Aineiston havaintojen perusteella tämä luokittelu vaikuttaisi kuitenkin olevan harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien tärkeyden vähättelyä, ottaen huomioon, kuinka olennaiseen osaan ne nousivat hyvinvoinnin rakentumisessa – olisi kyseenalaista ajatella, että harrastaminen ja ilmaiseminen eivät lisäisi perustarpeiden tyydytystä. Pikemminkin tämä osoittaa perustarpeiden tyydyttämisen keinojen relativistisen ja kontekstisidonnaisen nimeämisen tärkeyttä.

Voidaan tulkita, että harrastaminen ja ilmaiseminen ovat perustarpeiden tyydyttäjiä, vaikka niitä ei ole alkuperäisessä teoriassa sellaisiksi nimettykään. Liikunnan harrastamisen mahdollisuuksiin liittyvät ilmaisut voidaan nähdä tässä selkeänä esimerkkinä, sillä liikunta on yksi terveyden ylläpitämisen olennaisimmista keinoista. Lisäksi muidenkin harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien voidaan nähdä olevan osaltaan autonomian harjoittamista ja edistämistä, kun yksilön ymmärrys toimintansa mahdollisuuksista karttuu harrastuksiin

osallistumisen myötä. Teorian ja tämän hyvinvointikäsitteen kategorian suhde jää kuitenkin ristiriitaiseksi sillä voidaan kyseenalaistaa, olisiko harrastamisen ja ilmaisemisen merkitys tarpeiden tyydyttymiselle kuitenkin universaalisti tärkeää, eikä pelkästään kontekstisidonnaisesti nimettävissä.

Vaikuttaa joka tapauksessa siltä, että Doyalin ja Goughin nimeämät välittävät tarpeet eivät peilaudu kontekstista toiseen selkeästi, ja tilannesidonnaiselle pohdinnalle jää olennainen rooli. Toisaalta on mainittava, että alun perin nimetyt välittävät tarpeet, kuten fyysinen ja taloudellinen turvallisuus tai riittävä terveydenhuolto (Doyal & Gough 1991, 157–159) ovat kieltämättä perustavanlaatuisemmalla tavalla edellytyksiä hyvinvoinnin toteutumiselle kuin harrastusmahdollisuudet. Tämän kautta voidaan myös perustella tämän kategorian sisällön lukeutumista ylellisyshyödykkeiksi, mikä tarkoittaisi samalla sitä, että harrastaminen ja ilmaiseminen saavat itsenä olemisen hyvinvointikäsitteessä huomattavasti tärkeämmän roolin hyvinvoinnin edistämisessä kuin Doyalin ja Goughin teoriassa. Lopulta kyse on tulkinnasta teorian soveltamisessa; esimerkiksi Hirvilammen (2015) sovelluksessa harrastukset nimetään erikseen yhtenä tarpeentyydyttäjänä, eikä siis pelkkänä ylellisyshyödykkeenä.

Toimintamahdellisuusteoriassa etenkin Nussbaumin ajattelu puoltaa tässä kategoriassa havaittavaa harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien tärkeyttä hyvinvoinnille ja ihmisyydelle. Nussbaumin listaamien keskeisten toimintamahdellisuuksien joukossa on mainittu kyky käyttää aisteja, mielikuvitusta ja ajattelua (Nussbaum 2000, 78–80) mikä on kokonaisuudessaan hyvin samanlainen ajatus kuin aineistosta nousut ilmaisemisen ja muunkin harrastamisen merkitys hyvinvoinnille. Vastaavasti keskeiseksi toimintamahdellisuudeksi on nimetty myös ruumiillinen terveys (em.), johon varsinkin liikuntaan liittyvät harrastusmahdollisuudet kytkeytyvät yhtä olennaisesti kuin Doyalin ja Goughin teoriaan verrattaessa. Tämä yhdistyy myös aineistosta tulkittavaan ajatukseen siitä, että harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuudet ja niiden tuomat hyvinvoinnin tekijät yksilölle ovat itseisarvoisesti tärkeitä, eivätkä pelkästään välillisesti.

Voidaan siis ajatella, että Nussbaumin käsitys harrastamisen ja ilmaisemisen merkityksestä on enemmän linjassa itsenä olemisen hyvinvointikäsitteen kanssa kuin Doyalin ja Goughin teoria, mutta toisaalta jälkimmäisen relativistiset mahdollisuudet kontekstisidonnaiseen tarpeiden määrittelyyn tekevät vertailusta epävarmemman. Kuten aiemmassa kategoriassa käsiteltyjä itsensä kehittämisen ja oppimisen mahdollisuuksien, myös harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien toteutumista voidaan ajatella Nussbaumin ja Seninkin

näkökulmien valossa väylänä toimintamahdollisuuksien olemassaololle. Tämä osoittaa samalla näiden kahden kategorian huomattavaa samankaltaisuutta. Yksittäiset harrastukset vaikuttavat ikään kuin yksittäisiltä toiminnoilta, jolloin hyvinvoinnille tärkeintä ei ole, mitä harrastuksia yksilö käytännössä valitsee, vaan se, että hänellä on mahdollisuuksia ja ymmärrystä valita. Toinen tapa ajatella harrastamisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksien suhdetta toimintamahdollisuusteoriaan on nähdä ne tapoina sijoittaa toimintamahdollisuuksien pääomaan, jolloin niiden funktio hyvinvoinnille on tärkeä, mutta välillisempi. Tämä toimintamahdollisuusteorian sovellus kommunikoi myös osan aineiston ideoista kanssa, varsinkin kohdissa, joissa harrastusten tärkeyttä perustellaan esimerkiksi terveyden ylläpitämisellä. Kumpikin tapa ajatella harrastusmahdollisuuksien suhdetta toimintamahdollisuuksiin on perusteltavissa itsenä olemisen hyvinvointikäsitteen raameissa, ja kumpikin puoltaa niiden tärkeyttä hyvinvoinnin edistämiseksi, mikä tuli myös aineistossa ilmi.

5.1.3 Hyvinvoinnin tukeminen

Hyvinvoinnin tukemisen kategoriaan sisältyy ideoiden ilmaisuja hyvinvointia tukevien palvelujen ja toimintojen tärkeydestä hyvinvoinnille. Useimmiten näillä palveluilla ja toiminnoilla tarkoitettiin nuoriso- ja mielenterveyspalveluja, sekä ylipäättään mahdollisuuksia keskustelutuen saamiseen. Kategoria on sijoitettu itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen alle, vaikkakin on selvää, että palvelu- ja tukimahdollisuudet ovat myös ympäristöön liittyviä kehitysehdotuksia. Tulkitsen kuitenkin, että tukimahdollisuuksien olemassaolo on ennen kaikkea itsenä olemisen mahdollistaja, ja tuki kohdistuu ensisijaisesti yksilön itsenä olemisen mahdollistamiseen, ei niinkään ympäristön kanssa suhteessa olemiseen, kuten toisessa hyvinvointikäsitteessä.

Tukimahdollisuuksien tärkeyttä perustellaan aineistossa useimmiten yksilön sisäisistä lähtökohdista käsin, hänen itsenä olemisen mahdollisuuksiin liittyen: *”On tärkeää, että lapsilla ja nuorilla on hyviä, toiveikkaita tulevaisuudenkuvia ja erityisesti että he pystyisivät itse tuottamaan niitä, eivätkä vain hyväksyisi muiden ajatuksia sellaisenaan.”* (E275), *”Nuorten surun rohkaiseminen näkyvämmäksi, nuorten kohdatuksi tulemisen mahdollisuus ja vertaisjakaminen ovat keinoja auttaa nuoria purkamaan menetyksen aiheuttamia vaikeita*

tunteita. Nuorten luottamusta elämän jatkumiseen ja omiin mahdollisuuksiinsa on tuettava surukokemuksen jälkeen.” (E336). Tästä huolimatta tämäkin kategoria ilmentää kahden hyvinvointikäsitteen limittäisyyttä ja kommunikaatiota keskenään – voidaan ajatella, että ilman itsenä olemisen mahdollisuutta yksilö ei voi olla suhteessa ympäristöönsä, ja vastaavasti itsenä oleminen toteutuu ympäristön kautta. Kyse on siis pikemminkin siitä, kumpaa käsitystä kategoria painottaa enemmän.

Kategoria tukee itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteistä korostaen sitä, että tuen saaminen on tärkeä tekijä hyvinvoinnille, sillä se mahdollistaa itsenä olemista. Esimerkiksi mielenterveysongelmat tuovat mukaan laaja-alaista pahoinvointia, ja niitä voidaan pitää autenttisen itsenä olemisen hankaloittajina, mikäli niiden takia elämästä rajautuu pois mahdollisuuksia tavoitella omaa hyvinvointia lisääviä asioita, kuten aiemmin mainittujen kategorioiden mainitsemia mahdollisuuksia harrastaa, ilmaista tai oppia. Mielenterveyden tukeminen esiintyi usein aineistossa tämän kategorian ilmaisuissa, kuten ideoissa *”Ennalta ehkäistäisiin nuorten mielenterveys ongelmia ja annettaisiin jo varhain tarvittavaa terapiaa, ettei huomattais ongelmia vasta siinä vaiheessa, kun mielenterveys ongelmat on jo pitkällä!”* (E195) ja *”Mahdollistetaan nopeampi pääsy psykologin tai kuraattorin luokse ilman hyvin pitkiä jonotusaikoja, ja pyritään ehkäisemään mielenterveysongelmien syntyä ja stressitason nousua jo ennen niiden syntymistä.”* (E198).

Joissakin ilmaisuissa korostettiin ylipäätään tarvetta keskusteluseuralle ja mahdollisuuksia tukeutua erityisesti aikuisiin, kuten kuvauksien katkelmissa *”Olisi hyvä, jos esimerkiksi nuorten ajanviettopaikoissa kiertäisi aikuisia, jotka voisivat kysellä ja jutella, jos joku nuori haluaa puhua tai tarvitsee kuuntelijaa.”* (E197) ja *”Mielestäni nuorisokeskuksissa ja muissa paikoissa joissa nuoret ovat vapaa ajalla/koulussa on liian vähän aikuisia.”* (E271). Havaintojen perusteella ja itsenä olemisen hyvinvointikäsitteeseen suhteutettuna voidaan tulkita, että mahdollisuus saada hyvinvointia edistävää tukea antaa yksilölle mahdollisuuksia ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan vapaasti, minkä voidaan nähdä olevan olennainen osa itsenä olemisen toteutumista. Hyvinvoinnin tukimahdollisuuksien edistämisen vaikutus voidaan siis ajatella kaksiosaiseksi. Mielenterveyden tukemisen kautta hyvinvointia voidaan ylläpitää ja vahvistaa, mutta mahdollisuus jakaa oman elämän asioita tuen tarjoajille luo myös itsenä olemiselle ja itsensä ilmaisemiselle mahdollisuuksia, ja sitä kautta hyvinvointia.

Ainakin pintapuoleisesti ajateltuna hyvinvoinnin tukeminen ja sen mahdollisuuksien edistäminen linkittyy Allardtin ulottuvuuksista loving-ulottuvuuteen, sillä siinä korostuu tarve saada huolenpitoa toisilta (vrt. Allardt 1976). Tämä on huomion arvoinen piirre tässä

kategoriassa verrattuna muihin itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikategorioihin, joissa loving-ulottuvuus jää selkeästi varjoon verrattuna having- ja being -ulottuvuuksiin. Voidaan tulkita, että loving-ulottuvuuden painottuminen osoittaa myös hyvinvoinnin tukemisen kategorian limittäisyyttä kahden hyvinvointikäsitteen välillä. Samanaikaisesti kategoria kytkeytyy tosin muihinkin ulottuvuuksiin; esimerkiksi mielenterveyden tukeminen voidaan nähdä terveyden edistämisenä ja sitä kautta katsontakannasta riippuen osana being-ulottuvuutta tai having-ulottuvuutta, kuten Allardtin alkuperäisjaottelussa.

Allardtin (1976) nimeämiin ulottuvuuksien osatekijöihin suhteuttaen voidaan kyseenalaistaa, kattaako loving-ulottuvuuden määritelmä tarpeeksi institutionaalisen sosiaalisen tuen tarvetta. Allardt määritteli tämän ulottuvuuden osatekijöiksi paikallisyhteisyyden, perheyhteisyyden ja ystävyysuhteet. Voidaan ajatella, että esimerkiksi mielenterveys- ja nuorisopalvelut eivät varsinaisesti kytkeydy mihinkään näistä osatekijöistä, mutta ne nousevat silti merkittäviksi hyvinvoinnin tekijöiksi aineiston perusteella. Niiden yhdistäminen pelkästään having-ulottuvuuteen ei myöskään tavoittaisi täysin niille annettua merkitystä muutenkin kuin materiaalistien resurssien edistäjinä, eli mahdollisuuksina käsitellä omia tunteita sekä ajatuksia, ja siten väylinä itsenä olemiseen. Vaikka aineistossa painottuvan institutionaalisen sosiaalisen tuen tarve ei Allardtin määrittelyssä tulekaan ilmi, se ei vähennä ulottuvuuksien sovellettavuutta, vaan pikemminkin korostaa tarvetta määritellä spesifejä hyvinvoinnin tarpeiden tyydyttäjiä kontekstisidonnaisesti. Toisaalta institutionaalisen tason tarjoamat tukipalvelut voidaan nähdä niin tärkeiksi, että ne tulisi käsittää enemmänkin universaaleina hyvinvoinnin vahvistajina kuin pelkästään aikaan ja paikkaan liittyvinä tarpeen tyydyttäjinä.

Hyvinvoinnin tukeminen, sellaisine painotuksineen kuin aineistossa ilmeni, on hyvin samantapaisesti yhteydessä myös Doyalin ja Goughin tarveteoriaan. Kuten Allardtin having-ulottuvuuteen verraten, hyvinvoinnin tuen mahdollisuudet liittyvät varsinkin mielenterveystuen osalta terveyteen, toiseen Doyalin ja Goughin (1991, 50–55) kahdesta perustarpeesta. On silti huomioitavaa, että aineistossa esiintyvien tuen muotojen, kuten keskusteluavun ja mielenterveys- sekä nuorisopalvelujen kaltaista toimintaa ei myöskään nimetä Doyalin ja Goughin välittävien tarpeiden luettelossa (vrt. em. 157–159), ainakaan jos niitä ei sisällytetä ”riittävän terveydenhuollon” alle. Aineiston perusteella tarvetta hyvinvoinnin tukemiselle ei kuitenkaan niinkään nähdä pelkästään terveydenhuollollisena tarpeena, vaan laajemmin itsenä olemisen ja omannäköisen elämän rakentamisen mahdollistajana.

Hyvinvoinnin tukipalvelut voidaan toki ajatella Doyalin ja Goughin teoriaan peilattaessa yhtenä tarpeen tyydyttäjänä, mutta tällöin jää epäselväksi, mitä perustarvetta tai välittävää tarvetta ne tarkalleen tyydyttäisivät, mielenterveyspalvelujen ja terveyden selkeää yhteyttä lukuun ottamatta. Se painoarvo, minkä aineiston ilmaisut antavat keskusteluavulle esimerkiksi tulevaisuususkon tai tunteiden ilmaisemisen mahdollistajana, vaikuttaa suuremmalta kuin pelkästään yhdeltä terveyden tarpeen tyydyttäjältä. On huomionarvoista, että molemmissa tarveteoreettisissa hyvinvointiteorioissa instituutioiden, kuten kaupungin, tarjoaman sosiaalisen tuen rooli jää enemmän tarpeen tyydyttäjän tasolle. Samanaikaisesti institutionaalisten tukipalvelujen tärkeys korostuu sekä aineistossa että usein julkisessa keskustelussa, joten voidaan ajatella, että niiden merkitystä hyvinvoinnille ei huomioida tarpeeksi teorioiden alkuperäisissä versioissa. Tämä voi osoittaa sitä, että hyvinvointiteorioissa sosiaalista tukea nähdään saatavan niin ensisijaisesti perheenjäseniltä ja muilta läheisiltä, että institutionaalisen tuen tarve terveydenhuoltoa lukuun ottamatta ei näyttäyty merkittävänä.

Yksittäiset hyvinvoinnin tuen muodot voidaan nähdä toimintamahdollisuusteorian valossa yksittäisinä toimintoina, jolloin hyvinvoinnin toteutumisen kannalta on olennaisempaa kiinnittää huomiota siihen, kuinka paljon yksilöllä on mahdollisuuksia niiden käyttöön, kuin pelkästään siihen, millaisia tuen muotoja yksilö päättää käyttää. Koska toimintamahdollisuuksia ei ole etukäteen nimetty, institutionaalisen sosiaalisen tuen tarve ei näyttäydy Senin (esim. 1999) teoriaan peilattuna yhtä epäselvältä tai mahdollisesti vähätellyltä kuin aiempiin tarveteorioihin verraten – tuen tarvetta ei tarvitse nähdä pelkästään tarpeen tyydyttäjänä, vaan tuen mahdollisuudet voidaan nähdä toimintamahdollisuuksina. Mikäli esimerkiksi hyvinvoinnin tuen saaminen keskusteluavun kautta nimetään olennaiseksi toimintamahdollisuudeksi aineiston painotusten takia, tämä nimeäminen toimii samana havainnollistavana esimerkkinä Senin (2005, 8) ajatukseen siitä, että toimintamahdollisuudet määritellään julkisen osallistumisen (tässä tapauksessa osallistuvan budjetoinnin ehdotuksien) tuloksena.

Koska nimenomaan mielenterveystuen tarve korostui aineistossa, on mielenkiintoista, että Nussbaumin nimeämässä keskeisissä toimintamahdollisuuksissa terveyteen liittyen mainitaan nimenomaan *ruumiillinen* terveys, joskin mielenterveystuki ja ylipäättäänkin tuen saaminen voidaan silti yhdistää muihin keskeisiin toimintamahdollisuuksiin, kuten tunteisiin, ajattelukykyyn ja järjenkäyttöön. (Nussbaum 2000). Tämä havainnollistaa sitä, että vaikka spesifistä aineistosta nousevat hyvinvointikäsitteet eivät menisikään täysin yhteen

teorioiden nimeämien hyvinvoinnin tekijöiden kanssa, yhteys voi silti olla olemassa, kun tarkastellaan, minkälaista hyvinvointia minkäkin hyvinvoinnin tekijän nähdään luovan. Kaikkiaan hyvinvoinnin tukemisen kategorian suhde teorioihin osoittaa, että spesifien hyvinvoinnin tekijöiden – kuten hyvinvoinnin tukemiseen pyrkivien palvelujen ja keskusteluavun – relativistinen määrittely on tärkeää myös silloin, kun ulottuvuuksia tai perustarpeita on etukäteen nimetty, jotta käytännön tasolla tärkeäksi nähdyt hyvinvoinnin tekijät eivät jää liian vähäiselle huomiolle.

5.1.4 Tasavertaisuus

Tasavertaisuuden kategorian luokittelu hyvinvointikäsitteiden kahtiajaon alle oli tulkinnallisesti ehdottomasti analyysin haastavin osuus. Tasavertaisuus realisoituu myös suhteessa sosiaaliseen ympäristöön, joten näkökulma, jossa tämä kategoria sisältyisi suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksiin, olisi myös perusteltavissa. Kuitenkin aineistossa tasavertaisuus näyttäytyi ennen kaikkea ajatuksena siitä, että itsenä olemisen ja siten myös hyvinvointi edellyttää mahdollisuuksia tehdä asioita myös silloin, kun yksilön tilanne ei ole siihen yhtä otollinen kuin valtaosalla, esimerkiksi sosioekonomisen tilanteen, sijainnin tai iän takia. Täten tasavertaisuus yhdistyy lopulta ennen kaikkea tämän hyvinvointikäsitteiden aiempien kategorioiden mahdollisuuksiin toteuttaa itseään ja elää omannäköistä elämää. Tällöin kyse on ennen kaikkea yksilöön itseensä kohdistuvan toiminnan mahdollistamisesta suhteessa hänen omiin arvoihinsa ja omaan kehitykseensä. Tasavertaisuutta ei siis nähdä ilmaisujen perusteella niinkään toiminnaksi ympäristöä kohtaan, vaan itsenä olemisen turvaamiseksi, siinä missä esimerkiksi edeltävä hyvinvoinnin tukemisen kategoriakin. Tasavertaisuuden kategoria osoittaa ehkä parhaiten sitä, että hyvinvointikäsitteet eivät ole toisiaan pois sulkevia tai vastakkaisia, vaan osittain limittyviä ja ennen kaikkea toisiaan tukevia.

Aineistossa tasavertaisuus nousi usein esiin kytköksissä esimerkiksi oppimisen, harrastamisen ja ilmaisun mahdollisuuksien yhteydessä, mikä myös perustelee sen yhteyttä nimenomaan itsenä olemisen hyvinvointikäsitteeseen. Usein itsenä olemisen mahdollisuuksiin liittyvissä ilmaisuissa korostettiin, että toimintaan osallistumisen tulee olla mahdollista myös esimerkiksi matalamman tulotason lapsille ja nuorille. Aineistossa mainittiin muun muassa, että *"Skeittikontti tarvitaan Tampereelle, koska se lisää nuorten*

mahdollisuuksia harrastaa maksutta” (E120), ”Ilmainen joukkoliikenne olisi myös yhdenvertainen kaikille nuorille heidän taustastaan riippumatta” (E12), ja ”Kesäisin tulisi järjestää maksuttomia leirejä myös sellaisille nuorille, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta osallistua leiritoimintaan.” (E310), ja ”Näin myös tiukemmassa taloustilanteessa olevien perheiden lapset voisivat omatoimisesti harjoitella voltteja ja temppuja.” (E76).

Myös monissa muissa ideoissa mainittiin ehdotetun toiminnan halpuus tai ilmaisuus, vaikkei sitä varsinaisesti erikseen olisikaan perusteltu, esimerkiksi *”Annalan alueelle järjestettäisiin ilmaisia elämystapahtumia” (E309) ja ”nuorille edullisia tai jopa ilmaisia lajikokeiluja” (E218).* Voidaan tulkita, että tällöinkin ilmaisuus tai halpuus saatettiin nähdä taloudellisen tasavertaisuuden mahdollistajana. Ideoissa ei niinkään ehdotettu suoranaisia rahallisia panostuksia taloudellisten tilanteiden tasavertaistamiseksi, Tämän voidaan tulkita johtuvan siitä, ettei paikallisdemokratian keinoin tällaiseen ole mahdollisuutta vaikuttaa, mikä osoittaa osallistuvan budjetoinnin antamien raamien merkitystä hyvinvointikäsitysten ilmaisemiselle. Aineistosta voidaan silti selkeästi havaita, että itsenä olemisen mahdollisuuksien taloudellisesti tasavertainen saavutettavuus nähdään merkittävänä tekijänä hyvinvointia lisäävän toiminnan toteutumiselle. Tällöin taloudellinen tasavertaisuus on myös itsessään osa hyvinvointia, koska se antaa yksilölle keinoja toimia itseään toteuttaen ja täten hyvinvointia edistäen. Tasavertaisuuden ”lajeista” taloudellinen tasavertaisuus korostui aineistossa eniten.

Muita aineistossa merkittävästi esiin nousseita tasavertaisuuteen liittyviä hyvinvoinnin tekijöitä olivat myös iällinen ja sijainnillinen tasavertaisuus. Iällinen tasavertaisuus tarkoitti aineistossa sitä, että itsenä olemista mahdollistava toiminta olisi suunnattu tasavertaisesti eri-ikäisille lapsille ja/tai nuorille. Tähän liittyviä ilmaisia aineistossa olivat esimerkiksi *”Monet leikkipuistot on suunnattu pikkulapsille, mutta myös nuoret kaipaavat tekemistä ja kiipeilypaikkoja.” (E25) ja ”Monet leikkipuistot ja talojen pihat ovat melko tylsiä, ja niissä on lähinnä tekemistä vain pienille lapsille. Niitä voisi parantaa siten, että kaiken ikäiset otetaan huomioon ...” (E59).* Sijainnillisen tasavertaisuuden puolestaan voidaan tulkita liittyvän alueellisen eriytymisen ehkäisemiseen ja siihen, että itsenä olemisen mahdollisuudet olisivat tavoitettavissa esimerkiksi kaupunginosasta riippumatta. Aineistossa mainittiin esimerkiksi *”paikka, jonne myös ala-asteikäiset lapset voisivat omaehtoisesti mennä ilman bussinvaihtoja keskustassa.” (E101), ”Lapsille ja nuorille on tärkeää, että ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet ovat lähellä kotia” (E225) ja ”Hervannan alueelle erityislapsille*

matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia, jotka järjestetään nimenomaan Hervannan alueella." (E366).

lällinen ja sijainnillinen tasavertaisuus näyttäytyvät aineiston perusteella hyvinvointitekijöinä hyvin samalla tavalla kuin taloudellinenkin tasavertaisuus. Jotta hyvinvointia voidaan lisätä ja itsenä olemisen mahdollisuuksia toteuttaa, on tärkeää, että mahdollisuuksia voidaan hyödyntää riippumatta lapsen tai nuoren ikävaiheesta tai sijainnista kaupungin sisällä. Lisäksi aineistossa nousi esiin joitakin ilmaisia, joissa tulee esiin tasavertaisuuden tärkeyttä myös sukupuoleen liittyvissä asioissa: *"Tytöjen ja nuorten naisten tarpeisiin räätälöity toiminta"* (E316), *"nuokkareiden ja kaikkien koulujen vessoista tehtäisiin sukupuoli neutraaleja"* (E300). Näitä ilmaisia oli kuitenkin määrällisesti selkeästi vähemmän kuin aiemmin esittelemiäni tasavertaisuuden lajeja.

Kaiken kaikkiaan aineistosta nousseiden havaintojen perusteella voidaan huomata, että itsenä olemisen hyvinvointikäsitteessä tasavertaisuus nähtiin merkittävänä tekijänä hyvinvoinnille. Voidaan jopa ajatella, että tasavertaisuuden toteutuminen on edellytys sille, että harrastamisen tai oppimisen kaltainen, itsenä olemista mahdollistava toiminta voi tuottaa ainakin koko kaupunkiväestön tasolla hyvinvointia. Toisin kuin Doyalin ja Goughin esittämässä perustarpeissa ja välittävissä tarpeissa, tasavertaisuuden voidaan nähdä nousevan siis jopa perustavanlaatuisen perustarpeen rooliin siinä mielessä, että sitä edellytetään, jotta muu itsenä olemisen toiminta tosiasiallisesti lisää hyvinvointia.

Tasavertaisuuden korostuminen itsenä olemisen hyvinvointikäsitteessä voi havainnollistaa Doyalin ja Goughin teoriaan kohdistettua kritiikkiä yhteisöllisen puolen liian vähäisestä korostamisesta. Toisaalta voidaan ajatella, että Doyalin ja Goughin perimmäisen hyvinvoinnin kriteerit, "vuorovaikutus ja edellytykset osallistua yhteisön elämänmuotoon" (Doyal & Gough 1991, 170), merkitsee implisiittisesti myös tasavertaisuutta. Silti esimerkiksi heidän ajatuksensa autonomiasta perustarpeena, jossa ihmisellä on kyvykkyys käsittää mahdollisuuksiaan ja ymmärtää itseään, ei välttämättä huomioi tasavertaisuutta samalla tavalla kuin itsenä olemisen hyvinvointikäsite. Ymmärrys ja kyvykkyys käsittää mahdollisuuksia eivät riitä, mikäli yksilön mahdollisuudet toimia autonomisesti itsenään eivät toteudu tasavertaisuuden puutteen takia

Vaikka kaiken kaikkiaan itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsite on Allardtin jaotteluun peilaten eniten yhteydessä being-ulottuvuuteen, tasavertaisuuden kohdalla myös materiaaliset resurssit eli having-ulottuvuus korostuivat. Tätä voidaan pitää osoituksena

siitä, että ulottuvuudet limittyvät keskenään (esim. Turtiainen 2020, 96), ja oikeastaan materiaalistien resurssien having-ulottuvuuteen liittyvän hyvinvoinnin riittävyttä voidaan ainakin tämän aineiston havaintojen perusteella pitää jonkinlaisena perusedellytyksenä being-ulottuvuuden hyvinvoinnin toteutumiseksi. Having-ulottuvuus korostuu erityisen selkeästi taloudellisen tasavertaisuuden tarpeiden kohdalla, mutta myös sijainnillinen tasavertaisuus voidaan nähdä elintason tarpeisiin liittyvänä tekijänä, sillä asuminen on lopulta suhteellisen perinteinen elintason mittari. On kuitenkin olennaista huomata, että tässä kategoriassa sijainnillinen tasavertaisuus ei liittynyt niinkään asuinolojen parantamiseen, vaan lähistön tarjoamiin hyvinvoinnin mahdollisuuksiin, eikä taloudellinen tasavertaisuus niinkään alemman tulotason väestön rahatilanteen parantamiseen, vaan tasavertaisten hyvinvoinnin mahdollisuuksien tarjoamiseen myös heille.

Voidaan siis ajatella, että itsenä olemisen tasavertaiset mahdollisuudet peilattuna Allardtin HLB-jaotteluun ovat materiaalistien elintason piirteistä huolimatta ennen kaikkea luettavissa being-ulottuvuuden alle. Allardt itsekin määrittelee being-ulottuvuutta osittain vapaa-ajan toiminnan mahdollisuuksien ja itsensä toteuttamisen kautta (Allardt 1976). Jos being-ulottuvuuteen kuuluvia tekijöitä ajatellaan Kunnarin (2017) tapaan ensisijaisesti itsensä toteuttamisen resursseina, tasavertaisuuden voidaan perustellusti nähdä olevan tällainen mahdollistava resurssi. Tämäkin kohta korostaa sitä, kuinka lähellä aineistoon pohjautuva itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitys ja Allardtin being-ulottuvuus on. Aineiston havaintojen valossa, itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitkseen peilaten being-ulottuvuuden voidaan myös nähdä pitävän sisällään paljon sellaisia tekijöitä, jotka pelkän ”materiaalinen / ei-materiaalinen” -luokittelun kautta kuuluisivat having-ulottuvuuteen, kuten talouteen ja sijaintiin liittyvät tasavertaisuuden seikat.

Senin toimintamahdolisuuusteoriaan peilaten tasavertaisuuden voidaan nähdä kattavan kauttaaltaan erilaisia toimintamahdolisuuksia, jolloin se sijaitsee ikään kuin toimintamahdolisuuksien taustalla, niiden perustana ”mahdolisuuksien mahdollistajana”. Mikäli toimintamahdolisuuksia operationalisoidaan pääoma-ajattelun kautta (vrt. Muffels & Headey 2013), tasavertainen itsenä olemisen on itsenä olemisen hyvinvointikäsitkseen mukaan merkittävä pääoma, joka luo puitteita itsenä olemisen onnistumiselle. Kun Sen ajattelee toimintamahdolisuuksien liittyvän vapauteen valita itselleen toimintoja (esim. Sen 2005), tasavertaisuuden voidaan nähdä osaltaan tarkoittavan juuri tätä vapautta. Voidaan siis kyseenalaistaa, onko itsenä olemisen hyvinvointikäsitkseen ilmaisema tasavertaisuus

niinkään luokiteltavissa toimintamahdollisuudeksi, vai tarkoittaako se lopulta toimintamahdollisuuksien olemassaoloa ylipäätään.

Koherentimmin tasavertaisuuden olennaisuutta voidaan rinnastaa Nussbaumin ajatukseen yhteydestä muihin ja itsekunnioitusta turvaavasta sosiaalisesta perustasta erityisen olennaisena toimintamahdollisuutena, jonka täytyy toteutua, jotta muiden toimintojen valitsemisen mahdollisuus toteutuu (Nussbaum 2011, 39). Ajatuksessa tästä erityisen olennaisesta toimintamahdollisuudesta pätee samanlainen dynamiikka, kuin itsenä olemisen hyvinvointikäsitteen sisältämässä tasavertaisuudessa. Itsenä olemisen hyvinvointikäsitteessä ilmaistaan, että vaikka kaupungissa olisi tarjolla hyvinvointia edistäviä toimintoja, kaikki lapset ja nuoret eivät pääse valitsemaan niitä, mikäli ne eivät ole tasavertaisesti saavutettavissa. Tämä huomattava yhteys voi johtua Nussbaumin poliittis-aktivistisesta orientaatiosta, jollaisessa tasavertaisuus nähdään usein merkittävänä teemana. Toisaalta tämä on lopulta suhteellisen samankaltainen ajatus, kuin edellä mainitsemani havainto Allardt'n having-ulottuvuudesta jonkinlaisena edellytyksenä being-ulottuvuuden hyvinvoinnille.

5.2 Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuudet

Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen kategorioita ovat *osallistuminen ja vaikuttaminen, yhdessäolo ja yhteisöllisyys, sekä luontosuhde ja ympäristönsuojelu*.

Kuten aiemmin on mainittu, suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen sisältämissä kategorioissa hyvinvointi ja hyvinvoinnin edistäminen nähdään enemmän ympäristöön kuin yksilöön itseensä kohdistuvana toimintana. Käsitteessä siis korostuu ympäristön vaikutus hyvinvointiin, ja hyvinvointi nähdään itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen verrattuna rakentuvan selkeämmin vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. ”Suhteessa ympäristöön oleminen” voi olla käsitteenä samalla tavalla abstrakti kuin ”itsenä oleminen”, mutta myöhemmin esiteltävät kategoriat avaavat käsitteen sisältöä aineiston perusteella.

Käsitystä voisi myös kutsua ”ympäristöpainotteiseksi” tai ”ympäristöön kohdistuvaksi”, mutta voidaan ajatella, että tällaiset termit eivät huomioisi tarpeeksi sitä, miten tässäkin käsitteessä on lopulta kyse nimenomaan yksilön toimivasta, mielekkästä ja hyvinvointia edistävästä vuorovaikutuksesta ympäristönsä kanssa. Käsitteeseen kuuluvat ideat ja ilmaisut hyvinvoinnin rakentumisesta ja sille tärkeistä tekijöistä pyrkivät vahvistamaan yksilön ja ympäristön välistä suhdetta hyvinvoinnin edistämiseksi. Ympäristöpainotteisuudesta huolimatta yksilön ja ympäristön suhde voidaan nähdä tässä käsitteessä olennaisena hyvinvoinnin toteutumisen kanavana. Voidaan ajatella, että tässä hyvinvointikäsitteessä hyvinvointi syntyy ja kehittyy ympäristössä, mutta realisoituu ja ”näky” käytännön tasolla silti yksilöissä. Ilman hyvinvoinnin tason näkymistä yksilöissä, ympäristön tuottama hyvinvointi jäisi pelkästään abstraktille tasolle, eikä sitä voitaisi havainnoida, eikä sen eteen luultavasti voitaisi myöskään tehdä toimenpiteitä esimerkiksi osallistuvassa budjetoinnissa. On huomionarvoista, että kuten toisenkin hyvinvointikäsitteen kohdalla, myöskään ympäristöpainotteisuus ei sulje pois yksilön oman toiminnan ja itsensä toteuttamisen merkitystä, vaan kyse on enemmänkin painotuseroista, jolloin hyvinvointikäsitteet pohjimmiltaan täydentävät toisiaan ja rakentavat yhdessä kuvan kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista erilaisine tekijöineen.

Varsinkin tarvenäkökulmia painottavia hyvinvointiteorioita, kuten Allardtin sekä Doyalin ja Goughin lähestymistapoja, on kritisoitu niiden yksilökeskeisyydestä. Ensisilmäyksellä

voidaan siis ajatella, että suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen peilattuna tarveteorioiden ja aineistosta nousevien käsityksien välillä olisi enemmän eriävyyttä kuin enemmän yksilöön kohdistuvan itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteksen kohdalla. Toisaalta molemmat tähän tutkimukseen sisällytetyt tarveteoriat ottavat huomioon myös ympäristön merkityksen; Allardtin jaottelussa se esiintyy olennaisimmin loving-ulottuvuuden sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöön liittyvissä osatekijöissä (Allardt 1976), kun taas Doyalin ja Goughin teoriassa perimmäisten hyvinvoinnin kriteerien, vuorovaikutuksen ja edellytyksien osallistua yhteisön elämänmuotoon (Doyal & Gough 1991, 170), voidaan nähdä liittyvän vahvasti nimenomaan suhteessa ympäristön kanssa olemiseen. Lisäksi tarveteorioita ja tätä hyvinvointikäsitteä tuo yhteen aiemmin esittämäni ajatus siitä, että hyvinvointi realisoituu yksilöissä silloinkin, kun sitä edistetään ympäristöön toimintaa kohdistuen. Tämä tarkoittaa, että myös niitä teorioiden nimeämiä ulottuvuuksia tai tekijöitä, jotka eivät ole selkeästi ympäristöpainotteisia, voidaan kytkeä tämän hyvinvointikäsitteksen yhteyteen, sillä yksilö ja ympäristökään eivät ole toisistaan erillään tutkimuksen hyvinvointikäsitteismallissa, vaan pikemminkin tarkastelun kohteena on niiden välinen suhde.

Kuten itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteessä, myös suhteessa ympäristön kanssa olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteessä toimintamahdollisuusteoria yhdistyy jo lähtökohtaisesti käsitteeseen, sillä kyseessä ovat nimenomaan mahdollisuudet hyvinvointiin ja sen edistämiseen. Senin toimintamahdollisuusteoriaa sovellettaessa sosiaalisen pääoman, ympäristön ja sosiaalisen elämän kaltaisia luokitteluja on käytetty aiemminkin (Muffels & Headey 2013; Van Ootegem & Verhofstadt 2012), ja voidaan ajatella, että toimintamahdollisuusteoria ottaa huomioon ympäristön hyvinvoinnin tuottajana. Senin mallissa toimintamahdollisuuksien määrittäminen tilannekohtaisesti ja julkisen osallistumisen kautta (Sen 2005, 8) osoittaa spesifin ympäristön, kuten tietyn kaupungin, merkitystä hyvinvoinnin mahdollisuuksille. Nussbaumin (2000, 78–80) nimeämistä keskeisistä toimintamahdollisuuksista ”elämä suhteessa muihin lajeihin”, ”yhteys muihin” ja ”oman ympäristön hallinta” voidaan nähdä ympäristöpainotteisina toimintamahdollisuuksina, joissa hyvinvointi toteutuu yksilöissä, mutta tarvitsee ympäristössä tuotettua sosiaalista perustaa olemassaololleen.

Vastaavasti kuin itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteksen kohdalla, esittelen seuraavaksi suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen kuuluvat, aineistoon perustuvat kategoriat esimerkkeineen ja peilauksineen teorioihin.

5.2.1 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Osallistumisen ja vaikuttamisen kategoria voidaan käsittää hyvinvoinnille tärkeäksi jo siksi, että osallistuvaan budjettiin osallistuminen itsessään on tähän kategoriaan kuuluvaa toimintaa. Kuten suuressa osassa kategorioista, myös osallistumisen ja vaikuttamisen kohdalla korostuu aineiston perusteella ajatus mahdollisuuksista toimia, ja niiden merkittävydestä hyvinvoinnille. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa oman elinympäristön asioihin antaa yksilölle toimijuutta muovata hänen ympäristöstään oman käsityksen mukaista hyvinvointia tuottavaa, sekä tilaisuuksia olla mukana paikallisyhteisön toiminnassa ja tuntea yhteyttä muihin.

Käsitellessä osallistumisen ja vaikuttamisen suhdetta hyvinvointiin voidaan siis ajatella, että se on itsessään hyvinvointia luovaa ja toimijuutta vahvistavaa. Lisäksi se voi vahvistaa asukkaiden hyvinvointia myös välillisesti, mikäli asukkaat voivat vaikuttaa siihen, millaisia hyvinvointia tuottavia asioita, kuten palveluita tai aktiviteetteja, heidän ympäristöönsä kuuluu. Olennaisena osana osallistumiseen kuuluu myös kysymys aidon ja näennäisen osallistumisen eroista, mitä käsiteltiin aiemmin osallistuvan budjetoinnin esittelyn yhteydessä. Tämä teema korostui myös osassa kategoriaan sisältyvistä ilmaisuihin. Osallistumisen ja vaikuttamisen kategoria sisältyy suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen, koska osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tukeminen kohdistuu ensisijaisesti ympäristön rakenteisiin ja niiden antamiin mahdollisuuksiin. Hyvinvoinnin voidaan tässä kategoriassa nähdä syntyvän, kun yksilö voi olla aidosti osallistuvassa ja vaikuttavassa vuorovaikutuksessa ympäristöönsä, ja vastuu tämän toteutumisesta on pääsääntöisesti ympäristön tarjoamilla mahdollisuuksilla. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia tukemalla tuetaan samalla mahdollisuutta olla toimijuuteen kannustavassa suhteessa ympäristöön.

Aineistossa osallistumisen ja vaikuttamisen merkitys hyvinvoinnille korostui kahdella eri tavalla. Tavot heijastavat aiemmin mainitsemaani ajatusta siitä, että osallistuminen ja vaikuttaminen voivat tukea hyvinvointia sekä itsessään että välillisesti. Ensinnäkin osassa kategoriaan kuuluvista ilmaisuihin hyvinvointia edistävänä tekijänä korostui se, että lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus osallistua vaikuttamiseen, sekä tarpeeksi tietoa siitä. Tällöin idea

itsessään koski nimenomaan osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä esimerkiksi tiedon vahvistamisen kautta. Esimerkkejä tällaisista ilmaisuista ovat muun muassa *"jokaisella lapsella pitäisi olla elämäntilanteesta huolimatta mahdollisuus olla mukana kaikessa nuoria koskevissa päätöksissä. Jokaisen pienenkin lapsen huomiota on kuunneltava, ja jokaisen toiveita, ja mahdollisia muutoksia pitää kuunnella."* (E2), *"Taiteilijat ja kaupunkisuunnittelu voisivat organisoida lapsille ja nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa kaupunkiympäristöön."* (E143) ja *"Tytöt tarvitsevat mahdollisuuden osallistua matalan kynnyksen toimintaan. Tytöt ja nuoret naiset kaipaavat demokratiakasvatusta. Tytöt haluavat myös tietoa, kuinka he voivat vaikuttaa Tampereen ja Suomen poliittisessa järjestelmässä."* (E317).

Kategoriaan kuuluvista ilmaisuissa korostuivat kuitenkin eniten ideat, joissa varsinainen idean aihe ei liittynyt osallistumiseen ja vaikuttamiseen, mutta joissa korostettiin, kuinka tärkeää on, että lapset ja nuoret pääsevät itse osallistumaan ja vaikuttamaan ehdotetun toiminnan, esimerkiksi harrastuksen tai tapahtuman, suunnitteluun tai toteuttamiseen. Tällaisissa ilmaisuissa omaehtoisuus ja aidosti lapsista ja nuorista itsestään lähtevä toiminta nähdään hyvinvoinnin tekijänä. Tämä ajatus nousi esiin esimerkiksi ilmaisuissa *"Lapset ja nuoret osallistuvat luontoleikkipaikan toteuttamiseen kuten siementen kylvämiseen tai puiden istuttamiseen."* (E47), *"Korttelijuhlan suunnittelu olisi jo itsessään osallistavaa, sillä järjestelyihin mukaan kutsuttaisiin esimerkiksi läheisiä koululuokkia ja päiväkotiryhmiä. Lapset ja nuoret ovat omien ikäryhmiensä parhaita asiantuntijoita, joten he pääsisivät osallistumaan päätöksentekoon."* (E245) ja *"Kaikesta parasta olisi jos järjestää porukka joka kysyisi nuorisolta ja lapsilta ulkona mikä olisi hyvä idea. Silloin olisi helppo keksiä mitä voi järjestää."* (E355).

Osallistumisen ja vaikuttamisen kategoria tuo suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen siis tärkeän näkökulman, joka korostaa, kuinka tärkeää yksilön ja ympäristön välisen suhteen vastavuoroisuus on. Ympäristö eittämättä vaikuttaa yksilön hyvinvointiin, mutta on olennaista, että myös yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa ympäristöönsä hyvinvointia edistävasti. Varsinkin ilmaisut, joissa toiminnan toteuttamisen tai suunnittelun omaehtoisuus korostuvat osoittavat aidon osallistumisen tärkeyttä. Toiminnan nähdään edistävän hyvinvointia, mikäli se lähtee aidosti lasten ja nuorten tarpeista. Voidaan ajatella, että osallistuva budjetointi ja sen tapa toteuttaa päätöksentekoa asukkaiden omista ehdotuksista ja tarpeista, on yksi tapa tällaisen hyvinvoinnin edistämiseen, vaikkakin ajatusta osallistuvan budjetoinnin aidosti

tasavertaisista osallistumismahdollisuuksista on kritisoitu (ks. osallistuvaa budjetointia käsittelevä luku). Vastaavasti voidaan tulkita, että omaehtoisuuden tärkeyttä korostavat ilmaisut osoittavat implisiittisesti sitä, että toiminnan olemassaolo itsessään ei riitä hyvinvoinnin lisäämiseksi, mikäli toiminta ei tosiasiallisesti rakennu lapsista ja nuorista itsestään käsin.

Allardtin HLB-jaotteluun peilaten osallistumisen ja vaikuttamisen kategoria osuu merkittävän paljon yhteen being-ulottuvuuden kanssa, vaikka se sijoittuukin loving-ulottuvuutta lähtökohtaisesti korostavaan suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisääminen lisää being-ulottuvuuteen sisältyviä yksilön poliittisia resursseja, mutta sen voidaan nähdä syvemmällä tasolla myös antavan yksilölle päätöksentekovallan ja toimijuuden edistämisen kautta lisää arvonantoa ja korvaamattomuuden kokemusta yhteisöstä ja yhteiskunnasta käsin (vrt. Allardt 1976).

Voidaan ajatella, että tarve aidolle ja omaehtoiselle osallistumiselle on samalla nimenomaan tarve olla tunnustetusti arvokas suhteessa ympäristöön. Tällöin hyvinvoinnille olennaisia tarpeita sekä niitä tyydyttäviä toimintoja ei sanella pelkästään ulkopuolelta, vaan yksilö voi osallistua itse niiden määrittelyyn. Osallistumisen ja vaikuttamisen kategoria ei kuitenkaan ole irrallaan loving-ulottuvuudestakaan, sillä yksilön arvon ja osallistumiskyvyn yhteisönsä toimintaan voidaan nähdä lisäävän hyvinvointia myös paikallisyhteisyyden kautta (vrt. em.), kun asukkaat pääsevät yhdessä jakamaan ajatuksiaan ja mielipiteitään esimerkiksi asuinalueeseensa vaikuttamisessa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että osallistumisen perimmäinen vaikutus hyvinvoinnille liittyy enemmän being-ulottuvuuteen ja yksilön korvaamattomuuteen, kun taas loving-ulottuvuus ei välttämättä niinkään painota yksilön suhdetta yhteiskuntaan, kuin esimerkiksi hänen läheisiinsä.

Doyalin ja Goughin tarveteoriassa osallistumisen ja vaikuttamisen merkitys hyvinvoinnille ilmenee sekä autonomian perustarpeessa että ajatuksessa yhteisön elämänmuotoon osallistumisesta hyvinvoinnin perimmäisimpänä kriteerinä (Doyal & Gough 1991). Mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa ympäristöön voidaan nähdä olevan selkeästi riippuvainen siitä, että yksilöllä on ymmärrys omista toiminnan ja valinnan mahdollisuuksistaan, kuten Doyal ja Gough (em. 60) määrittelevät autonomian perustarvetta. Tässä korostuu aineistossakin ilmaistu ero aidon ja omaehtoisen osallistumisen sekä näennäisen osallistumisen välillä, sillä näennäiselle tasolle jäävä, ”ylhäältä alas” ohjattu asukkaiden osallistuminen ei kehitä asukkaiden kykyä omien

mahdolluuksiensa ymmärtämiseen samalla tavalla kuin se, että heillä on valta toimia hyvinvointia edistävästi omista tarpeistaan ja lähtökohdista käsin.

Voidaan ajatella, että tosiasiallisessa osallistumisessa ja vaikuttamisessa myös tieto ja ymmärrys yksilön mahdollisuuksista toimia suhteessa hänen ympäristöönsä kasvaa, jolloin se on lähempänä sekä Doyalin ja Goughin autonomian perustarpeen tyydyttämistä että suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen mukaista hyvinvoinnin lisäämistä. Tällöin vahvistuvat myös edellytykset yhteisön elämänmuotoon osallistumiselle, ja siten liikutaan Doyalin ja Goughin teorian mukaisesti kohti hyvinvointia päämääränä (vrt. em. 170). Toinen tapa soveltaa Doyalin ja Goughin tarveteoreettista ajattelua osallistumisen ja vaikuttamisen kategoriaan on nähdä erilaiset osallistumisen ja vaikuttamisen menetelmät kulttuurisesti vaihtelevina tapoina tyydyttää tarpeita. Tässä tavassa osallistumisen ja vaikuttamisen itseisarvoinen merkitys hyvinvoinnille saattaisi kuitenkin jäädä liiallisesti varjoon, sillä aineiston havaintojen perusteella osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien rooli hyvinvoinnin tuottajana on tärkeä itsessään, eikä ainoastaan silloin, kun sen kautta suunnitellaan tai toteutetaan jollain muulla tavalla hyvinvointia edistävää toimintaa. Tarpeiden tyydyttäjän sijaan aineiston valossa osallistumisen ja vaikuttamisen merkitystä on perustellusti mielekkäämpää tarkastella Doyalin ja Goughin teoriaan peilaten nimenomaan hyvinvoinnin perimmäisen kriteerin ilmenemismuotona.

Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat merkittävässä roolissa sekä Senin että Nussbaumin ajatuksissa toimintamahdollisuuksista, sillä juuri näiden mahdollisuuksien vahvistamisen ja varmistamisen kautta yksilön toimintamahdollisuuksien on mahdollista realisoitua. Tämä kategoria tuo myös silloin tällöin toisistaan eriäviä tarveteorioita ja toimintamahdollisuusteorioita lähemmäs toisiaan, sillä mahdollisuudet hyvinvointia lisäävälle toiminnalle korostuivat tässä kategoriassa myös tarveteorioihin peilaten: Allardtin kohdalla mahdollisuudet liittyivät ennen kaikkea yksilön arvokkuuden tunnistamiseen, kun taas Doyalin ja Goughin teoriassa kyse on autonomian perustarpeesta. Tämä osoittaa sitä, että toimintamahdollisuusteoria ei ainakaan tutkimukseen soveltaessa ole välttämättä kilpailija tarveteorioille, vaan hyvinvoinnille olennaiset tarpeet voivat ajoittain vaikuttaa hyvin samantilaisilta kuin toimintamahdollisuudet, varsinkin kun kyse on yksilöiden valtaistamisesta ja siten vastavuoroisen suhteen ympäristön ja yhteiskunnan kanssa tukemisesta. Tällöin tarpeet näyttäytyvät nimenomaan mahdollisuuksina.

Voidaan ajatella, että Senin ja Nussbaumin toimintamahdellisuusteorioiden ajatuksissa osallistumista ja vaikuttamista vahvistava, sosiaalipoliittinen ja aktivistinen mentaliteetti on tarveteorioita selkeämmin läsnä. Esimerkiksi Sen (2005, 8) korostaa, että toimintamahdellisuudet tulisi ylipäättäänkin määritellä julkisen osallistumisen kautta. Nussbaum (2000, 79–80) kuvailee yhteyttä muihin itsekunnioituksen turvaavaksi sosiaalisiksi perustaksi määritellään sitä olennaiseksi toimintamahdellisuudeksi. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa on siis samalla mahdollisuus määritellä ja lausua ääneen omalle hyvinvoinnille tärkeitä tekijöitä, jolloin hyvinvointia on ylipäättään mahdollista tunnistaa muutenkin kuin ”ylhäältä käsin”, valmiiksi annettujen määritelmien kautta. Tämä puoltaa vahvasti Senin ajatusta toimintamahdellisuuksien etukäteisestä määrittelemättömyydestä, mutta toisaalta Nussbaumin poliittis-aktivistinen painotus nostaa osallistumisen ja vaikuttamiseen tärkeään rooliin, vaikka toimintamahdellisuuksia pyrittäisiinkin etukäteen nimeämään. Valtaistaminen osallistumisen ja vaikuttamisen kautta on aineiston kohderyhmää ajatellen olennaista myös siksi, että ilmaisuissa on kyse nimenomaan lasten ja nuorten osallistumisesta. Nämä ryhmät ovat perinteisesti ajateltuja vähempivaltaisiksi ja passiivisemmiksi toimijoiksi aikuisiin verrattuna. Nussbaumin ajatukseen peilattuna voidaan ajatella, että osallistumisen ja vaikuttamisen kautta sosiaalista perustaa voidaan kehittää, ja sitä kautta vahvistaa lasten ja nuorten itsekunnioitusta sekä ”täysvaltaisen ihmisyyden” toteutumista. Samaa ajatusta voidaan soveltaa myös Allardtin being-ulottuvuuden teemaan yksilön arvosta ja korvaamattomuudesta, joita osallistumisen ja vaikuttamisen kautta vahvistetaan.

5.2.2 Yhdessäolo ja yhteisöllisyys

Sosiaalisten suhteiden olemassaolo ja yhteisöön kuuluminen ovat usein hyvinvoinnille tärkeiksi nähtyjä tekijöitä, joten ei ole yllättävää, että ne muodostuvat omaksi kategoriakseen tässäkin analyysissä. Aiemmista kategorioista esimerkiksi tasavertaisuus sekä edellinen osallistumisen ja vaikuttamisen kategoriat ovat osaltaan yhteyksissä myös yhdessäoloon ja yhteisöllisyyteen. Teemasta oli silti luontevaa luoda oma kategoriansa aineiston pohjalta, sillä monet läheisten suhteiden tärkeyttä ja ylipäättään toisten ihmisten kanssa olemista korostavat tekijät näyttäytyivät hyvinvoinnille olennaisina.

Tämä kategoria sisältää siis ennen kaikkea ilmaisia, joissa hyvinvoinnin nähdään syntyvän mahdollisuuksista olla tekemisissä muiden kanssa sekä luoda ja ylläpitää ihmissuhteita. Sen erottaa muista ihmisten välisiin suhteisiin liittyvistä kategorioista emotionaalisen läheisyyden ja yhdessä olemisen mahdollisuuksien painotus, verrattuna esimerkiksi aiempaan osallistumisen ja vaikuttamisen kategoriaan, jossa ihmisten välistä suhdetta käsiteltiin ennemminkin vallan jakautumisen kautta. Itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteen hyvinvoinnin tukemisen kategoriaan verrattuna yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategoriaan kuuluu läheissuhteissa rakentuva hyvinvointi, kun taas hyvinvoinnin tukemisessa kyse oli enemmänkin institutionaalisten tahojen tarjoamasta keskusteluavusta ja vastaavasta tuesta.

Yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategoria sisältyy suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen, sillä läheisten ihmissuhteiden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksia edistävän toiminnan kohteen nähdään pääasiassa olevan ympäristössä. Kategoriassa pyritään vaikuttamaan ympäristöön niin, että sen rakenteet ja toiminta pystyvät antamaan mahdollisuuksia ihmisten yhdessäoloon. Ihmissuhteet ja yhteisöllisyys rakentuvat ympäristön mahdollisuuksien kautta. Tällöin voidaan nähdä, että yhdessäolon ja yhteisöllisyyden tuottama hyvinvointi syntyy siitä, että ympäristö sallii yksilön olla siihen ihmissuhteita luovassa ja ylläpitävässä suhteessa. Toisin sanoen tässä kategoriassa, kuten suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteessä ylipäättäänkin, ympäristö luo hyvinvointia, joka sitten ilmenee yksilöiden elämässä erilaisin tavoin. Yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian tausta-ajatuksessa on myös samoja piirteitä kuin toiseen hyvinvointikäsitteeseen kuuluvassa tasavertaisuuden kategoriassa. Erona on kuitenkin, että tasavertaisuus näyttäytyi ilmaisuisissa ennen kaikkea itsenä olemisen toteutumisen väylänä, kun taas yhdessäolo ja yhteisöllisyys liittyi vahvemmin yhteisyyden tunteeseen ja elämän jakamiseen toisten ihmisten kanssa, eli suhteessa ympäristöön, joskin tasavertaisuus on eittämättä olennainen aspekti myös sen toteutumisessa.

Aineistossa yhdessäoloon ja yhteisöllisyyteen kytkeytyvien ilmaisujen kirjo oli laaja. Kategorian ilmaisuista moni liittyi läheisten ihmissuhteiden rakentamisen ja ylläpitoon, ennen kaikkea perheen kesken sekä toisten lasten ja nuorten kanssa. Yhteinen aika perheen kanssa nähtiin joissain ilmaisuisissa itseisarvoisesti hyvinvoinnille tärkeäksi, jolloin läheiset, hyvinvointia tuottavat ihmissuhteet ja yhdessäolon mahdollisuudet sijoitetaan usein perheeseen. Esimerkkejä tällaisista ilmaisuista ovat ”*Olisi mahtavaa jos koko perhe voisi viettää aikaa yhdessä, helposti saavutettavassa sijainnissa, jossa on jo puistoaluetta*

olemassa.” (E19), *”Espoon Roihuvuorella on kaunis kirskikkapuupuisto, joka keväisin hurmaa erityisesti lapsiperheet, mutta varmasti myös nuoret ja vanhukset. -- Puistossa lapsilla ja nuorilla olisi tilaa tavata isovanhempia myös sellaisina aikoina.”* (E42) ja *”Nyt koululaiset harrastavat iltaisin mikä taas syö perheen yhteisen ajan.”* (E332). Ihmissuhteiden ylläpito ja yhdessäolo perheen kesken nähtiin siis hyvinvoinnille merkittäväksi.

Lisäksi monia pääsisällöltään aiemman hyvinvointikäsitteeseen kuuluvia harrastusmahdollisuuksiin ja muihin vastaaviin liittyviä ideoita perusteltiin myös yhteisöllisyyden vahvistamisen näkökulmasta. Tällöin kyse oli useimmiten lasten ja nuorten tutustumisesta toisiinsa harrastusten ja vastaavien kautta, kuten ilmaisuisa *”Ulkotrampoliinipuisto lisäisi lasten ja nuorten hyvinvointia esimerkiksi siten, että se on liikunnallista ja siellä voisi saada uusia kavereita, joilla on samoja kiinnostuksen kohteita.”* (E27), *”Toivomme lisää ulkoliikuntamahdollisuuksia lapsille. -- Kavereiden kanssa olisi tekemistä ja se parantaisi sekä fyysistä, että psyykkistä terveyttä.”* (E86) ja *”Keppihevostelu on kovaa kuntoilua ja lasten/nuorten suosiossa. Yleinen paikka harrastaa olisi hieno juttu ja samalla harrastajat tapasivat toisiaan.”* (E241). Kuten näistä esimerkeistä voidaan huomata, yhdessäolon ja yhteisöllisyyden nähdään usein olevan hyvinvoinnin tekijä muun toiminnan, kuten harrastamisen, lomassa, vaikka itse toiminnan ydinfunktio ei olisikaan esimerkiksi toisiin tutustumisessa.

Joissain ilmaisuisa yhdessäolon ja yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnin tekijänä, ja siten myös sen edistämisen tärkeys, esiintyi suuremmissa roolissa kuin muun toiminnan ohessa hyvinvoinnin tuottajana, kuten ilmaisuisa *”Kiinnitetään kouluissa enemmän huomiota yksinäisten auttamiseen. Yritetään sekoittaa kaveriporukoita esimerkiksi järjestämällä päivä, jossa koko koulu leikkii/pelaa/oppii yhdessä. Silloin myös eri vuosiluokkien ihmiset tutustuvat toisiinsa.”* (E289) ja *”Toteutetaan sovellus, mihin tamperelaiset alaikäiset voivat kirjautua ja esittäytyä ja missä he voivat etsiä ja löytää uusia kavereita, joita kiinnostaa samankaltaiset asiat kuin heitä itseään.”* (E312). Yksi muutamassa ilmaisuisa mainittu yhdessäoloon ja yhteisöllisyyteen liittyvä hyvinvoinnin edistämisen piirre oli myös kiusaamisen ehkäiseminen, kuten ilmaisuisa *”Mielestäni olisi tärkeää panostaa enemmän koulukiusaamisen vastaisuuteen.”* (E178) ja *”Koulukiusaamisella voi tunnetusti olla pitkäaikaisia ja vakavia vaikutuksia nuorten elämäään ja satsaukset sen estämiseksi ovat varmasti paikallaan.”* (E180). Kaikkiaan voidaan todeta, että yhdessäolon ja yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnille korostui aineistossa sekä harrastusten oheisvaikutuksena että itsessään tavoiteltavana päämääränä.

Allardtin hyvinvointiteorian loving-ulottuvuus on ytimeltään hyvin lähellä yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian heijastamaa käsitystä hyvinvoinnista. Loving-ulottuvuuden osatekijöistä varsinkin perheyhteisyys ja ystävyysuhteet (Allardt 1976) ovat juuri sellaisia hyvinvoinnin tekijöitä, joita tähän kategoriaan kuuluvissa ilmaisuihin käsitetään olennaisiksi. Lisäämällä perheen yhdessäolon mahdollisuutta voidaan luoda hyvinvointia perheyhteisyyden kautta, ja toisiin tutustumisen tai kiusaamisen ehkäisemisen edistävät mahdollisuuksia ystävyysuhteille. Vaikka loving-ulottuvuus on having- ja varsinkin being-ulottuvuuksiin verrattuna ollut kokonaisuudessaan vähemmän edustettuna aineistosta johdettuihin hyvinvointikäsitteisiin peilattaessa, tämän kategorian kohdalla sen merkitys hyvinvoinnille nousee voimakkaammin esiin.

Samanaikaisesti yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian teemat osoittavat HLB-jaottelun ulottuvuuksien limittäisyyttä ja mahdollisia kysymysmerkkejä sen soveltamisessa käytäntöön. Vaikka aineiston yhdessäolon ja yhteisöllisyyden ilmaisut osuvat selkeästi yhteen Allardtin loving-ulottuvuuden määritelmän ja osatekijöiden kanssa, tulkinnallisesti kategorian sisältämiä ilmaisuja voidaan liittää myös osaksi muita Allardtin jaottelun ulottuvuuksia. Monet yhdessäoloa ja yhteisöllisyyttä edistävästä ideoista liittyvät materiaalien resurssien lisäämiseen esimerkiksi harrastusympäristön parantamisen kautta, kuten aiemmassa ulkotrampoliinipuistoon liittyvässä esimerkissä. Tämän voidaan tulkita tarkoittavan, että loving-ulottuvuuden hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan having-ulottuvuuteen kuuluvia resursseja. Lisäksi yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kokemus hyvinvoinnin taustalla ei ole irrallinen being-ulottuvuudestakaan, sillä voidaan ajatella, että yhdessäolon ja yhteisöllisyyden perimmäinen hyvinvoinnin lähde liittyy yhtä lailla yksilön saamaan arvonantoon ja korvaamattomuuden kokemukseen (vrt. Allardt 1976). Sen sijaan, että ulottuvuudet olisivat vain keskenään osittain limittäisiä, tämän kategorian perusteella vaikuttaa siltä, että ulottuvuudet muodostavat myös jatkumon, jossa having-ulottuvuus koskee loving-ulottuvuuden edellyttämiä aineellisia resursseja, ja näiden riittävän toteutumisen kautta being-ulottuvuuden osatekijöiden luoma hyvinvointi mahdollistuu.

Vastaavanlainen limittäisyys saattaa ajoittain esiintyä myös Doyalin ja Goughin teoriaa sovellettaessa, mutta yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian kohdalla läheisten ihmissuhteiden ylläpidon ja toisiin tutustumisen merkitys yhdistyy selkeästi merkittäviin lähisuhteisiin yhtenä Doyalin ja Goughin (1991) nimeämistä välittävistä tarpeista. Allardtin ulottuvuuksiin verrattuna Doyalin ja Goughin ajatus perustarpeista, välittävistä tarpeista ja perimmäisistä hyvinvoinnin kriteereistä osoittaa hyvinvoinnin eri tekijöiden

jatkumomaisuutta eksplisiittisemmin. Tällöin se myös kytkeytyy yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian ilmentämään käsitykseen siitä, että yhdessäolo ja yhteisöllisyys tarvitsee aineellisten resurssien perustan – eli esimerkiksi harrastus- tai nuorisotiloja – toteutuakseen hyvinvointia edistävänä tekijänä.

Aineistosta johdettuihin hyvinvointikäsitteisiin ja kategorioihin peilattaessa voidaan myös todeta, että käytännössä Doyalin ja Goughin (em. 170) esittämä ”vuorovaikutus ja edellytykset osallistua yhteisön elämänmuotoon” vaikuttaa hyvin kaikenkattavalta hyvinvoinnin perimmäisenä kriteerinä, ja monet erilaiset hyvinvoinnin osatekijät voidaan liittää päämäärältään siihen. Yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategorian sisältämät näkökulmat voidaan nähdä tapoina pyrkiä tämän kriteerin täyttämistä kohti. Tässä sosiaalista hyvinvointia korostavassa kategoriassa Doyalin ja Goughin perimmäisen hyvinvoinnin kriteerin voidaan nähdä olevan jopa selkeämmin läsnä ja tavoittelun kohteena moneen muuhun hyvinvointikäsitteiden kategoriaan verrattuna.

Toimintamahdollisuusteoriaan peilaten erilaiset tavat olla yhdessä muiden ihmisten kanssa ja tutustua uusiin ihmisiin voidaan nähdä toimintoina, jolloin ylipäätään mahdollisuutta olla sosiaalisessa kontaktissa toisiin voidaan nimittää yhdeksi hyvinvoinnille tärkeäksi toimintamahdollisuudeksi. Aineiston ilmaisut puoltavat tätä ajatusta, sillä niissä korostuu nimenomaan sosiaalisten kontaktien mahdollisuuden tärkeys, eikä niinkään se, mitä yksilöt valitsevat tosiasiasa tehdä. Voidaan ajatella, että kaupunkitasolla tehtävien päätösten ja kehitystoimenpiteiden funktio sosiaalisen kanssakäymisen edistämässä onkin nimenomaan mahdollisuuksien järjestäminen. Mikäli toimintamahdollisuudet nähdään pääomina Muffelsin ja Headeyn (2013) tapaan, yhdessäolon ja yhteisöllisyyden luomaa hyvinvointia voidaan operationalisoida ennen kaikkea sosiaalisena pääomana. Aiempi tutkimus osoittaa, että vaikka toimintamahdollisuuksia ei olisi etukäteen määriteltä, ihmissuhteet toistuvat useissa operationalisointi- ja soveltamistavoissa (esim. Dang 2014; Robeyns 2006). Tämä havainnollistaa aineistossakin esiin nousutta ihmissuhteiden olemassaolon universaalilta vaikuttavaa tärkeyttä hyvinvoinnille.

Yhdessäolon ja yhteisöllisyyden mahdollista universaalista tärkeyttä hyvinvoinnille kuvastaa myös Nussbaumin (2000) määrittelemiin keskeisiin toimintamahdollisuuksiin kuuluva ”yhteys muihin” -toimintamahdollisuus, johon yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kategoria liittyy. Nussbaum nostaa tämän toimintamahdollisuuden erityisen olennaiseksi. Kaiken kaikkiaan huomioiden sekä aineiston ilmaisut yhdessäolon ja yhteisöllisyyden merkityksestä hyvinvoinnille että sosiaalisten suhteiden suuren roolin teorioissa, voidaan todeta, että

kyseessä on yksi hyvinvoinnin merkittävimmistä tekijöistä. Lisäksi vaikuttaa siltä, että yhdessäolon ja yhteisöllisyyden hyvinvointia tuottavaa vaikutusta voidaan tukea edistämällä myös toimintaa, jossa esimerkiksi toisiin tutustumisen mahdollisuudet syntyvät ikään kuin oheistuotteina.

5.2.3 Luontosuhde ja ympäristönsuojelu

Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteiden viimeisessä kategoriassa, luontosuhteessa ja ympäristönsuojelussa, korostui ympäröivän luonnon, ekologisuuden sekä luonnon parissa ja sen hyväksi toimimisen merkitys hyvinvoinnille. Ilmastonmuutoksen ja ekologisen kestävyuden ollessa ajankohtaisia teemoja myös hyvinvointiin ja kaupunkisuunnitteluun liittyvissä keskusteluissa ei ole yllättävää, että ne nousivat huomionarvoiseen rooliin myös tässä analyysissä. Luontosuhteen ja ympäristönsuojelun ottaminen mukaan hyvinvointikäsitteiden ja hyvinvoinnin tekijöiden käsittelyyn rakentaa hyvinvoinnista entistä kokonaisvaltaisempaa ja laaja-alaisempaa kuvaa.

Koska aiemmissa kategorioissa luontosuhteen ja ympäristönsuojelun merkitystä hyvinvoinnille ei juurikaan käsitelty, nämä teemat muovautuivat luontevasti omaksi kategoriakseen. Aineistossa luonnon kanssa ja sen hyväksi toimiminen eri tavoilla nousi kuitenkin esiin määrällisesti suhteellisen paljon, mikä osoittaa teeman tärkeyttä sekä luultavasti myös peilaa sen näkyvyyttä ajankohtaisessa keskustelussa. Luontosuhteen ja ympäristönsuojelun kategoria kuuluu suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeseen, sillä siinä hyvinvoinnin tekijät liittyvät nimenomaan suhteeseen ympäristön kanssa. Hyvinvoinnin edistämisen nähdään tässä kategoriassa tapahtuvan usein ympäristöön kohdistettujen toimintojen, kuten lähiluonnon ylläpidon tai ylipäättään ekologisen kestävyuden mahdollistamisen, kautta. Luonnon tila ja mahdollisuudet päästä olemaan sen kanssa aktiivisessa suhteessa vaikuttavat siis yksilön hyvinvointiin, ja luonto nähdään hyvinvoinnin lähteenä.

Kategoriaan kuuluvien ilmaisujen perusteella luontosuhteen ja ympäristönsuojelun merkitystä hyvinvoinnille voidaan jakaa karkeasti ainakin kahteen näkökulmaan. Yksi tapa käsittää luonnon merkitystä hyvinvoinnille on käsitys ekologisesta toiminnasta hyvinvoinnin tekijänä. Tällaisissa ilmaisuissa voidaan nähdä tausta-ajatus, jossa ekologisesti eläminen ja

ympäristöä ja luontoa suojelemaan toimintaan osallistuminen luovat samalla hyvinvointia luontosuhteen kautta. Ekologisen toiminnan merkitystä hyvinvoinnille korostavia aineiston ilmaisuja ovat esimerkiksi *"Tämä antaisi nuorelle sukupolvelle tottumuksia käyttää ilmastoystävällisiä joukkoliikkenteen ajoneuvoja, ja nämä tavat voisivat pysyä jopa aikuisuuteen asti."* (E10) ja *"Minusta julkisilla paikoilla pitäisi olla enemmän mahdollisuuksia kierrättää -- Tämä on myös yksi hyvä ja ennen kaikkea helppo ympäristöteko."* (E63). On huomionarvoista, että toisin kuin esimerkiksi aiempien kategorioiden painottamien ihmissuhteiden tai osallistumismahdollisuuksien suhteen, ekologisen toiminnan ei aina mainita eksplisiittisesti olevan hyvinvointia lisäävä tekijä. Voidaan kuitenkin aineiston konteksti huomioon ottaen tulkita, että ilmaisuissa on pohjimmiltaan kyse hyvinvointia edistävien toimien ehdottamisesta, ja täten kaikkea ehdotettua voidaan pitää hyvinvoinnin tekijöinä. Tällöin myös toiminnan ekologisuus voidaan nähdä yhtenä toivottuna hyvinvoinnin tekijänä, vaikka sitä ei ilmaisuissa korostettaisikaan. Toisaalta joskus ekologisuuden hyvinvointivaikutusta voidaan sanoittaa myös eksplisiittisemmin, kuten ilmaisuissa *"Puut raikastaisivat kaupunki-ilmaa, joka toisinaan on ehkä vähän saasteista. Ja lisäksi ne ovat helpoin tapa hidastaa ilmastonmuutosta. -- Puut vähentävät stressiä, joten ne luultavasti auttaisivat myös nuorten mielenterveys ongelmiin. Ja tietysti myös ilmasto-ahdistuneita nuoria varmasti ilostuttaisi tieto edes sadan uuden puun taimen tai -siemenen istuttamisesta Tampereelle."* (E48) ja *"Toteutetaan koko Tampereen laajuinen nuorten ilmastotapahtuma. -- Ilmastotapahtuma vähentää nuorten ilmastoahdistusta antamalla konkreettisia keinoja vaikuttaa asiaan. Samalla se luo uskoa tulevaisuuteen."* (E147).

Toinen luontosuhteeseen ja ympäristönsuojelun kategoriaan kuuluva ilmaisutapa aineistossa liittyi luonnon parissa olemisen merkitykseen hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Nämä ilmaisut ovat usein selkeästi yhteydessä itsenä olemisen hyvinvointikäsitteeseen kuuluviin harrastusmahdollisuuksiin, sillä monet harrastuksia koskevista ilmaisuista liittyivät esimerkiksi luonnossa liikkumiseen. Luontosuhteen ja ympäristönsuojelun kategoriaan sisällytin kuitenkin ilmaisuja, joissa luontoaspekti korostui enemmän kuin esimerkiksi varsinainen harrastuksen muoto. Tällöin ne ovat myös lähempänä suhteessa ympäristöön olemisen hyvinvointikäsitteeseen. Esimerkkejä tällaisista ilmaisuista ovat muun muassa *"Seikkailupuiston tavoitteena olisi tarjota etenkin luontoelämyksiä kuntoilun lisäksi. Puistossa voisi hyödyntää ainutlaatuista maastoa, puustoa ja sijaintia sekä toteuttaa aktiviteetit metsää ja luontoa kunnioittaen."* (E14), *"Tämä lasten luontoelämys edistäisi monen ikäisten lasten hyvinvointia Tampereella tuomalla mahdollisuuden turvalliseen*

ulkoiluun ja uusiin elämyksiin luonnossa.” (E18) ja ”Rakennetaan lidesjärven rantaan pitkospuureitti, Vuohenoja-Palvaanniemestä ja Nekala-Viinikan puoleiseen päätyyn. Näin pääsee nauttimaan ainutlaatuisesta vesistöstä turvallisesti kaislikkoa ja sen eliöstöä sekä linnustoa ihailleen.” (E40). Luonnon parissa olemisen lisäksi myös luonnosta oppiminen ja sitä kautta oman luontosuhteen kehittäminen voidaan tulkita hyvinvointia lisääväksi: ”Oppilaat oppisivat hoitamaan kasveja, ottamaan vastuuta ja kasvattamaan kasveja. Tämä idea olisi loistava sillä tämän idean ohesta ehkä myös muuallakin pääsisi samanlainen idea toteamaan ja se olisi hyvä meidän maapallolle, että olisi paljon vihertävää luontoa.” (E64)

Luontosuhteen ja ympäristönsuojelun kategoria ei nouse esiin Allardtin hyvinvointiteoriassa ainakaan selkeästi. Allardtin (1976) nimeämissä ulottuvuuksien osatekijöissä ei mainita luontoon, ekologisuuteen tai ympäristöön tässä merkityksessä liittyviä aspekteja. Luonnon ja ympäristön merkitys hyvinvoinnille on siis paljon merkittävämmässä, tai ainakin ääneen lausutummassa, roolissa tässä hyvinvointikäsitteessä kuin Allardtin jaottelussa. Tämä voi olla yllättävääkin ottaen huomioon, että aiemmat kategoriat ovat osuneet usein selkeästi yhteen Allardtin ulottuvuuksien kanssa, ja HLB-jaottelu on vaikuttanut suhteellisen kokonaisvaltaiselta tavalta lähestyä hyvinvointia.

Toisaalta ulottuvuudet mahdollistavat tässäkin tapauksessa soveltamisen, jossa luontosuhteen ja ympäristönsuojelun merkitys huomioidaan. On esimerkiksi mahdollista tulkita, että kategoriaan kuuluvat hyvinvoinnin tekijät liittyisivät loving-ulottuvuuteen, jolloin yhteisyysuhteiden merkitystä laajennettaisiin toisista ihmisistä myös luontoon ja ympäristöön. Lisäksi näkökulmia, joissa luonto nähdään hyvinvoinnin resurssina esimerkiksi viihtyisyyden tai harrastusmahdollisuuksien kautta, voidaan yhdistää having-ulottuvuuteen. Tällöin luonto on yksi aineellinen, hyvinvointia tuottava resurssi. Aineiston perusteella luontosuhde ja ympäristönsuojelu vaikuttaa kuitenkin hyvinvoinnille perustavanlaatuisemmalta tekijältä kuin pelkältä resurssilta, varsinkin ekologisen toiminnan hyvinvointivaikutusta korostavissa ilmaisuissa. Voidaan siis kyseenalaistaa, onnistuuko Allardtin jaottelu ottamaan huomioon hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuuden (vrt. Allardt 1976, 51) ajankuvasta näkökulmasta, kun luonnon merkitystä ei ole erikseen nimetty alkuperäisiin ulottuvuuksien osatekijöihin. Allardtin pyrkimyskään ei ole ollut löytää lopullisesti yleistettäviä määritelmiä hyvinvoinnin osatekijöille (em. 26–28), mutta luonnon ja ympäristön merkitys on kasvanut niin suureksi, että nykyaikana sitä voidaan pitää kontekstisidonnaisuuden ylittävänä tekijänä hyvinvoinnille.

Alkuperäisessä Doyalin ja Goughin tarveteoriassa (1991) luonnon ja ympäristön merkitystä ei myöskään mainita perustarpeena tai välittävänäkin tarpeena, ainakaan eksplisiittisesti. Toisaalta luonnon ja ympäristön tilan voidaan nähdä olevan niin perustavanlaatuisesti olennaista hyvinvoinnille, että se lukeutuu molempien perustarpeiden sekä välittävienkin tarpeiden taustalle. Ilman tarpeeksi hyvässä tilassa olevaa ilmastoa, esimerkiksi tyydyttävän ruoan, veden ja asumisen saaminen ei toteudu. Vaikuttaa siltä, että aineistoon pohjautuva suhteessa ympäristöön olemisen hyvinvointikäsitteys korostaa tämän kategorian kautta luonnon ja ympäristön ajanmukaisesti oleellisempaa roolia, kuin vanhemmat tarveteoriat. Uudemmassa kirjassaan *Heat, Greed and Human Need* (2017) Gough nostaa kuitenkin luonnon ja ympäristön, ennen kaikkea ilmastonmuutoksen torjumisen ja kestävä kehityksen edistämisen, ajattelunsa keskiöön. Hän käyttää alkuperäistä Doyalin kanssa kehitettyä tarveteoriaa sovellettuna ilmastokriisiin ja siihen, miten tarpeita voidaan tyydyttää kestävästi. Tämä osoittaa tarveteorioiden muuntautumiskykyä eri konteksteihin, mutta samalla myös tarvetta soveltamiselle ja painopisteiden muutoksille ajanmukaisena pysymiseksi.

Luontosuhteen ja ympäristönsuojelun merkityksen korostumisen tässä hyvinvointikäsitteyksessä voidaan samalla nähdä osoittavan Senin ajatusta siitä, että spesifit toimintamahdollisuudet määritellään julkisen osallistumisen tuloksena. Tässä ajassa, ympäristöasioiden ollessa enemmän julkisen keskustelun ytimessä, niiden voidaan ajatella korostuvan myös hyvinvoinnin tekijöitä määriteltessä ja siten toimintamahdollisuuksien taustalla. Luonnon ja ympäristön kelvollinen tila ja kestävyys voivat olla monien yksittäisten toimintojen mahdollistajia, kuten aineistossa tuli ilmi esimerkiksi harrastuksiin liittyen. Ekologisesti toimiminen ylläpitää näitä toimintamahdollisuuksia ja siten tukee hyvinvoinnin mahdollisuuksia.

Nussbaumin (2000) listaamista keskeisistä toimintamahdollisuuksista ennen kaikkea ”elämä suhteessa muihin lajeihin” on tulkittavissa luontosuhteen ja ympäristönsuojelun kategorian painotuksia tukevaksi näkökulmaksi. Mikäli tämä nimetty toimintamahdollisuus liitetään luontoon ja ympäristöön, sen voidaan tosin nähdä lukeutuvan yhtä lailla erityisen olennaisiin toimintamahdollisuuksiin kuin Nussbaumin nimeämien yhteyden muihin ja järjenkäytön (em. 78–80). Varsinkin nykykäsitteiden sekä tämän aineistosta muodostetun kategorian valossa voidaan ajatella, että luonnon ja ympäristön kestävyys heikentymisestä voi seurata toimintojen valitsemisen mahdollisuuksille merkittäviä ongelmia. Mahdollisuuksien valitsemisen voidaan tulkita edellyttävän toimintakykyistä yhteiskuntaa, jolle esimerkiksi

ilmastokriisin vakavimmat skenaariot saattaisivat olla selkeänä uhkana. Voidaan ajatella, että aineistossa korostunut ekologisen toiminnan merkitys hyvinvoinnille liittyy myös tapaan turvata hyvinvointia tuottavien toimintamahdollisuuksien olemassaoloa. Tällöin ekologisuuden hyvinvointivaikutus nousee hyvin keskeiseksi ja perustavanlaatuiseksi.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen osatekijöistä ”Mun Tampere” -osbuun lähetettyjen ideoiden kuvauksista muodostuu. Olennaista oli myös verrata näitä käsityksiä vakiintuneempien hyvinvointiteorioiden näkemyksiin hyvinvoinnista, jotta aineistosta johdettuja käsityksiä voidaan yhdistää laajempaan pohdintaan hyvinvoinnin käsitteestä ja sen sisällöstä. Tutkimukseni sisällönanalyysin perusteella ”Mun Tampere” -osbuun lähetettyjen ideoiden kuvauksista voitiin muodostaa kaksi hyvinvointikäsitystä, jotka nimesin itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeksi ja suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteeksi.

Itsenä olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteessä hyvinvoinnin mahdollisuudet liittyivät yksilön toimintaan, kehittymiseen ja hänen itsensä toteuttamiseen. Tällöin myös hyvinvointia edistävää toimintaa käsiteltiin ensisijaisesti yksilön kautta. Suhteessa ympäristöön olemisen mahdollisuuksien hyvinvointikäsitteessä hyvinvoinnin mahdollisuudet keskittyivät yksilön suhteeseen ympäristönsä kanssa, ja hyvinvoinnin vahvistamisen nähtiin tapahtuvan ympäristössä enemmän kuin yksilön sisäisesti. Molempia käsityksiä yhdisti ajatus olemisen mahdollisuuksien tärkeydestä, mikä kuvastaa samalla osallistuvan budjetoinnin tulevaisuus- ja kehittämisorientaatiota. Molemmat hyvinvointikäsitteet sisälsivät alakategorioita, jotka kuvasivat tarkemmin käsityksiin sisältyviä hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja osatekijöitä.

Hyvinvointikäsitteet eivät olleet keskenään vastakkaisia, vaan ne limittyivät keskenään enemmän tai vähemmän kategoriasta riippuen. Muutamissa kategorioissa, kuten tasavertaisuudessa ja hyvinvoinnin tukemisessa, rajanveto käsityksiin kuulumisen välillä oli häilyvämpi. Tällöin kategoria olisi saattanut sopia kumpaan tahansa käsitteeseen riippuen tulkinnasta, ja luokittelu perustui merkittävin osin omiin tulkinnallisiin näkökulmiini. Tämä oli odotettavissa, ja käsittelin tätä jo etukäteen myös laadullisen tutkimuksen lähtökohtia käsittelevässä luvussa. Hyvinvointikäsitteiden keskinäistä vertailua ja yksittäisten kategorioiden käsitteiden alle luokittelua olennaisemmaksi tutkimustulokseksi hyvinvoinnin käsittelemisen suhteen osoittautui ajatus hyvinvoinnin rakentumisesta sekä yksilössä ja ympäristössä että niiden välisessä suhteessa tarjolla olevien mahdollisuuksien kautta.

Kaiken kaikkiaan voidaan ajatella, että aineistosta muodostettujen käsitysten ja niiden yhteyden perusteella hyvinvointi siis rakentui sekä yksilön mahdollisuuksissa omannäköiseen elämäänsä että ympäristön kautta yksilöön kanavoituen. Ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ovat merkittäviä hyvinvoinnille silloinkin, kun hyvinvointi realisoituu yksilön tasolla, jolla se lopulta on helpoiten huomattavissa ja mitattavissa. Ympäristön vaikutus yksilön hyvinvoinnille korostui tutkimuksessa myös esimerkiksi yhdessäolon ja yhteisöllisyyden sekä luontosuhteen ja ympäristönsuojelun tärkeyden myötä. Tutkimuksesta voitiin havaita, että yksilön hyvinvoinnin toteutumisen nähtiin tarvitsevan perustavanlaatuisia edellytyksiä, kuten yhteyttä toisiin ihmisiin ja tarpeeksi hyvää luonnon ja ympäristön tilaa. Lisäksi yksilön mahdollisuudet toteuttaa itseään ilmaisemalla, harrastamalla, oppimalla ja jakamalla ajatuksiaan toisten kanssa näyttäytyivät hyvinvoinnille olennaisina tekijöinä.

Pohdin hyvinvointiteorioiden ja aineistosta johdettujen hyvinvointikäsitteiden yhteyksiä jo aiemmin kategorioita esitellessäni. Tiivistettynä yhteyksiä oli pääpiirteittäin selkeästi löydettävissä, ja hyvinvointiteorioiden ilmentämät käsitteet hyvinvoinnista tukivat aineistosta johdettuja hyvinvointikäsitteitä. Aineistosta löydettyjä hyvinvoinnin tekijöitä oli usein mahdollista sovittaa esimerkiksi Allardtin HLB-ulottuvuuksiin, Doyalin ja Goughin nimeämiin tarpeisiin sekä Nussbaumin määrittelemiin keskeisiin toimintamahdollisuuksiin. Senin ajatus etukäteen määrittelemättömistä toimintamahdollisuuksista tuki tutkimukseni ajattelutapaa siinä mielessä, että tärkeitä toimintamahdollisuuksia voitiin tässäkin tutkimuksessa määritellä aineistosta käsin. Ylipäätään aineiston hyvinvointikäsitteiden ajatus mahdollisuuksien ensisijaisesta tärkeydestä verrattuna siihen, mitä kukin asukas valitsee tehdä, yhdistyi vahvasti toimintamahdollisuusteoriaan.

Tutkimuksen hyvinvointikäsitteiden ja vakiintuneiden hyvinvointiteorioiden välinen yhteys osoittaa, että teorioita voidaan soveltaa peilaamalla kontekstisidonnaisia käsitteitä hyvinvoinnista niihin. Vakiintuneitakin hyvinvointiteorioita voidaan hyödyntää spesifeihin aineistoihin myös ilman, että aineistosta johdetut käsitteet jäisivät sivuosaan. Lisäksi teorat vaikuttivat suurimmalta osin ajanmukaisilta, ja niiden maalaama kuva hyvinvoinnista tarpeeksi kokonaisvaltaiselta, että niiden vertaaminen aineistosta johdettuihin käsitteisiin oli luontevaa. Voidaan tulkita, että hyvinvoinnin käsitteestä ja sen ulottuvuuksista on olemassa konsensus, joka näyttäytyy sekä teorian että käytännön tasolla. Asukkaiden käsitysten heijastamat subjektiiviset kokemukset hyvinvoinnille tärkeistä asioista rinnastuivat myös objektiivisuuteen pyrkiviin teorioihin.

On kuitenkin huomattavaa, että viimeiseksi esitellyn luontosuhteen ja ympäristönsuojelun kategorian ilmentävä ekologisuuden tärkeys hyvinvoinnille ei korostunut yhtä selkeästi hyvinvointiteorioissa kuin tutkimuksen hyvinvointikäsitteissä. Tämän voidaan nähdä osoittavan sitä, että hyvinvoinnin käsittäminen ajanmukaisesti vaatii ymmärrystä ekologisuudesta ja kestävydestä hyvinvoinnin ulottuvuutena tai osatekijänä. Tällöin hyvinvointi ei rakennu pelkästään ihmisten sisällä ja suhteessa toisiin ihmisiin, vaan yhtä lailla läheisessä ja vastavuoroisessa suhteessa luonnon kanssa. Tämän ymmärryksen ajankohtainen tärkeys hyvinvoinnin kokonaisvaltaiselle käsittämiseksi on tutkimukseni yhteiskunnallisesti olennaisimpia johtopäätöksiä. Luonnon ja ympäristön hyvinvointivaikutuksista kyllä keskustellaan, mutta tutkimukseni osoittaa, että niitä tulisi huomioida merkittävässä roolissa myös hyvinvointiteoreettisesti.

Aineistosta johdettujen hyvinvointikäsitteiden voidaan nähdä olevan tulosta hyvinvoinnin ja sen osatekijöiden määrittelyn yhteistuotannosta, jossa tietoa eivät tuota vain valtaapitävät tahot. Käsittelin asukkaiden osallisuutta hyvinvointitiedon yhteistuotannossa osallistuvaa budjetointia käsittelevissä luvuissa. Hyvinvointikäsitteet ja niiden kategoriat heijastavat sitä sosiaalista todellisuutta, jossa hyvinvointia määritellään tässä kontekstissa. Vaikka asukkailta ei suoraan kysytykään, mitä hyvinvointi heille tarkoittaa, voidaan tulkita, että heidän on täytynyt määritellä sen merkitys, ennen kuin hyvinvointia lisääviä toimia voidaan ehdottaa ja perustella. Täten voidaan ajatella, että asukkaat eivät osallistuneet ainoastaan ideoiden ehdottamiseen, vaan myös hyvinvoinnin ja sen tekijöiden määrittelyyn.

Tästä seuraa relevantti huomio liittyen osallistuvan budjetoinnin kaltaisten osallistumisen lisäämiseen pyrkiviin keinoihin: tietoa, jota niillä saadaan asukkailta itseltään kysymällä, voidaan hyödyntää myös laajempiin tarkoituksiin kuin pelkkiin käytännön toimenpiteisiin. Asukkaiden osallistumisen kautta on mahdollista laajentaa ymmärrystä isoistakin teemoista, kuten hyvinvoinnista. On tärkeää, että hallinto ja päätöksentekijät ovat avoimia näiden käsitysten kuulemiselle ja huomioimiselle. Osallisuuden kautta on mahdollista syventää yhteisen tiedon tuottamisen tapoja hallinnon ja asukkaiden välillä, mutta se vaatii samalla myös aitoa halua vallan uudelleenjakoon. Myös osallistuvaa budjetointia käsittelevän tutkimuksen on syytä tarkastella asukkaiden osallistumista myös tiedon yhteistuotannon ja sen tulosten näkökulmasta varsinkin laadullisilla menetelmillä. Tällöin osallistuneiden käsityksiä heidän todellisuudestaan voidaan tarkastella ja tulkita, vaikka niitä ei olisi eksplisiittisesti kirjoitettu auki.

Jo aiemmin osallistuvaa budjetointia käsittelevässä luvussa esittämäni kyseenalaisuudet aidon osallisuuden toteutumisesta pätevät silti, ja ne vaikuttivat myös tutkimukseni luotettavuuteen ja yleistettävyyteen. Osallistuvaan budjetointiin valikoituu väistämättä vain tietty osuus asukkaista, ja heitä saattaa usein yhdistää esimerkiksi tietämys osallistumisen tavoista ja kiinnostus kaupunkitason demokratiaa kohtaan. Täten tutkimuksessani tuotettuja hyvinvointikäsityksiä ei ole luotettavaa yleistää esimerkiksi koko Tampereen asukkaiden käsityksiksi hyvinvoinnista, kuten mainitsin jo analyysia edeltävässä luvussa. Lisäksi osallistuvan budjetoinnin luonne käytännön toimenpide-ehdotuksiin keskittyvänä saattoi värittää sitä, millaisia asioita siinä esitetyissä näkemyksissä korostui. On mahdollista, että abstraktimmat tai kaupunkitasoa laajemmat hyvinvointiin liittyvät näkemykset jäivät useammin mainitsematta, mikäli niiden ei nähty olevan relevantteja osallistuvan budjetoinnin kontekstissa.

Tästä huolimatta tutkimukseni antoi tietoa siitä, millaisia hyvinvointikäsityksiä juuri osallistuvan budjetoinnin kontekstissa esiintyy, jonka lisäksi hyvinvointiteorioihin peilaaminen laajensi sitä tapaustutkimuksesta osaksi laajempaa hyvinvointiin liittyvää tutkimusta. Määrällisesti osallistuvaan budjetointiin lähetettyjä ideoita oli sen verran monia, että niiden perusteella oli mahdollista rakentaa kategorioita ja hyvinvointikäsityksiä niin, että jokaiseen sisältyi huomioon otettava määrä ilmaisuja. Tutkimukseni siirrettävyys perustui siihen, että aihetta on mahdollista tutkia uudelleen erilaisissakin tutkimusympäristöissä, joissa asukkaiden omia käsityksiä voidaan tulkita heidän osallistumisestaan tuotetun aineiston kautta (vrt. Aaltio & Puusa 2020, 172). Tutkimusasetelma on siis siirrettävissä muihin osallistuvaa budjetointia tarkasteleviin tutkimuksiin, hyvinvoinnin teemaa käsitteleviin kyselyihin, sekä oletettavasti myös ylipäättään asukkaita tiedon yhteistuotantoon osallistavaan toimintaan.

Kuten olen aiemmin esittänyt, hyvinvointikäsitysten rakentaminen aineiston ilmaisujen pohjalta perustui vahvasti tulkinnallisuuteen. Hyvinvointikäsitykset osoittautuivat ajoittain limittäisiksi, vaikka niiden perustavanlaatuisen erottelu siitä, liittyivätkö hyvinvoinnin tekijät enemmän yksilön itsenä olemiseen vai hänen suhteensa ympäristöön, auttoi kategorioiden luokittelussa niiden alle. Lopulta ajatus siitä, että ilmaisut osoittavat sitä, millaiseksi asukkaat hyvinvoinnin käsittivät, oli olennaisempaa kuin näiden käsitysten tiukkarajainen erottelu toisistaan. Hyvinvointi näyttäytyi myös aineiston perusteella hyvin moniulotteiselta ja laaja-alaiselta, jolloin hyvinvoinnin tekijöiden tarkka niputtaminen käsitysten alle olisi saattanut vääristää asukkaiden näkemyksiä, ja muokannut tuloksista liiallisinkin määrin omaan

tulkintaani perustuvia. Vaikka tulkinnallani onkin selkeä rooli, painopisteen oli oltava nimenomaan asukkaiden omissa käsityksissä. Täten päätin, että en tietoisesti rajoita käsitysten limittäisyyden ilmenemistä esimerkiksi kategorioita esitellessäni. Kaikkiaan voidaan ajatella, että loppujen lopuksi itse kategoriat nousivat merkittävämmäksi tavaksi luokitella asukkaiden näkemyksiä hyvinvoinnista, kuin varsinainen hyvinvointikäsitysten kahtiajako. Hyvinvointikäsitykset toimivat ”sateenvarjoina”, jotka auttoivat hahmottamaan aineistosta piirtyvää hyvinvoinnin kokonaiskuvaa.

Osallistuva budjetointi on yhä vakiintuneempi työkalu asukkaiden osallistumisen edistämiseen pyrkimisessä, ja ylipäätään asukkaiden rooli tiedon yhteistuotannossa on tärkeä teema osallisuuden vahvistamisessa. Lisäksi hyvinvoinnin olemus, sen tarpeet ja osatekijät tulevat varmasti pysymään keskustelun ja tutkimuksen kohteena. Omaan tutkimukseeni liittyen jatkotutkimusta näistä aiheista tarvitaan tulevaisuudessakin. Kun muissakin kunnissa ja kaupungeissa tehdään osallistuvaa budjetointia tai sen kaltaista osallistumistoimintaa, niistä olisi mahdollista kartoittaa hyvinvointikäsityksiä vastaavalla tavalla, ja täten myös mahdollisesti vertailla eri konteksteissa huomattuja hyvinvointikäsityksiä keskenään. Tällöin esimerkiksi vertailu eri kokoisten kuntien tai asuinalueiden osallistuviin budjetointeihin osallistuneiden asukkaiden käsitysten välillä voisi luoda kuvaa siitä, käsitetäänkö hyvinvointia samanlaisesti erilaisissa paikallisissa konteksteissa. Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia hyvinvointikäsityksiä asukkaat ilmaisivat osallistuvan budjetoinnin ulkopuolella, esimerkiksi suoraan kysytyn ”Miten käsität hyvinvoinnin?” -tutkimuskysymyksen kautta. Koska hallinnon ja asukkaiden käsitykset saattavat olla eriäviä toisistaan, olisi myös relevanttia tutkia, miten asukkaiden hyvinvointikäsitykset suhteutuvat hallinnon käsityksiin, tai esimerkiksi päätöksentekijöiden toteuttamiin toimenpiteisiin, joilla hyvinvointia olisi tarkoituksena edistää.

MIELI ry (2022) on julkaissut Nuorten hyvinvointiohjelman, jonka tarkoituksena on esittää toimenpiteitä nuorten mielenterveyden edistämiseksi. Koska mielenterveys ei ole muusta hyvinvoinnista erillinen saareke, voidaan ajatella, että hyvinvointiohjelman tarkoitus on laajemminkin hyvinvoinnin edistämiseksi. Monet ohjelmassa mainitut teemat, kuten ”Ihmisarvoinen ja mielekäs arki”, ”Elinkelpoinen maapallo hyvinvoinnin edistämisenä” sekä ”Nuoret vaikuttajina” ovat huomattavan samansuuntaisia, kun omassa tutkimuksessani esiteltujen hyvinvointikäsitysten kategoriat. Tämä osoittaa, että hyvinvointikäsitykset ja se, mitä tulevaisuuden hyvinvoinnin edistämiseksi edellytetään, ovat yhteyksissä toisiinsa. Tuloksellisten ja aidosti toivottujen hyvinvointitekojen vuoksi tulevaisuudessa on entistä

tärkeämpää, että eri ryhmien omia hyvinvointikäsitteitä selvitetään samalla, kun heidän hyvinvointiaan pyritään edistämään. Käsitteiden selvittämisestä on mahdollista saada arvokasta osviittaa myös päätöksenteon tukemiseksi.

Lähteet

Aaltio, Iiris & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 169–180.

Alkire, Sabina (2008) Using the capability approach: prospective and evaluative analyses. Teoksessa Sabina Alkire (toim.) The Capability Approach: Concepts, Measures and Applications. Cambridge: Cambridge University Press, 26–49.

Alkire, Sabina (2005) Why the Capability Approach? *Journal of human development* 6:1, 115–135.

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Anand, Paul & Hunter, Graham & Smith, Ron (2005) Capabilities and Well-Being: Evidence Based on the Sen-Nussbaum Approach to Welfare. *Social Indicators Research* 74:1, 9–55.

Arnstein, Sherry R. (1969) A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association* 35:4, 216–224.

Baliamoune-Lutz, Mina (2006) On the measurement of human well-being: Fuzzy-set theory and Sen's capability approach. Teoksessa Mark McGillivray & Matthew Clarke (toim.) Understanding Human Well-Being. United Nations University Press, 119–138.

Comim, Flavio (2008) Measuring capabilities. Teoksessa Sabina Alkire (toim.) The Capability Approach: Concepts, Measures and Applications. Cambridge: Cambridge University Press, 157–200.

Dang, Ai-Thu (2014) Amartya Sen's Capability Approach: A Framework for Well-Being Evaluation and Policy Analysis? *Review of social economy* 72:4, 460–484.

Doyal, Len & Gough, Ian (1991) A Theory of Human Need. Basingstoke: Macmillan.

Gough, Ian (2017) Heat, Greed and Human Need. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Hirvilammi, Tuuli (2015) Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Kelan tutkimusosasto.

Hynynen, Kaisa (2020) Raportti Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuositukset. Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä.

Häikiö, Liisa & Lehtonen, Pauliina & Salminen, Jarkko (2016). Globaalien menetelmän paikalliset käytännöt – Osallistuva budjetointi Tesomajärven suunnittelussa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54:1.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. *Työpaperi 33/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 10–19.

Kajanoja, Jouko (2005) Hyvinvointi ja hyvinvointivaltio. Len Doyalin ja Ian Goughin hyvinvointiteoria. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 60, 93–121.

Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorva, Pasi & Sutela, Elina (2019) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Konu, Anne & Rimpelä, Matti (2002). Well-being in schools: A conceptual model. *Health promotion international* 17:1, 79–87.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2015) Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80:6, 562–574.

Kunnari, Marika (2017) Aikuisväestön hyvinvointiin liittyvät huolet ja hyvinvoinnin heikentäjät. Oulu: Oulun yliopisto.

Lagerspetz, Eerik (2011) Hyvinvoinnin filosofia. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 79–105.

MIELI ry (2022) Nuorten hyvinvointiohjelma. <https://mieli.fi/yhteiskunta/miten-mieli-ry-vaikuttaa/nuorten-hyvinvointiohjelma/>. Viitattu 14.12.2022.

Miles, Matthew & Huberman, A. Michael & Saldana, Johnny (2020) *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook*. Los Angeles: SAGE.

Mouffe, Chantal (2000) *The Democratic Paradox*. Lontoo: Verso.

- Muffels, Ruud & Headey, Bruce (2013) Capabilities and Choice: Do They Make Sen'se for Understanding Objective and Subjective Well-Being? An Empirical Test of Sen's Capability Framework on German and British Panel Data. *Social Indicator Research* 110, 1159–1185.
- Naz, Farah (2020) Understanding Human Well-being: How could Sen's Capability Approach Contribute? *The Forum for social economics*, 49:3, 316–331.
- Niemi, Ilkka & Rautiainen, Antti & Kannasoja, Sirpa & Haapakoski, Kaisa & Pellinen, Jukka & Mäntysaari, Mikko (2017). Hyvinvoinnin teorit hyvinvoinnin edistämässä ja poliittisessa päätöksenteossa. *Hallinnon tutkimus* 36:3, 166–181.
- Nussbaum, Martha (2011) *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nussbaum, Martha (2000) *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Raijas, Anu (2011) Arjen hyvinvointi. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 243–263.
- Robeyns, Ingrid (2017) *Wellbeing, freedom and social justice: the capability approach re-examined*. Cambridge: Open Book Publishers.
- Robeyns, Ingrid (2008) Sen's capability approach and feminist concerns. Teoksessa Sabina Alkire (toim.) *The Capability Approach: Concepts, Measures and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press, 82–104.
- Piekkari, Rebecca & Welch, Catherine (2020) Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 197–205.
- Pihlaja, Ritva (2017) *Osallistuva budjetointi kunnissa ja maakunnissa*. Kuntaliitto.
- Puroila, Anna-Maija & Estola, Eila & Syrjälä, Leena (2012) Having, loving, and being: children's narrated well-being in Finnish day care centres. *Early Child Development and Care* 182:3–4, 345–362.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 73–83.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 23–38.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Organisaationäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 58–71.

Saari, Juho (2011) Johdanto. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 9–29.

Saari, Juho (2011) Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 33–78.

Scott, Karen (2012) Measuring Wellbeing. London: Taylor & Francis.

Sen, Amartya (2005) Human rights and capabilities. *Journal of Human Development* 6:2, 151–166.

Sen, Amartya (1999) Development as freedom. Oxford: Oxford University Press.

Sen, Amartya (1993) Capability and well-being. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) The quality of life. New York: Oxford University Press, 30–53.

Tampereen kaupunki (2022) Osallistuva budjetointi 2020. <https://www.tampere.fi/osallistuja-vaikuta/vastaa-kyselyihin-ja-osallistu-suunnitteluun/osallistuva-budjetointi/osallistuva-budjetointi-2020>. Viitattu 10.12.2022.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, Pirjo (2020) Nuorten hyvinvointi alueellisen erilaistumisen näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Uusitalo, Hannu & Simpura, Jussi (2020) Erik Allardt hyvinvoinnin tutkijana. *Yhteiskuntapolitiikka* 85:5–6, 579–587.

Van Ootegem, Luc & Verhofstadt, Elsy (2012) Using Capabilities as an Alternative Indicator for Well-being. *Social Indicator Research* 106, 133–152.

Varto, Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.